

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andrej Kralj

OZN KOT SODOBNA VARNOSTNA STRUKTURA

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Avtor: Andrej Kralj

Mentor: redni profesor dr. Anton Bebler

OZN KOT SODOBNA VARNOSTNA STRUKTURA

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

KAZALO GRAFOV IN SHEM

• Graf 1: Prispevki največjih plačnic za redni proračun OZN.....	17
• Graf 2: Dolg ZDA za redni proračun napram celotnemu dolgu	19
• Graf 3: Celotni dolgovi OZN – redni proračun in mirovne operacije.....	20
• Graf 4: Stroški in dolgovi za mirovne operacije.....	21
• Graf 5: Velikost sil za mirovne operacije.....	50
• Shema 1: Struktura mirovne operacije OZN.....	54

KAZALO TABEL

• Tabela 1: Uporaba veta v VS.....	30
• Tabela 2: Porast aktivnosti OZN po koncu hladne vojne.....	51
• Tabela 3: Trenutne mirovne operacije.....	56
• Tabela 4: Trenutne operacije za graditev miru in politične misije OZN.....	59

SEZNAM KRATIC

ANZUS	The Australia, New Zealand, United States Security Treaty
BiH	Bosna in Hercegovina
ECOWAS	Economic Community of West African States
EU	European Union / Evropska unija
GS	Generalna skupščina
IFOR	Implementation Force
ISAF	International Security Assistance Force
KFOR	Kosovo Force
MFO	Multinational Force and Observers
MNF	Multinational Force
NATO	North Atlantic Treaty Organization
OAS	Organization of American States
OAU	Organization of African Unity
ONUC	UN Operation in the Congo
OSCE / OVSE	Organization for Security and Co-operation in Europe / Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
PLO	Palestine Liberation Organization
SEATO	Southeast Asia Treaty Organization
SFOR	Stabilisation Force
SZ	Sovjetska zveza
UL	Ustanovna listina
UN / OZN	United Nations / Organizacija združenih narodov
UNITAF	United Task Force
UNEF I, II	UN Emergency Force
UNFICYP	UN Peacekeeping Force in Cyprus
UNFIL	UN Interim Force in Lebanon
UNMIBH	UN Mission in Bosnia Herzegovina
UNMIK	UN Interim Administration Mission in Kosovo
UNMOP	UN Mission of Observers in Prevlaka
UNMOVIC	UN Monitoring, Verification and Inspection Commission
UNOSOM I, II	UN Operation in Somalia
UNPREDEP	UN Preventive Deployment Force
UNPROFOR	UN Protection Force
UNSCOM	UN Special Commission
UNTAET	UN Transitional Administration in East Timor
VB	Velika Britanija
VS	Varnostni svet
ZDA	Združene države Amerike

1. UVOD

Organizacija združenih narodov (OZN) je bila rojena po koncu najbolj krvavega in množičnega spopada v zgodovini človeštva z glavnim namenom in željo, da se v prihodosti kaj podobnega na vsak način prepreči. Poskus vzpostavitve sistema kolektivne varnosti je bil v obliki Društva narodov izveden sicer že po koncu 1. svetovne vojne, vendar so se v ključnem trenutku umaknile ZDA, sama organizacija pa je imela prešibke mehanizme, da bi lahko preprečila, kar se je zgodilo čez dve desetletji. V primeru OZN naj bi bilo vse drugače. Velesile, tokrat tudi z ZDA, so prevzele vodilno vlogo in se s tem obvezale, da se bodo enoglasno in s podporo svetovne skupnosti zoperstavile vsem prihodnjim poskusom agresije v mednarodnem prostoru. Toda že ob koncu 2. svetovne vojne je bila na obzorju nova bipolarna delitev sveta, ki je vpliv in delovanje OZN na področju mednarodnega miru in varnosti dobesedno zamrznila za skoraj pol stoletja. Vsi mehanizmi, vključeni v UL, so ob sprtih dveh glavnih velesilah obstali bolj ali manj na mrtvi točki, obstoj organizacije pa je v določenih obdobjih celo visel na nitki. OZN se je reševala z raznimi improvizacijami, kot so mirovne operacije, in neprekinjenim delovanjem na gospodarskem, socialnem, izobraževalnem, zdravstvenem in znanstvenem področju. To namreč še zdaleč ni samo varnostna organizacija, ampak skupaj s svojimi fondi in specializiranimi agencijami pokriva tako rekoč vsa področja delovanja človeštva.

Konec hladne vojne je pomenil novo priložnost za organizacijo. Novo mednarodno okolje je prineslo večjo možnost kompromisa in pripravljenost vseh strani, da OZN začne v večji meri izpolnjevati svojo primarno nalogo. Pobude za večjo angažiranost pri vzdrževanju mednarodnega miru in varnosti so prihajale celo s strani bivše SZ, ki je v zgodovini večkrat nasprotovala posredovanjem mednarodne skupnosti. Vendar pa je imel nekdanji generalni sekretar Dag Hammarskjöld prav, ko je leta 1956 rekel:

"Nobenega dvoma ni, da bomo čez štirideset let zaposleni z istimi prizadevanji. Kako sploh lahko pričakujemo kaj drugega? Svetovna organizacija je še vedno povsem nova avantura v človeški zgodovini." (<http://www.un.org/Depts/dhl/dag/index.html>)

Novo obdobje je namreč s seboj prineslo tudi nove oblike nasilnih konfliktov. Razpadi večnacionalnih držav, notranji spori, osvobodilna gibanja in vzpon terorizma so od OZN zahtevali nove oblike posredovanja in maksimalno angažiranost čim večjega števila držav.

Zavest, da je treba na področju mednarodnega miru in varnosti delovati v okviru mednarodne skupnosti, se danes zdi prisotna pri večini držav, a najpomembnejša ter dejansko tudi edina preostala velesila, še vedno rada izstopa. Težnja ZDA, da ohrani neodvisnost svojega delovanja, posebej kadar gre za njene najožje interese, se danes kaže večja kot kdajkoli prej. A to ni razlog za obupavanje. Nasprotno! OZN je premostila že mnogo hujše probleme in danes zagotovo drži močnejšo vlogo v svetovni politiki kot kadarkoli v svoji zgodovini. Mnogo pa seveda še ostaja željenega.

OZN je univerzalna mednarodna organizacija, ki sicer posega na vsa področja človekovega delovanja, a je v osnovi predvsem varnostna organizacija. Kot tako jo predstavlja tudi ta diplomska naloga. Njeno delovanje na drugih področjih, kot tudi organi in postopki s katerimi se loteva teh nalog, v tem delu niso zajeti. S tem razlogom so od šestih glavnih organov podrobneje obdelani samo tisti trije, ki imajo pristojnosti pri vprašanih mednarodnega miru in varnosti. To so VS, GS in sekretariat oziroma generalni sekretar. V nadaljevanju so nato predstavljeni še mehanizmi, ki so bili sprva zamišljeni za posredovanja OZN ob kriznih situacijah. Pri proučevanju OZN kot varnostne organizacije je potrebno upoštevati tudi zgodovinski vidik. V skoraj šestih desetletjih svojega obstoja je preživela številne spremembe mednarodnega okolja, kar je bistveno vplivalo na delovanje njenih organov in sposobnost organizacije, da se skupaj z UL, ki uravnava njeno delovanje, prilagodi novim razmeram. VS, ki je bil v začetku zamišljen kot nesporni vladar na področju mednarodnega miru in varnosti, se je zaradi razprtij med zahodnim in vzhodnim blokom že po nekaj letih znašel na mrtvi točki. To je pomenilo prenos odgovornosti najprej na GS in nato še v veliki meri na generalnega sekretarja, kar je bilo v popolnem nasprotju s prvotnimi idejami o zagotavljanju varnosti. Zaradi podobnih razlogov je prišlo tudi do potrebe po alternativnih sredstvih reševanja konfliktnih situacij, tako da omembo mirovnih operacij, ki so danes ena najbolj prepoznavnih dejavnosti OZN, zamenjamo v UL. Ni pa bil samo čas tisti, ki je povzročal spremembe v ustroju organizacije. Svoje so naredili tudi številni problemi, ki jo pestijo že od samega začetka. Spopadanje z neenakostjo članic v VS, premočjo velikih sil pri odločanju v le-tem, zagotavljanjem materialnih virov in strahovito finančno krizo je prav tako na svoj način preoblikovalo organizacijo.

Vsekakor se danes OZN nahaja v obdobju, ko ima v svoji zgodovini največjo priložnost, da v veliki meri začne izpolnjevati zastavljene cilje. Bipolarnosti je konec, kompromis med velikimi silami je lažje dosegljiv, minilo pa je tudi že dovolj časa, da se je OZN lahko prilagodila na te nove razmere in se s polno paro lotila novih nalog. Kakšne so

dolžnosti in možnosti OZN pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti in zakaj jih še vedno ne more izpolniti, kot je zamišljeno, pa so vprašanja, ki ostajajo. Tudi na te skuša odgovoriti pričujoča diplomska naloga.

1.1. METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR

1.1.1. OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJI NALOGE

Pristojnosti OZN na področju vzdrževanja mednarodnega miru in varnosti so bile v UL zastavljene zelo optimistično in presegajo vse dotedanje poskuse vzpostavitve sistema kolektivne varnosti. Vendar so bile želje očitno prevelike, saj so zgodovinske okoliščine pripeljale do tega, da je bilo zelo malo zamišljenega dejansko tudi izpeljanega. Da bi torej razumeli pomen in zmogljivosti OZN v današnjem času, ni dovolj samo opis njenega ustroja, ampak tudi njenega zgodovinskega razvoja, ki delovanje sodobne OZN prikaže v drugačni luči, kot je bilo to zasnovano ob njenem nastanku leta 1945.

OZN kot sodobno varnostno strukturo opredeljujejo njena pravna podlaga, struktura in zmogljivosti, ki so tudi trije glavni sklopi diplomske naloge. Kot glavni pravni akt tu nastopa UL, ki vsebuje temeljne določbe o ureditvi in delovanju OZN in je nasploh eden od najpomembnejših pravnih dokumentov v mednarodnem prostoru, saj s svojimi določili postavlja temelje odnosov med državami. Ker se naloga osredotoča na OZN kot varnostno organizacijo, so tu predstavljeni samo trije od šestih glavnih organov, njihove naloge, struktura in način delovanja ter, s posebnim poudarkom, pristojnosti, ki jih imajo na področju vzdrževanja mednarodnega miru in varnosti. V prvi vrsti to velja za VS, ki nosi prvenstveno odgovornost za to področje, pomembne vloge pa imata v različnih okoliščinah tudi GS in generalni sekretar. Tretji, najobsežnejši sklop, vsebuje predstavitev mehanizmov, s katerimi OZN nastopa ob kriznih situacijah. Ker pa je sama organizacija živa tvorba, jo v veliki meri zaznamuje skoraj šest desetletij obstoja, ki je navrglo najrazličnejše probleme in nove prakse v njenem delovanju. Tako ne moremo iti mimo mirovnih operacij, ki danes predstavljajo eno glavnih sredstev posredovanja OZN ob kriznih situacijah, čeprav njihovo omembo v UL lahko zaman iščemo. Prav tako je potrebno omeniti številne probleme, ki iz najrazličnejših razlogov organizacijo pestijo že od samega začetka. Nekateri imajo svoj izvor že v sami zasnovi OZN, kot npr. neenakopravnost držav pri odločanju o pomembnih zadevah v VS, drugi pa so nastali kot posledica dejanskega stanja odnosov med državami, čemur lahko pripišemo nezmožnost doseganja kompromisa med stalnimi članicami v VS.

Če strnem, so cilji naloge naslednji:

1. Predstaviti pravno podlago OZN ter delovanje VS, GS in generalnega sekretarja.
2. Predstaviti mehanizme OZN za delovanje na področju mednarodnega miru in varnosti.
3. Predstaviti probleme, s katerimi se OZN srečuje pri uresničevanju svoje primarne naloge.
4. Poiskati razloge, zakaj OZN ni bila in še vedno ni zmožna izpolnjevati svoje primarne naloge, kot je bilo zamišljeno v UL.
5. Ugotoviti, v katerih oblikah posredovanja ob konfliktnih situacijah je OZN najbolj in v katerih najmanj uspešna.

1.1.2. HIPOTEZE

1. Pravna podlaga daje OZN vse možnosti za učinkovito zagotavljanje svetovne varnosti kot njene najpomembnejše naloge. A to je v prvi vrsti odvisno od pripravljenosti držav članic, predvsem velikih sil, za sodelovanje in spoštovanje odločitev, kar otežuje tako pomembno prisotnost svetovne organizacije ob kriznih žariščih sveta.
2. OZN je po koncu hladne vojne predvsem v obliki mirovniških operacij občutno povečala dejavnosti na področju vzdrževanja mednarodnega miru in varnosti. A vendar je bila že po letu 1995 prisiljena v ponovno zmanjšanje angažiranosti zaradi ogromnih stroškov in neuspeha dotedanje največje operacije UNPROFOR ter posledično nezaupanja mednarodne skupnosti v sposobnosti organizacije.
3. OZN je s svojimi mehanizmi neprimerna za reševanje konfliktov na območjih trajajočih spopadov ali ob vpletenosti ene od stalnih članic VS v konflikt.

1.1.3. STRUKTURA ANALIZE IN METODOLOGIJA

Naloga je razdeljena na pet večjih poglavij. Metodološki okvir, ki predstavlja prvo poglavje, vsebuje opredelitev problema, cilje naloge, hipoteze ter predstavitev uporabljenih metod raziskovanja. Drugo poglavje opredeljuje pravno podlago za delovanje OZN ter vsebuje še kratek zgodovinski pregled nastanka organizacije. Tretje poglavje je sestavljeno iz podrobnih analiz delovanja treh glavnih organov, ki imajo pristojnosti na področju vzdrževanja mednarodnega miru in varnosti, mehanizmi OZN za posredovanje ob kriznih situacijah pa so predstavljeni v četrtem poglavju. Tako tretje kot četrto poglavje vsebuje še zgodovinske

okoliščine ter probleme, ki se tičejo na tem mestu analiziranih tem. V petem, sklepnem poglavju se nahaja verifikacija hipotez in zaključne misli. Sledi še seznam uporabljene literature.

V nalogi je uporabljena metoda analize vsebine pisnih in elektronskih virov, ki so navedeni pod točko 6. V največji meri gre za sekundarne vire (knjige, članki, zborniki, priročniki), v manjši tudi za primarne (nekateri dokumenti, UL). Za oris posameznih procesov v toku obstoja OZN je uporabljena tudi metoda zgodovinske analize. Pri gradivu, ki je na voljo na svetovnem spletu, je večina vzeta z uradne strani OZN (<http://www.un.org/>) in spletne strani Global Policy Forumu (<http://globalpolicy.org/>), neprofitne organizacije s posvetovalnim statusom pri OZN, ki spremlja njeno delovanje in svoje podatke v glavnem povzema po njenih dokumentih, kar zagotavlja njihovo verodostojnost.

2. OZN KOT SODOBNA VARNOSTNA STRUKTURA

2.1. ZGODOVINSKO OZADJE

Sama ideja sistema kolektivne varnosti pod nadzorom združenih narodov ima izvor v antifašistični koaliciji iz 2. svetovne vojne. Začetki OZN sicer segajo že v leto 1937, ko je ameriški predsednik Franklin D. Roosevelt razmišljal o skupnem naporu miroljubnih narodov v luči naraščujoče agresivne politike Japonske, Italije in Nemčije. Sprva si je organizacijo zamišljal pod vodstvom ZDA in VB, a je zaradi širitve vojne zraven kmalu prištel še SZ in Kitajsko, s katerima bi skupaj prevzeli prvenstveno odgovornost za vzdrževanje mednarodnega miru. Na temelju Atlantske listine iz avgusta 1941 je že 1. januarja 1942 sledila praktična zasnova antifašistične koalicije s skupno deklaracijo Združenih narodov, ki jo je podpisalo 26 držav (do marca 1945 jih je sledilo še 21). K izbrani družbi policajev svetovnega miru je bila nato povabljen še Francija. Okostje nove organizacije in osnutek UL so pripravili na konferenci v Dumbarton Oaksu jeseni 1944, na Yalti februarja 1945 pa so se dogovorili še o glasovanju v VS in vključitvi človekovih pravic v določila UL. Tako je bilo vse pripravljeno za ustanovno konferenco, ki je pod imenom Konferenca Združenih narodov o mednarodni organizaciji potekala od 25. aprila do 26. junija 1945 v San Franciscu in na kateri je sodelovalo 50 držav, medtem ko je UL kot izvirna članica podpisala še Poljska, ki pa se konference zaradi spora med SZ in zahodnimi zaveznicami ni udeležila. UL je bila podpisana na zadnji dan konference, veljati pa je začela 24. oktobra 1945. (Weber, 1995: 572 – 576)

Koncept OZN je bil zastavljen široko in daljnosežno, saj naj bi nova organizacija prihodnje rodove rešila pred grozotami vojne. Za doseg tega cilja je bila opremljena s šestimi glavnimi organi. Naloga zagotavljanja kolektivne varnosti je bila predana VS oziroma veliki peterici, ki naj bi se enoglasno zoperstavila vsakemu agresorju z močjo svetovne skupnosti. GS naj bi služila kot svetovni forum za vsa mednarodna vprašanja in predvsem tudi za mirno reševanje sporov med državami. Iz prepričanja, da ima velik del mednarodnih razprtij svoje korenine v revščini in bedi in da si mora OZN zato prizadevati za dvig standardov življenja in izboljšanje ekonomskih pogojev po celem svetu, je nastal ekonomski in socialni svet. Pogost vzrok vojne je takrat predstavljal kolonializem, zato so ustanovili skrbniški svet, ki naj bi poskrbel, da bodo te kolonije pridobile neodvisnost s čim manj prelivanja krvi. Še en vzrok vojne je po prepričanju ustanoviteljev OZN ležal tudi v odsotnosti skupnih pravnih standardov med narodi, zato so ustanovili še meddržavno sodišče.

Na koncu je obveljalo še prepričanje, da vzdrževanje miru potrebuje skupino ljudi, katerih lojalnost bo v prvi vrsti do mednarodne skupnosti in tako je eden izmed glavnih organov postal tudi urad generalnega sekretarja oziroma sekretariat. OZN je bila tako zasnovana, da se spopade s problemom vojne na šestih glavnih frontah, vsaka v odgovornosti enega od glavnih organov. Boja za mednarodni mir naj bi se dodatno lotila tudi po bolj stranskih tirih, kar je postalo domena specializiranih agencij. Te naj bi spodbudile države k sodelovanju na ekonomskem, socialnem in kulturnem področju, torej na manj kontroverznih področjih, s čimer bi se dobre navade in kohezija iz tovrstnega sodelovanja lahko prenesle tudi na področja večje politične pomembnosti. (Stoessinger, 1993: 267 – 269)

2.2. PRAVNA PODLAGA ZA DELOVANJE OZN

Temeljne določbe o ureditvi in delovanju OZN so zapisane v UL,¹ katere sestavni del je tudi Statut meddržavnega sodišča. Kar zadeva pravne temelje, je poglobljena ideja UL ustvaritev univerzalnega mehanizma kolektivne varnosti, naperjenega zoper države, ki bi rušile mednarodni mir in varnost. (Benko, 2000: 263) UL pa predstavlja temeljni predpis OZN ne samo zaradi vsebine svojih določb, temveč tudi zaradi svoje povišane pravne moči, saj v 103. členu določa, da imajo obveznosti, ki izhajajo iz nje, prednosti pred obveznostmi po kateremkoli drugem meddržavnem dogovoru. To pomeni, da UL ukinja tiste obstoječe pogodbe, ki bi bile v nasprotju z njo. Poleg UL kot glavnega akta pravo OZN sestavljajo še ostali predpisi, ki pokrivajo ureditev in delovanje organizacije ter njenih organov, pravne odnose v razmerju do drugih subjektov mednarodnega prava in položaj same organizacije, njenih organov in uslužbencev (npr. poslovniki vseh organov, skrbniški sporazumi, predpisi o položaju, pravicah in dolžnostih uslužbencev OZN itd.). Hkrati velja, da sklepi oziroma resolucije in praksa posameznih organov² organizacije pravo OZN dopolnjujejo in spreminjajo, vplivajo pa tudi na razvoj splošnega mednarodnega prava. Precejšnje spremembe v pristojnostih GS je npr. prinesla resolucija Združeni za mir iz leta 1950 (poglavje 3.1.1.), nekateri amandmaji so bili sprejeti zaradi potrebe po prestrukturiranju organov,³ medtem ko

¹ Določila, ki se tičejo ciljev in načel, posameznih organov in mehanizmov OZN za posredovanje ob vzdrževanju mednarodnega miru in varnosti, so podrobneje razložena ob pripadajočih poglavjih.

² Dokumenti velikega pomena za delovanje OZN na področju mednarodnega miru in varnosti so npr. poročilo nekdanjega generalnega sekretarja Boutrosa Boutrosa Ghalija Dnevni red za mir (OZN dok. A/47/277 - S/24111) in njegov dodatek (OZN dok. A/50/60 - S/1995/1) ter Brahimijsko poročilo (OZN dok. A/55/305 - S/2000/809), o katerih je več govora v poglavju o mirovniških operacijah.

³ UL zagotavlja tri metode predlaganja amandmajev in eno samo formulo ratifikacije. Predlog za spremembe lahko da dvotretjinska večina GS. Naslednja možnost je splošna revizijska konferenca, ki jo z dvotretjinsko

je druge spremembe UL doživljala tudi v praksi, bodisi tako, da nekatere njene določbe niso zaživele,⁴ bodisi tako, da se v praksi niso uporabljale v skladu z dejanskim namenom UL. Nezmožnost OZN, da uresniči ambiciozno shemo kolektivne varnosti v okviru VII. poglavja UL, je tako pripeljala do razvoja alternativnih metod za posredovanje ob mednarodnih in notranjih konfliktih. V veliki meri te svojih korenin nimajo v UL, kar pomeni, da je ta že zdavnaj prerasla svoj okvir. OZN je razvila sofisticiran sistem mirovnih operacij, VS pa je po koncu hladne vojne postopno začel širiti obseg različnih kategorij posredovanja organizacije, med katerimi so tradicionalne meje vsebolj zabrisane. Nastajajo nove hibridne oblike, ki vključujejo različne kombinacije vzdrževanja miru, sankcij, vojaškega posredovanja, dobrih uslug, humanitarne pomoči, politične podpore, nadzorovanja volitev ter koordiniranega posredovanja drugih držav in mednarodnih organizacij. (Roberts in Kingsbury, 1993: 31 – 32)

2.3. CILJI IN NAČELA

Cilji OZN so zapisani v preambuli in 1. členu UL. Temeljni in primarni cilj je ohranitev svetovnega miru in varnosti. Sredstva za doseg le-tega vključujejo mirno reševanje sporov (VI. poglavje UL) ter kolektivne ukrepe za preprečitev in odstranitev groženj miru, kršitev miru in dejanj agresije (VII. poglavje UL). (Bennett, 2002: 57) Lahko bi rekli da so vsi drugi cilji subsidiarni, vendar pa je iz 1. člena UL razvidno, da OZN to nalogo zajema v širšem smislu, saj takoj dodaja še razvoj prijateljskih odnosov, slonečih na spoštovanju načel enakopravnosti in samoodločbe ljudstev in izvajanje drugih primernih ukrepov za utrditev svetovnega miru (2. točka) in uresničevanje mednarodnega sodelovanja pri reševanju ekonomskih, socialnih, kulturnih ali človekoljubnih problemov ter razvijanje in spodbujanje spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero (3. točka). (Benko, 2000: 262 – 263)

Takoj v naslednjem, 2. členu, UL določa še načela na katerih je bila OZN ustanovljena in v skladu s katerimi naj bi tudi delovala. Najprej je tu načelo suverene enakosti vseh članov, ki daje velike omejitve na neodvisno moč organizacije, saj ji članice ne predajajo svoje

večino, ki vključuje 9 članic VS, skliče GS, in na kateri sodelujejo vse države članice. V primeru, da te ne bi bilo pred desetim letnim zasedanjem GS, se predlog za spremembo uvrsti na njen dnevni red kar po uradni dolžnosti. V vsakem primeru pa spremembe začnejo veljati za vse članice OZN, ko jih ratificirata dve tretjini članic GS, med katerimi morajo biti stalne članice VS. Spremembe UL so bile nujne predvsem zaradi povečanja članstva organizacije, kar je npr. pripeljalo do povečanja števila članov VS in s tem v zvezi tudi do spremembe načina sprejemanja odločitev. (Bennett, 2002: 94)

⁴ Npr. nerealizirane mednarodne sile, ki bi bile po 43. členu na voljo za vojaško akcijo zoper agresijo (poglavje 4.2.).

suverenosti in je zato vedno odvisna od njihove pripravljenosti za sodelovanje. Suverenost držav še dodatno ojačuje načelo, ki ne daje pravice OZN, da bi se vmešavala v zadeve, ki po svojem bistvu sodijo v notranjo pristojnost države. Naslednji dve načeli se tesno navezujeta na primarni cilj OZN in državam nalagata dolžnost, da mednarodne spore rešujejo z mirnimi sredstvi in da se vzdržujejo grožnje s silo ali uporabe sile, ki bi bila nezdržljiva s cilji OZN. Prav tako se od članic zahteva, da pomagajo v akcijah, ki tečejo v skladu z UL in se vzdržujejo dajanja pomoči državi, proti kateri takšna akcija teče. Imajo pa tudi skupno odgovornost, da zagotavljajo delovanje držav nečlanic v skladu s temi načeli, v kolikor bi bilo to potrebno za ohranitev mednarodnega miru in varnosti. Očitno, a zelo pomembno načelo je nenazadnje tudi poziv vsem članicam, naj vestno in pošteno izpolnjujejo obveznosti, ki so jih prevzele v skladu z UL. Ne glede na to, da je 2. člen UL izključno posvečen načelom, pa te lahko najdemo tudi v drugih delih listine. Že preambula in 1. člen govorita o človekovih pravicah in svoboščinah, enakopravnosti in pravici do samoodločbe ne samo kot o ciljih, ampak tudi kot o načelih. V nadaljevanju lahko zasledimo še pravico do individualne in kolektivne samoobrambe ter razna načela glede regionalnih dogovorov in pogodb. (Bennett, 2002: 58 – 61)

Ko so arhitekti OZN snovali to novo organizacijo, so iskali ravnovesje med suverenostjo držav in potrebo po mednarodnem vodstvu in stabilnosti. Vlade so tako zadržale suverenost na domačem ozemlju in privolile v mirno reševanje sporov na mednarodnem prostoru. Toda to ravnovesje je negotovo. Mednarodni mir namreč ni vedno interes vseh držav v vsakem času in zgodovina nas uči, da je uporaba sile ali grožnja z njo uporabno orodje za doseg mednarodnih ciljev oziroma odločilni mehanizem pri spremembah in končni razsodnik v mednarodnih sporih. V tem pogledu je UL OZN revolucionarna, saj izpodbija dolgo ustaljene mednarodne običaje s prepovedjo tako grožnje s silo kot njeno uporabo in ustanavlja VS kot višjo avtoriteto za vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti. (Pease, 2003: 98)

3. ORGANI OZN S PRISTOJNOSTMI NA PODROČJU VARNOSTI

3.1. GENERALNA SKUPŠČINA

Če je kateri od šestih glavnih organov osrednji za celotno OZN, je to GS. Služi kot forum za razpravo o vseh zadevah, ki sodijo v okvir UL OZN, in čeprav nima pooblastila, ki bi ji omogočalo katerokoli vlado prisiliti k akciji, nosijo njena priporočila težo svetovnega mnenja o pomembnih mednarodnih vprašanjih kot tudi moralno avtoriteto svetovne skupnosti, saj je sestavljena iz vseh držav članic OZN, ki jih je trenutno 191.⁵ (<http://www.un.org/Overview/unmember.html>)

Skozi leta so se države članice zaradi lažjega posvetovanja in pospešitve proceduralnega dela porazdelile v neformalne regionalne skupine, ki so naslednje: afriške države, azijske države, vzhodnoevropske države (sem spada tudi Slovenija), latinsko-ameriške in karibske države ter zahodnoevropske in druge države. ZDA niso članice nobene skupine, vendar se udeležujejo zasedanj zahodnoevropske skupine kot opazovalke in so smatrane kot članice za potrebe glasovanja. Turčija prav tako glasuje v tej skupini, udeležuje pa se tudi zasedanj azijske skupine. Med temi regionalnimi skupinami tudi rotira mesto predsednika GS. (UN Handbook, 1999: 18 – 19)

GS se zbere na redni seji vsako leto od septembra do decembra, po potrebi tudi na izrednih sejah. Obravnava se splošna in specifična mednarodna vprašanja, obenem pa GS izvaja še koordinacijo in nadzor nad vsemi drugimi agencijami znotraj OZN, tako da se na njenih zasedanjih obravnava celoten spekter aktivnosti OZN.

3.1.1. NALOGE

Po UL OZN (IV. poglavje) so naloge GS naslednje (<http://www.un.org/ga/57/about.htm>):

- Razpravljati in dajati priporočila o splošnih načelih sodelovanja pri ohranjanju mednarodnega miru in varnosti, vključno z razoroževanjem in uravnavanjem oboroževanja.
- Obravnavati vsa vprašanja mednarodnega miru in razen v primeru, ko je ta že obravnavan s strani VS, tudi priporočati rešitve.

⁵ Sicer je bilo ustanovnih članic 51, poleg držav članic pa ima status opazovalke pri OZN še Sveti sedež. Palestina pa ima poleg statusa opazovalke še pravico sodelovati v splošni razpravi GS. (UN Handbook, 1999: 19)

- Z isto izjemo se obravnava tudi vsa ostala vprašanja, ki sodijo v okvir UL ali se tičejo nalog katerega koli organa OZN.
- Spodbujati raziskave in promovirati mednarodno politično sodelovanje, razvoj in kodifikacijo mednarodnega prava, spoštovanje človekovih pravic in svoboščin ter mednarodno sodelovanje na ekonomskem, socialnem, humanitarnem, kulturnem izobraževalnem in zdravstvenem področju.
- Pomagati pri mirnem reševanju katerekoli situacije, ki bi lahko ogrozila dobre odnose med narodi.
- Obravnavati poročila VS in drugih organov OZN.
- Obravnavati proračun OZN in odmeriti prispevke posameznih članic.
- Izvoliti nestalne članice VS in članice drugih svetov in organov OZN ter na priporočilo VS izvoliti generalnega sekretarja OZN.

V tako rekoč neomejenem sklopu nalog, ki jih opravlja GS, najdemo dve pomembni omejitvi. Prva se tiče same narave OZN kot mednarodne organizacije na tej točki razvoja. Ker ji države članice ne predajajo svoje suverenosti, je avtoriteta GS omejena na priporočila, ki niso pravno obvezujoča. Ali bodo torej ta spoštovana ali sploh upoštevana kot vodilo za reševanje sporov, je popolnoma odvisno od samih članic in njihove pripravljenosti za sodelovanje. (Bennett, 2002: 65)

Druga omejitev je v tem, da GS sme samo razpravljati, ne pa tudi dajati priporočil za spore ali situacije, ki se v istem času obravnavajo tudi v VS. Vendar na tem področju od leta 1950 naprej obstaja pomembno dodatno pravilo. Prvih 7 mesecev tega leta je namreč Sovjetska Zveza zaradi spora glede članstva Tajvana bojkotirala seje VS, kar je povzročilo, da je ta lahko pravočasno in odločilno odreagirala ob korejski krizi. Ko se je avgusta 1950 sovjetski predstavnik vrnil, je z vetom preprečil vsa nadaljnja soglasja o vprašanjih glede Koreje. V luči teh dogodkov je jeseni 7 držav na čelu z ZDA predstavilo resolucijo *"Uniting for Peace"* (Združeni za mir),⁶ ki v primeru neučinkovitosti VS dovoljuje sklic izredne seje

⁶ Resolucija ima 5 glavnih točk:

- GS se lahko skliče v 24 urah, če je bil VS z vetom blokiran pri izvajanju svoje odgovornosti za mednarodni mir in varnost.
- V takih primerih sme GS priporočiti državam članicam kolektivne ukrepe vključno z uporabo oboroženih sil.
- Priporoča, da vsaka država članica vzdržuje v okviru svojih oboroženih sil prvino, ki so lahko takoj na razpolago za akcijo OZN.

GS. Odločnost, s katero je OZN lahko posredovala v korejski krizi do trenutka, ko je z vetom sovjetska stran prekinila vse nadaljnje ukrepe, so namreč želeli videti tudi v prihodnjih konfliktih in še posebej ZDA so bile mnenja, da je prav GS najbolj primeren forum za sprejemanje takšnih odločitev, saj so takrat v njej zahodne države imele varno večino. (Nolte, 1995: 1341) Skupščina je tako 3. novembra 1950 resolucijo sprejela z odprtimi rokami kljub nasprotovanju sovjetskega bloka.⁷ Na podlagi te resolucije lahko torej GS razpravlja in predlaga kolektivne ukrepe za ohranitev (vzpostavitev) miru vsakič, ko gre za grožnjo miru, kršitev miru ali dejanje agresije. Vseeno pa tovrstne resolucije ne morejo imeti enakega pravnega učinka kot resolucije, ki jih sprejema VS, ki so tudi edine pravno obvezujoče za države članice. (Bennett, 2002: 64 – 65)

Svojih na novo pridobljenih pristojnosti se je GS najbolj posluževala, ko je bila v 50-ih letih hladna vojna na vrhuncu, vendar na osnovi te resolucije ni sprejela nobenih priporočil za kolektivne vojaške sankcije. Aktivnosti so se omejile na sklicevanje nujnih izrednih sej in zahteve po umiku sil. Pristojnosti, pridobljene z resolucijo, so še dodatno izgubile pomen s procesom dekolonizacije in s tem povečanjem števila članic GS, kar je velesilam zelo otežilo iskanje večine pri njenih odločitvah. V naslednjih letih se je GS tako spet bolj posvetila ekonomskim in socialnim vprašanjem in danes so njene aktivnosti v zvezi z resolucijo Združeni za mir predlagane šele, ko je predloženo priporočilo s strani VS. (Bruha, 1995: 1154)

3.1.2. DELOVANJE IN STRUKTURA

Plenarna seja GS se formalno odpre vsako leto na prvi torek v septembru. Splošna debata oziroma redna seja pa se začne vsako leto na tretji torek v septembru in se predvidoma konča do božiča, čeprav krizne situacije pogosto zahtevajo, da se delegati po praznikih ponovno zberejo. Na začetku vsake redne seje se izvoli predsednika in 21 podpredsednikov, ki imajo svoj mandat do zaključka seje. Da se zagotovi enakomerno geografsko predstavništvo, se predsedstvo skupščine vsako leto menja med že omenjenimi 5 regionalnimi skupinami držav.

-
- Ustanavlja komisijo za nadzor miru, ki opazuje in poroča z vseh območij, kjer obstajajo mednarodne napetosti.
 - Ustanavlja komite za skupne ukrepe, ki proučuje in poroča o načinih in sredstvih za krepitev mednarodnega miru in varnosti v skladu z UL OZN. (Morgenthau, 1995: 418)

⁷ Kljub takratnemu nasprotovanju je SZ junija 1967 prav na podlagi te resolucije sklicala nujno izredno sejo zaradi krize na Bližnjem vzhodu. (Bennett, 2002: 64)

GS se lahko zbere tudi na izredni seji (*special session*), in sicer na zahtevo večine držav članic ali VS. Če datuma seje ne določi GS, se mora zasedanje začeti 15 dni po tem, ko generalni sekretar prejme zahtevo. Do danes se je zvrstilo 24 tovrstnih sej in so pokrivala vprašanja Palestine, Namibije, apartheida, drog, okolja, razoroževanja, financ OZN, mednarodnega ekonomskega sodelovanja ter žensk in socialnega razvoja. Zadnja, 27., z naslovom Svetovni vrh za otroke je bila maja 2002. (<http://www.un.org/ga/documents/lispss.htm>)

Tretja kategorija so nujne izredne seje (*emergency special session*), ki so sklicane na podlagi zgoraj omenjene resolucije Združeni za mir in zasedajo v roku 24 ur na zahtevo katerikoli 9 članic VS ali na zahtevo večine članic GS. Skozi leta je neučinkovitost VS ob naslednjih kriznih situacijah pripeljala do 10 tovrstnih izrednih sej: Suez (1956), Madžarska (1956), Libanon (1958), Kongo (1960), Bližnji vzhod (1967), Afganistan (1980), Palestina (1980 in nadaljevano 1982), Namibija (1981), okupirani arabski teritoriji (1982) ter okupirani vzhodni Jeruzalem in preostanek okupiranega palestinskega teritorija (1997 in nadaljevano 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003). (<http://www.un.org/ga/documents/liemspss.htm>)

Zaradi velikega števila vprašanj, ki jih ima GS na dnevnem redu, se delo porazdeli v njene pomožne organe. Na tem mestu ločimo glavne odbore, proceduralne odbore, stalne odbore in pomožna telesa. Skupščina namreč v veliki meri uporablja 22. člen UL OZN, ki ji dovoljuje ustanavljati toliko pomožnih organov, kot se ji zdi pomembno za opravljanje svojih funkcij. Tako poleg glavnih odborov obstaja v vsakem trenutku še okoli 50 drugih pomožnih organov GS. (Bennett, 2002: 65) Glavnih odborov je 6 in so naslednji:

1. odbor za razoroževanje in mednarodno varnost;
2. ekonomski in finančni odbor;
3. socialni, humanitarni in kulturni odbor;
4. posebni politični in dekolonizacijski odbor;
5. administrativni in proračunski odbor;
6. pravni odbor.

Ti odbori obravnavajo vprašanja, ki jim jih za svoja področja preda GS in pripravijo predloge za reševanje. Čeprav je praksa, da se večino zadev da v obravnavanje odborom, se lahko skupščina z določenimi vprašanji ukvarja tudi sama (npr. Palestina in Bližnji vzhod). Vsaka članica OZN ima pravico biti predstavljena v vsakem od 6 glavnih odborov, kar pa je za

države z majhnimi delegacijami problem, zato se ponavadi ravna po svojih nacionalnih interesih. (Bennett, 2002: 65) Vsak odbor sam voli svojega sekretarja, 3 podsekretarje in osebo, odgovorno za pripravljanje poročil GS (*rapporteur*), odločitve pa so sprejete z večino prisotnih in glasujočih.

Med proceduralne odbore spada generalni odbor, sestavljen iz predsednika generalne skupščine, 21 podpredsednikov in sekretarjev 6 glavnih odborov. Ta odbor se ukvarja z dnevnim redom in njegovimi prioriteta, zagotavljanjem potrebnega materiala ter organizacijo in koordinacijo dela glavnih odborov. Sem spada še odbor za akreditacije, katerega 9 članov na predlog predsednika izvoli GS, ukvarja pa se z akreditacijami predstavnikov, ki sedijo v njej.

Tudi stalna odbora sta dva. Prvi je 16-članski svetovalni odbor za administrativna in proračunska vprašanja (člane imenuje skupščina na predlog 5. odbora, in sicer na osnovi geografske reprezentacije, osebnih priporočil ter izkušenj), ki obravnava in poroča skupščini o vseh vrstah proračunov OZN. Drugi pa je 18-članski odbor za prispevke (enak način imenovanja kot zgoraj), ki skupščini predlaga odmeritev prispevkov za članice in obravnava zaostaneke pri plačevanju.

Med pomožna telesa spadajo razni svetovalni odbori, konference in delovne skupine, npr. ad hoc odbor za Indijski ocean, odbor za miroljubno izkoriščanje vesolja, konferenca o razoroževanju, mednarodna pravna komisija ipd. (UN Handbook, 1999: 23 – 47)

3.1.3. GLASOVANJE

Glasovanje v GS deluje po načelu ena država, en glas. Odločitve za pomembna vprašanja morajo biti sprejete z dvotretjinsko večino prisotnih in glasujočih članic, za ostale odločitve je dovolj navadna večina. 18. člen UL OZN našteva naslednje kategorije vprašanj, ki zahtevajo dvotretjinsko večino:

- priporočila za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti;
- izvolitev 10 nestalnih članic VS;
- izvolitev 54 članic ekonomskega in socialnega sveta;
- izvolitev članic skrbniškega sveta v skladu z odstavkom 1 (c) 86. člena;⁸
- sprejem novih članic OZN;

⁸ GS voli samo tiste članice, ki ne upravljajo s skrbniškimi ozemlji in niso stalne članice VS.

- odvzem pravic in privilegijev članstva;
- izključitev članice;
- vprašanja, ki se tičejo delovanja skrbniškega sistema;
- proračunska vprašanja.

Za vsa ostala vprašanja, vključno z določitvijo dodatnih kategorij vprašanj, za katere je potrebna dvotretjinska večina, je potrebna samo večina prisotnih in glasujočih. Za sprejem, odvzem pravic ali izključitev članice je najprej potrebno priporočilo VS, kot tudi za določitev generalnega sekretarja. S tega vidika ima GS besedo pri sestavi vseh glavnih organov OZN, vključno s sabo. Velja še omeniti, da vzdržane članice niso vštete med prisotne in glasujoče, iz česar sledi, da pri velikem številu vzdržanih dvotretjinsko večino lahko zagotovi že manjšina celotnega članstva. Pomembna je tudi vloga skupščine pri spreminjanju UL, saj lahko predlaga spremembe in amandmaje, vendar je tudi tu potrebna dvotretjinska večina, za razliko od zgornjih vprašanj pa morajo biti v njej tudi vse stalne članice VS. Obenem je v tem primeru vzdržan glas enak negativnemu glasu, kar velja tudi pri volitvah za sodnike meddržavnega sodišča, ki je skupna pristojnost GS in VS in zahteva večino vseh držav članic. (Bennett, 2002: 66, 92)

Ker ima GS tako širok nabor funkcij in odgovornosti in ker se je njeno članstvo več kot potrojilo od leta 1946, obstaja v zadnjih letih več predlogov, ki bi povečali učinkovitost delovanja. Eden od teh je doseganje konsenza o posameznih vprašanjih brez formalnega glasovanja, kar bi prineslo večjo podporo za odločitve skupščine. Predsednik se v tem primeru vnaprej posvetuje z delegacijami, da preveri, če so pripravljene sprejeti predlog brez glasovanja, in če je temu tako, lahko formalno predlaga, da se predlog sprejme. Gre torej za metodo sprejemanja ukrepov, ki se izogiba konfrontaciji skozi glasovanje in dovoljuje zakulisno sklepanje kompromisov, vendar pa se dogaja, da države pogosto potem podaljšujejo razpravo z dodajanjem serije zadržkov na predlog šele po sprejetju konsenza. Kritike padajo tudi na število in dolžino govorov v splošni razpravi ter neučinkovitost in zaostanke pri delu podkomitejev, vendar je to v veliki meri odvisno od človeškega faktorja govornika in mnogi menijo, da pravica biti slišan v svetovnem forumu verjetno preprečuje vsakršna upanja za radikalnejše spreminjanje in krajšanje procedur GS. (Bennett, 2002: 67, 93)

3.1.4. PRORAČUN OZN

Kot že rečeno, je nadzor nad proračunom OZN v rokah GS. Generalni sekretar vsako leto predstavi program proračuna v skupščini, ki ga da v pregled še odboru za program in koordinacijo ter svetovalnemu odboru za administrativna in proračunska vprašanja. Predloge pregledajo države članice same kot tudi predstavniki držav v petem odboru GS, preden se sprejema na plenarni seji. Pri določanju zneskov za posamezne države skupščini pomaga odbor za prispevke. Bennett (2002: 96 – 102) loči naslednje kategorije proračuna:

1. Redni proračun:

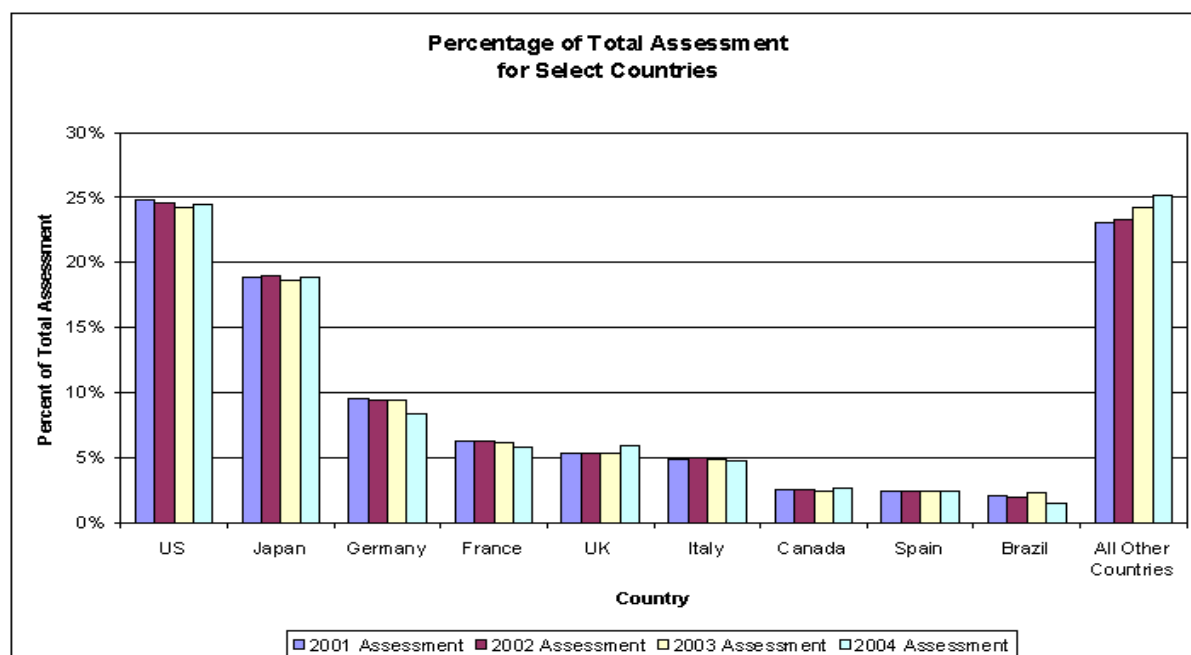
Porablja za delovanje administracije, glavnih organov in njihovih pomožnih agencij. Medtem ko je leta 1946 znašal samo slabih 20 milijonov \$, je že leta 1993 zaradi inflacijskih trendov, povečanega članstva, razširjenih programov in agencij ter fluktuacije deviznih tečajev presegel 1,2 milijarde \$. Formula za prispevek posamezne članice je osnovana v glavnem na zmožnosti plačevanja, tako da so se pri njeni določitvi leta 1946 upoštevali naslednji faktorji:

- BDP;
- BDP per capita;
- ekonomska situacija zaradi posledic vojne;
- zmožnost članice, da pridobi tuje valute.

Po tej delitvi bi morale ZDA takrat plačati skoraj 50% vsega proračuna, vendar so delež zmanjšali na 39,89%, da bi zmanjšali odvisnost OZN od ene same države. Skozi leta se je potem ta delež še bolj manjšal in se ustavil na 22%. Določen je bil tudi minimum prispevka, in sicer 0,04% za najrevnejše države. Leta 1973 so ga nato spustili na 0,02% in leta 1978 na 0,01%, danes pa se nahaja na 0,001%. Okoli 35 milijonov \$ letno se nabere še iz različnih prihodkov od prodaje in storitev ter okoli 175 milijonov \$ od davkov na plače ameriških državljanov zaposlenih v OZN.⁹

⁹ Starejši podatki so po Bennett (2002: 96), medtem ko je novejše deleže moč najti v resoluciji GS iz njenega 55. zasedanja (OZN dok. A/RES/55/5 B-F). Ta je uveljavila zahteve ZDA po znižanju njihovega deleža iz 25% na 22% in potrdila najnižji delež za najrevnejše države. Pred tem znižanjem je obstajala možnost, da 82 plačnic najnižjega deleža, ob še dodatnih 8 z 0,02%, v GS zbere večino, ki prispeva okoli 1% celotnega proračuna, medtem ko je največjih 10 donatoric plačalo okoli 75% proračuna, imelo pa skupno manj kot 6% glasov. Razlike so se s spremembami torej samo še povečale. Podatki za ZDA sicer niso povsem v skladu grafom 1, ki po ocenah Global Policy Foruma delež za zadnja leta prikazuje na okoli 24%.

Graf 1: Prispevki največjih plačnic za redni proračun OZN (2001 - 2004)

Vir: <http://www.globalpolicy.org/finance/tables/reg-budget/percentassess03.htm>

Na zgornjem grafu so prikazani prispevki v redni proračun OZN za največje plačnice, ki skupaj prispevajo kar tri četrtine celotne pogače. Delež ZDA se je v zadnjih letih spustil na 22% (glej op. 9), z nekaj manj kot 19% ji sledi Japonska, medtem ko nekdanje velesile Rusije zaradi slabega stanja gospodarstva ni niti med prvih 15.

2. Posebni proračuni za ekonomske in socialne programe:

Za te se denar zbira predvsem s prostovoljnimi prispevki. Največje proračune imajo UNICEF (UN Children's Fund), UNDP (UN Development Program), WFP (World Food Program) in prostovoljni sklad UNHCR (UN High Commissioner for Refugees). Države imajo prosto roko pri določanju prispevkov. V preteklosti so ZDA prispevale od 30 do 80% vseh teh stroškov, danes pa le še okoli 25%.

3. Proračuni specializiranih agencij v okviru ekonomskega in socialnega sveta:

Te imajo precejšnjo svobodo pri določanju svojih proračunov, GS pa je pri pregledovanju in predlaganju k tem proračunom omejena, saj gre za avtonomne organizacije znotraj sistema. Sem spadajo npr. UNESCO (UN Educational, Scientific and Cultural Organization), WTO (World Trade Organization) in WHO (World Health Organization).

3.1.4.1. PRORAČUN ZA MIROVNE OPERACIJE IN FINANČNI PROBLEMI

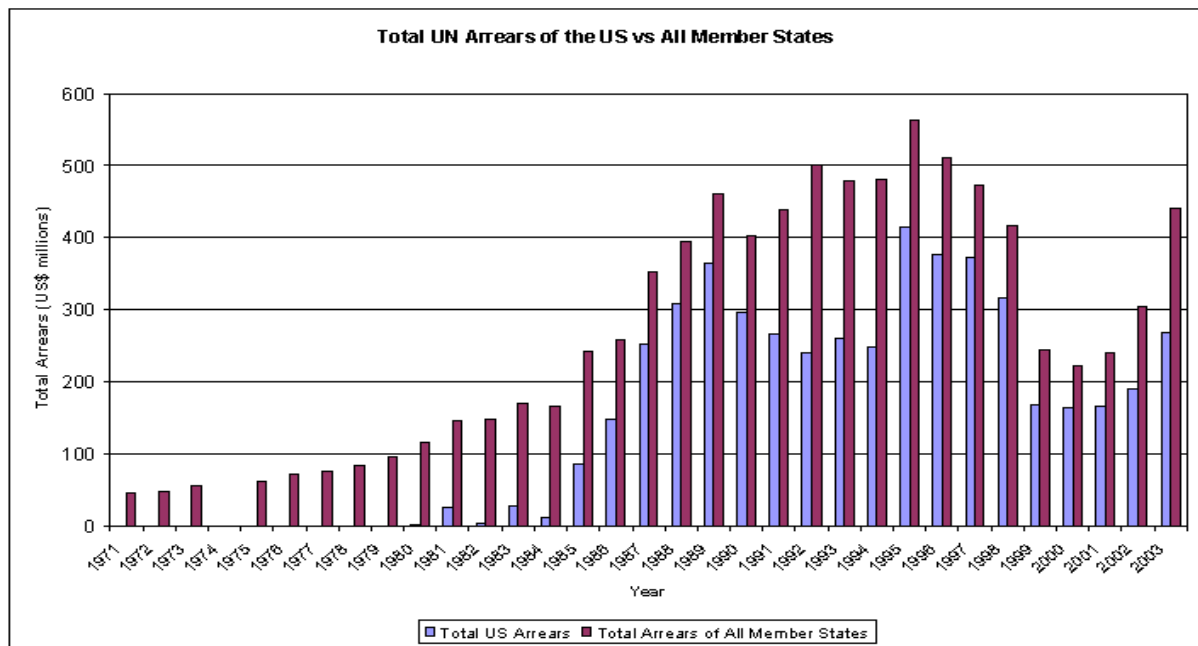
Četrta kategorija proračuna je najbolj kontroverzna in je povzročila finančno krizo, ki se je začela v 60-ih letih in se nadaljevala kot ena največjih groženj k stabilnosti in obstoju organizacije. V osnovi je problem nastal, ker so želeli te stroške določiti na enaki osnovi kot za redni proračun, kljub temu da so za vsako večjo operacijo odprli ločene račune. Prvi zametki krize so se začeli kazati že leta 1956 ob ustanovitvi UNEF zaradi situacije na Sinaju, ko sovjetski blok in številne arabske države niso želele prispevati nobenih sredstev, a je bilo kljub temu v GS sprejeto, da se bodo te dejavnosti financirale na isti osnovi kot redni proračun. Leta 1960 so stroški ob ustanovitvi ONUC presegle redni proračun in protestom se je pridružila še Francija. UNEF je v letih 1956 – 67 dosegla stroške 200 milijonov \$, ONUC pa v letih 1960 – 64 kar preko 400 milijonov \$, čeprav so plače in opremo zagotovile države. Vprašanje je kmalu preraslo okvire finančnega problema in je vse bolj postajalo politične in pravne narave. Na način plačevanja so leteli številni ugovori, tako da so države Latinske Amerike predlagale, da se uvede nov način plačevanja, ki bi bolj obremenil stalne članice VS. Problem so poslali celo na meddržavno sodišče, vendar je slednje razsodilo v prid dotedanemu plačevanju oziroma ugotovilo, da stroški za mirovne operacije spadajo pod stroške OZN v okviru 17. člena UL. Proračun so zato skušali zapolniti s prostovoljnimi prispevki in prodajo obveznic, a to ni rešilo trajnega problema. Leta 1964 so ZDA zagrozele z uporabo 19. člena¹⁰ proti SZ, ki pa je na to dala vedeti, da bo v tem primeru izstopila iz OZN. Rezultat tega je bilo zasedanje GS brez glasovanja, oziroma vse nujne odločitve so bile sprejete s konsenzom, doseženim skozi neformalna pogajanja, da bi se preprečil razpad organizacije. Naslednje leto so ZDA opustile vsiljevanje 19. člena zaradi premajhne podpore drugih članic, istega leta pa je propadel tudi predlog, da bi se vse financiralo na prostovoljni ravni in bi SZ in Francija lahko sami določali pogoje plačevanja. Ker ni bilo denarja, so se vedno iskali alternativni viri financiranja in tako so za operacijo na Cipru (UNFICYP) leta 1964 sredstva zbrali od vlade Cipra, vlad, ki so prispevale enote, in prostovoljnih prispevkov.

Do pomembne spremembe je prišlo leta 1973, ko so za napotitev mirovnih sil na Bližnji vzhod sprejeli novo formulo za določitev stroškov in velesile so to sprejele, ker je bila odločitev sprejeta v VS, ki sta ga za tovrstna vprašanja priznavali tudi SZ in Francija. Še večja

¹⁰ 19. člen UL OZN obravnava zaostanke pri plačevanju in pravi naslednje: *Član ZN, ki je v zaostanku s plačevanjem svojih finančnih prispevkov organizaciji, nima pravice glasovanja v GS, če je znesek njegovih zaostankov enak znesku prispevkov, ki bi jih moral plačati za pretekli polni 2 leti, ali večji od tega. GS pa sme kljub temu dovoliti takemu članu, da glasuje, če se prepriča, da je ostal dolžan zaradi okoliščin, ki so nastale neodvisno od njegove volje.*

kriza je nastopila leta 1985, ko je kongres ZDA določil, da ne bodo plačali več kot 80% svojega deleža, če ne pride do reforme financiranja. Stvar je bila tako huda, da so naslednje leto plačali celo manj kot 50%, tako da je že leta 1987 prišlo do reforme in 21-članski odbor za program in koordinacijo, v katerem so zasedale največje donatorice proračuna, je dobil pooblastila za določanje proračunskih odmerkov in programov, kjer se bo denar porabljal. Kljub temu kongres ZDA še vedno ne daje soglasja za plačevanje celotnega zneska. (Bennett, 2002: 100 – 103)

Graf 2: Dolg ZDA (*US arrears*) k rednemu proračunu napram celotnemu dolgu (*arrears of all member states*) v milijonih \$ (1971 – 2003)

Vir: <http://www.globalpolicy.org/finance/graphs/usvtotreg1.htm>

3.1.4.2. TRENUTNA SITUACIJA

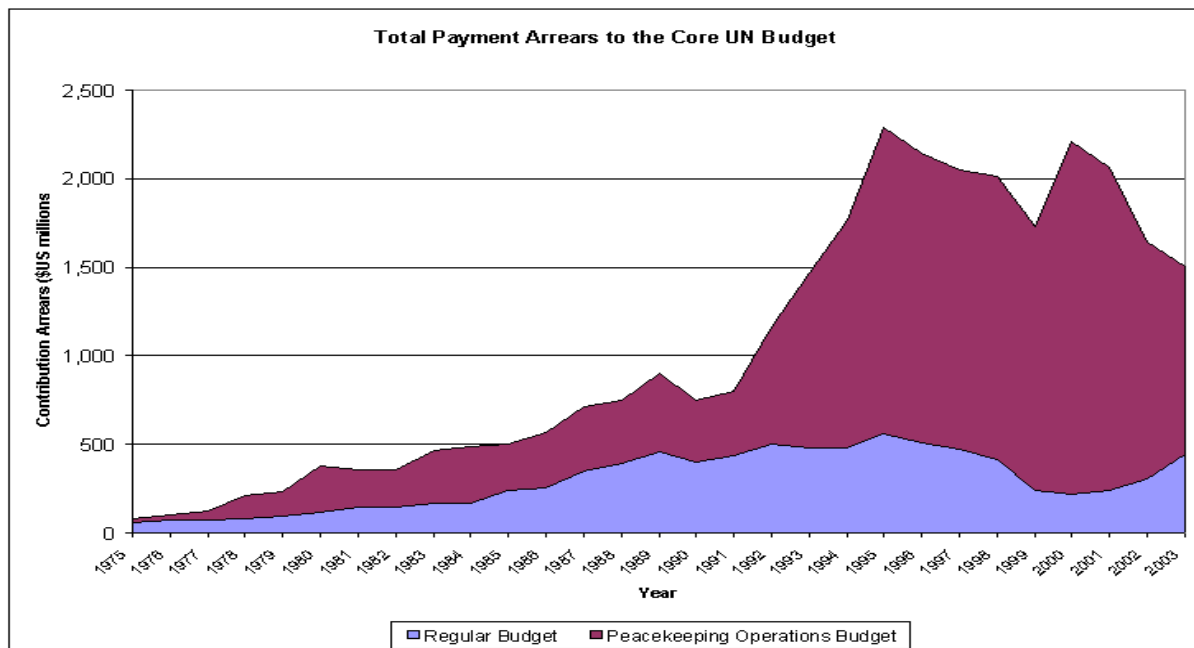
Danes OZN pozna 2 glavna proračuna. Redni proračun sprejme GS za dobo dveh let, zneske za posamezne države pa se določi glede na prispevek k svetovni ekonomiji in zmožnost, da ga država plača. Revizija teh zneskov se na osnovi najnovejših podatkov o nacionalnem proizvodu izvaja vsaka 3 leta, da se zagotovi njihova točnost in poštenost.¹¹ Proračun za mirovne operacije je variabilen seštevek zneskov, ki jih VS določi za seštevek operacij v določenem letu. Do neplačevanja obveznosti s strani članic pride zaradi nacionalnih tehničnih

¹¹ Slovenija je z 29. januarjem 2004 že plačala svoje obveznosti k rednemu proračunu, in sicer v znesku 1,177,547\$. (<http://www.un.org/News/oss/g/hon2004.htm>)

problemov pri proračunu, zaradi slabega ekonomskega stanja države ali pa država preprosto uporablja neplačevanje kot taktiko pritiska ali kot politično izjavo.

V zadnjih letih se je finančna situacija sicer precej popravila, vendar še zmeraj ostajajo ogromni dolgovi.¹² Konec leta 2001 je bilo npr. 54 držav dolžnih 239,6 milijonov \$ za redni proračun, od tega slabih 210 milijonov \$ za tekoče leto. Polega tega se je nabralo še za 43,8 milijonov \$ dolga za mednarodne tribunale glede bivše Jugoslavije in Ruande. Ko pa k seštevku dodamo še zaostanke pri financiranju mirovnih operacij, se številka povzdigne na 2,1 milijarde \$ (graf 3), kar znesse preko 1,8 milijarde \$ za mirovne operacije, od česar so 691 milijonov \$ (okoli 38%) dolgovale ZDA. Znesek proti letu 2004 predvsem na račun zmanjšanja dolgov za mirovne operacije nekoliko pada, medtem ko so zaostanki pri rednem proračunu spet v porastu. Levji delež tega seveda prevzema ZDA, ki ima od začetka 80-ih v povprečju konstantno v lasti več kot 50% delež dolgov za redni proračun (graf 2).

Graf 3: Celotni dolgovi OZN – redni proračun (*regular budget*) in mirovne operacije (*peacekeeping operations budget*) v milijonih \$ (1975 – 2003)

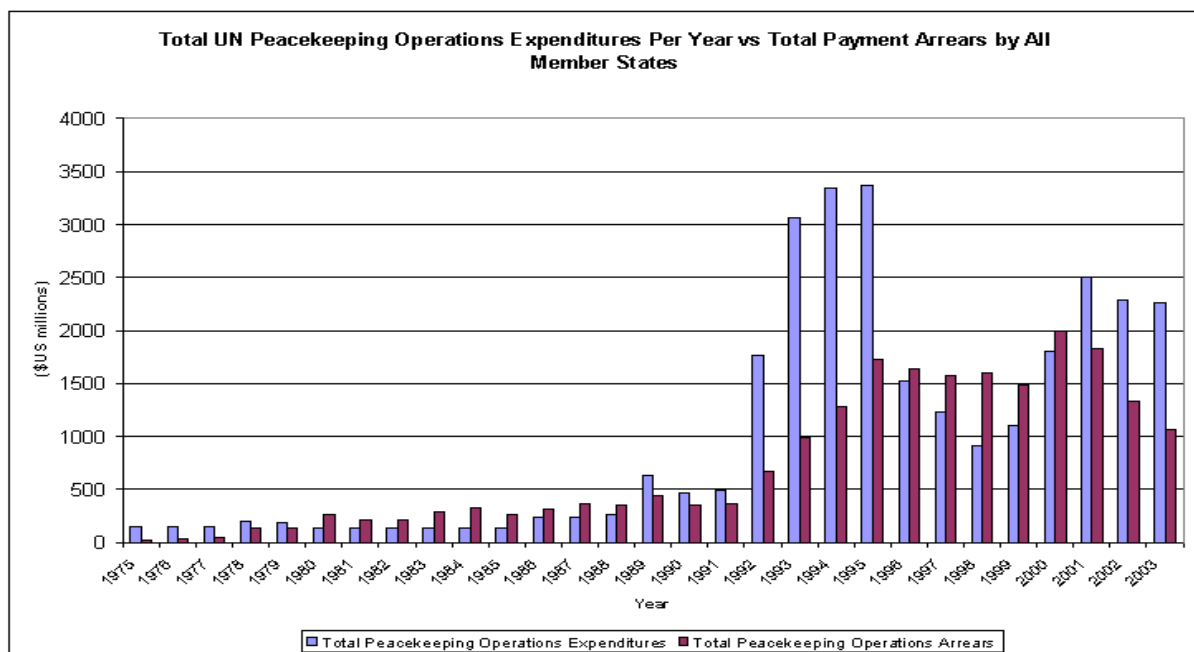
Vir: <http://www.globalpolicy.org/finance/tables/core/arrearsgraph.htm>

Zaradi trajnega primanjkljaja v rednem proračunu je bila OZN prisiljena črpati denar iz fonda za mirovne operacije, kar je povzročilo, da ni bila zmožna plačati sodelujočim

¹² Za posamezne številke se podatki precej razlikujejo, zato so nekatere ocene podane okvirno. Navedene so po Bennett (2002: 104 – 105) in z uradne strani OZN (<http://www.un.org/geninfo/ir/ch5/ch5.htm>), medtem ko so grafi in njihova interpretacija povzeti po Global Policy Forumu. (<http://www.globalpolicy.org/finance/index.htm>)

državam enot in opreme. Manjše število operacij po letu 1995 je količine denarja za kritje deficita rednega proračuna še zmanjšalo in za leto 1999 je bilo tako za mirovne operacije namenjenih samo 800 milijonov \$, medtem ko je bilo v letih 1994 – 95 kar okoli 3 do 3,5 milijarde \$ (graf 4), in sicer zaradi misije UNPROFOR v BiH, iz katere se je do danes tudi nabralo največ dolgov. Leta 2000 so misije na Kosovu, Sieri Leone, Vzhodnem Timorju in Kongu fond spet dvignile in naslednje leto je bilo za mirovne operacije namenjenih okoli 2,5 milijarde \$, OZN pa je svoj dolg do držav uspela znižati iz 1,1 milijarde na 800 milijonov \$. Pozitivno je tudi to, da vse več članic vsaj za tekoče leto plačuje svoje obveznosti k rednemu proračunu, saj jih je do konca leta 2003 plačalo 127, medtem ko jih je leta 1994 samo 75.

Graf 4: Stroški (*expenditures*) in dolgovi (*arrears*) za mirovne operacije v milijonih \$ (1975 – 2000)

Vir: <http://www.globalpolicy.org/finance/tables/pko/expendarrears.htm>

Delež ZDA v rednem proračunu je bil do konca 90-ih 25%, vendar kongres tega ni odobroval in je izsilil znižanje na 22%. V preteklih letih so ZDA plačevale ravno toliko, da so se izognile izgubi pravice glasovanja po že omenjenem 19. členu UL OZN.¹³ Skladno z zmanjšanjem deleža v rednem proračunu, ZDA želijo doseči tudi zmanjšanje deleža v fondu za mirovne operacije z okoli 31% na 25%. Ostale države pa so razdeljene po naslednjih skupinah (Koschorreck, 1995: 527):

¹³ Od 13. septembra 2004 je 13 držav v zaostanku s plačili pod pogoji tega člena. GS pa je 11 od njih vseeno podelila pravico glasovanja do 30. junija 2005. (<http://www.un.org/News/oss/art19.htm>)

1. Stalne članice VS, ki skupaj prispevajo okoli 45%.
2. Industrijsko razvite države, ki niso stalne članice VS (Nemčija, Japonska...) – tudi te prispevajo večji delež, kot bi bil izračun po njihovem BDP, in skupaj z zgornjo skupino prispevajo okoli 85%.
3. Ekonomsko manj razvite države, ki plačujejo manj kot bi bil njihov delež po BDP (sem je spadala bivša Jugoslavija).¹⁴
4. Najrevnejše države.

Celoten proračun OZN je z okoli 13,4 milijardami \$ dosegel vrhunec leta 1994. Z zmanjšanjem stroškov za mirovne operacije je nato do leta 1997 padel na 10,6 milijarde \$, danes pa se skupaj z vsemi agencijami in programi vrti okoli 12 milijard na leto. Nekaj več kot polovico OZN vsako leto pridobi s prostovoljnimi prispevki držav, ostalo pa si zagotovi z njihovimi odmerjenimi prispevki. Stalni finančni primanjkljaji OZN silijo tudi v oblikovanje številnih predlogov za alternativno polnjenje proračuna, kar bi organizaciji dalo določeno mero neodvisnosti od zanašanja na prispevke članic. Tako bi se lahko na primer preko agencije v okviru OZN plačevalo za uporabo mednarodnih voda, izkoriščanje morja, Antarktike, vesolja ipd. Po drugi strani pa to spet ni vseč velesilam, ki finančno neodvisno OZN vidijo kot grožnjo lastni suverenosti.

3.2. VARNOSTNI SVET

Odločitev za osnovanje sistema vzdrževanja mednarodnega miru in varnosti na podlagi elitističnega izvršilnega organa, ki odraža dejansko strukturo moči določenega obdobja, in ne na egalitarnem plenarnem organu, ki vsebuje princip enakosti vseh držav, je bila sprejeta v okolju koalicij in ravnotežja moči med 2. svetovno vojno. Države, ki so nosile največje breme v boju proti silam osi, zlasti veliki trije (ZDA, VB in SZ), so želele zadržati to odgovornost znotraj sistema OZN, zato so postale stalne članice VS. Le-ta pa nosi prvenstveno odgovornost za vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti in je tako najpomembnejši politični organ z največjimi pooblastili. V skladu z UL namreč vse članice OZN prevzemajo obveznost, da bodo sprejemale in izvrševale odločitve VS. Medtem ko drugi organi OZN

¹⁴ Po osamosvojitvi je Slovenija po Jugoslaviji podedovala tretjo skupino, vendar pa je po reviziji BDP po novem pristala v drugi skupini, kar je prineslo petkratno povišanje zneska.

lahko dajejo le priporočila, sme VS sprejemati odločitve, ki so jih države članice v skladu z UL dolžne izvajati. (Bruha, 1995: 1147)

Uspešno medvojno sodelovanje med velikimi silami je bilo torej prenešeno pod okrilje nove organizacije, velikim trem pa sta se kot stalni članici pridružili še Kitajska in Francija.¹⁵ Sprva je imel VS še šest nestalnih članic in po "gentlemanskem dogovoru" so dve mesti dobile države Latinske Amerike, po enega pa države zahodne Evrope, vzhodne Evrope, Britanskega Commonwealtha in Bližnjega vzhoda. Vse večje zahteve po reprezentaciji azijskih in afriških držav so pripeljale do spremembe UL leta 1965, ki je določila, da bo sedaj 10 nestalnih članic izvoljenih po naslednjem ključu: 5 iz afriških in azijskih držav, 1 iz vzhodne Evrope, po 2 pa iz Latinske Amerike ter zahodne Evrope in drugih držav.¹⁶ Mandat traja dve leti, GS pa jih polovico izvoli vsako leto. (Bennett, 2002: 67-68)

Da se lahko spopade s kriznimi situacijami, je VS organiziran tako, da lahko deluje nepretrgoma, zato ima vsaka članica svojega stalnega predstavnika na sedežu OZN. Seje po potrebi skliče predsednik, ki se menja vsak mesec glede na abecedni vrstni red angleških imen članic VS. Pogostost zasedanj je odvisna od obstoja mednarodnih sporov, pripravljenosti držav, da te zadeve obravnavajo znotraj VS in same narave sporov ter vpletenih strani v zvezi z možnostjo, da VS prispeva k rešitvi določene situacije ali zagotovi propagando za eno od strani. (Bennett, 202: 69)

3.2.1. NALOGE

Po UL OZN (V. poglavje) so naloge VS naslednje (http://www.un.org/Docs/sc/unsc_functions.html):

- Vzdrževati mednarodni mir in varnost v skladu z načeli OZN.
- Raziskati vsak spor ali situacijo, ki bi lahko privedla do mednarodnega trenja.
- Predlagati načine in pogoje za reševanje takšnih sporov.
- Pripraviti načrte za postavitve sistema uravnavanja oboroževanja.¹⁷

¹⁵ 24. decembra 1991 je Ruska federacija obvestila OZN, da nadaljuje članstvo bivše SZ in v celoti prevzema vse njene pravice in obveznosti. (UN Handbook 1999: 52)

¹⁶ Pod "druge" države spadajo npr. Avstralija, Nova Zelandija in Kanada.

¹⁷ Ta naloga, ki temelji na 26. členu UL, je bila obsojena na neuspeh že na samem začetku delovanja OZN, saj predlogi, ki so jih dajali predstavniki SZ in ZDA za splošno in popolno razorožitev, odpravo in prepoved atomskega orožja ter nadzor nad oboroževanjem in oborožitvijo, niso imeli nikakršnega stvarnega pomena, ker

- Ugotoviti obstoj grožnje miru ali dejanja nasilja in priporočiti primeren odziv.
- Priporočiti članom OZN uvedbo ekonomskih sankcij ali drugih sredstev, ki ne vključujejo uporabo sile, da se prepreči ali ustavi agresijo.
- Odobriti vojaški poseg zoper agresorja.
- Priporočiti vključitev novih članic.
- Izvajati skrbniške funkcije strateških območij OZN.
- Priporočiti GS izvolitev generalnega sekretarja in skupaj z njo izvoliti sodnike meddržavnega sodišča.

Primarna funkcija je, kot že rečeno, vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti, kar dovoljuje VS, da obravnava vsak spor, grožnjo miru, kršitev miru ali dejanje nasilja, pri čemer mora vedno upoštevati načelo suverenosti držav. V skladu z UL vse članice soglašajo, da VS deluje v njihovem imenu in da bodo izvršile vsako njegovo odločitev. To vsaj v teoriji pomeni, da so odločitve VS pravno obvezujoče, vendar pa je OZN že od samega začetka obsojena na neskončna razpravljanja zaradi razprtij med članicami, kar zelo otežuje sprejemanje pomembnih ukrepov. Sekundarna funkcija pa je sodelovanje v volilnem procesu, ki si ga deli z GS. Tako priporočitev za vključitev novih članic kot tudi izvolitev generalnega sekretarja se ne smatrata za proceduralni vprašanji in sta zato podvrženi vetu.¹⁸ Navadna večina je dovolj samo, kadar se voli sodnike meddržavnega sodišča. Poleg teh pomembnih funkcij ima VS še nalogo nadzorovati strateška skrbniška območja,¹⁹ medtem ko so vsa ostala pod nadzorom GS. (Bennett, 2002: 69,70)

3.2.2. STRUKTURA

29. člen UL daje VS pravico ustanoviti pomožne organe, ki se mu zdijo potrebni za opravljanje njegovih nalog. UN Handbook našteva naslednje vrste pomožnih organov (1999: 56): stalni odbori, ad hoc delovne skupine, odbor vojaškega štaba, sankcijski odbori, mirovne operacije, komisije, tribunali, druge organizacije.

Pod stalne odbore spadata odbor izvedencev za poslovnik ter odbor za sprejem novih članov. Ad hoc delovne skupine so, kot pove ime, ustanovljene po potrebi. Trenutno sem

je bilo že vnaprej jasno, da jih bo nasprotna stran zavrnila. Predstavnik SZ Višinski je npr. enega od predlogov ZDA zavrnil z besedami, da cele noči ne more spati, ker se smeje takšnim predlogom. (Benko, 2000: 286)

¹⁸ Več v poglavju o glasovanju.

¹⁹ Samo območje pacifiških otokov z ZDA kot skrbnikom je bilo kdajkoli določeno v tej kategoriji.

spada npr. odbor za zasedanja VS izven sedeža organizacije, delovna skupina o splošnih vprašanjih glede sankcij, ki se ukvarja z izboljšanjem učinkovitosti sankcijskega sistema, ter konec septembra 2001 ustanovljen protiteroristični odbor.²⁰ Odbor vojaškega štaba je bil ustanovljen na podlagi 47. člena UL in je za razliko od zgoraj naštetih, ki so sestavljeni iz predstavnikov vseh držav članic VS, sestavljen iz načelnikov štabov stalnih članic ali njihovih zastopnikov. Njegova naloga je, da svetuje in pomaga VS v vseh vprašanjih, ki se nanašajo na vojaške potrebe za ohranitev mednarodnega miru in varnosti, uporabo in poveljevanje silam, ki so mu dane na razpolago, reguliranje oboroževanja in morebitno razorožitev, vendar v praksi ni nikoli zaživel. Sankcijskih odborov, v katerih sodelujejo vse članice VS, je trenutno 7, ukvarjajo pa se s situacijami v Iraku, Libiji, Somaliji, Ruandi, Sierr Leone in Liberiji, eden od odborov pa se ukvarja s sankcijami proti Al Kajdi in talibanom. (UN Handbook, 1999: 56, <http://www.un.org/Docs/sc/committees/INTRO.htm>)

Od ustanovitve OZN do danes se je zvrstilo 59 mirovnih operacij, trenutno pa jih je na terenu 16 (3 na Bližnjem vzhodu, 3 v Evropi, 2 v Aziji 7 v Afriki in 1 v Srednji Ameriki). (<http://www.un.org/peace/bnote010101.pdf>) Komisije je VS npr. ustanovil po končanem posredovanju v Iraku leta 1991. Prevzele so področja razoroževanja Iraka, nadzorovanja meje in kompenzacije za kuvajtske izgube in škodo. Preiskovalna komisija je bila ustanovljena tudi za nadzor embarga na uvoz orožja v Ruando leta 1995. Ustanovljena sta bila tudi dva mednarodna ad hoc tribunala, in sicer za pregon in sojenje osebam, odgovornim za hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava na področjih bivše Jugoslavije in Ruande. (UN Handbook, 1999: 67 – 71)

3.2.3. GLASOVANJE IN VETO

27. člen UL določa, da ima vsaka članica VS en glas. Kakšna večina je potrebna za sprejetje odločitve pa je odvisno od tega, ali se ta kvalificira za proceduralno ali za vprašanje o katerikoli drugi stvari. Prva se sprejemajo z navadno večino 9 glasov, medtem ko je za slednja potrebno soglasje stalnih članic, kar jim daje tako imenovano pravico veta, čeprav se sama beseda veto ne pojavi v besedilu UL.²¹ Vendar pa listina ne določa meje med tema dvema

²⁰ Ustanovljen je bil na podlagi resolucije VS 1373, s katero je slednji nedvoumno obsodil teroristične napade na ZDA 11. septembra 2001 in izrazil pripravljenost, da prepreči vsaka podobna dejanja. Odbor nadzoruje izvrševanje te resolucije in skuša povečati zmožnosti držav v boju proti terorizmu. (<http://www.un.org/Docs/sc/committees/1373/>)

²¹ Točno besedilo 27. člena UL, ki daje pravico veta je naslednje:

1. Vsak član VS ima po en glas.

kategorijama, tako da odločitev, ali je določeno vprašanje zgolj proceduralne narave ali ne, prav tako zahteva soglasje stalnih članic, kar odpira možnost dvojnega veta.²² Samo proceduralne zadeve v najstrožjem smislu so izvzete iz pravice veta in pod te spadajo volitve sodnikov meddržavnega sodišča (10. člen Statuta meddržavnega sodišča) ter sklic konference za revizijo UL (1. odstavek 109. člena UL). (Bruha, 1995:1152) V praksi je VS brez pravice veta glasoval še o naslednjih zadevah: vključitev, izključitev ali odložitev točke iz dnevnega reda, zaporedje točk na dnevnem redu, prekinitve ali odložitev zasedanja, povabilo državi, da sodeluje v razpravi, povabilo PLO, da sodeluje v razpravi ter poziv k nujni izredni seji GS. (Wolfrum, 1995b: 1404)

Glede na ustaljeno prakso se vzdržan glas oziroma odsotnost ne šteje za veto, in sicer ne glede na besedilo 27. člena UL, ki zahteva za sprejetje odločitve glasove devetih članic, med katerimi pa morajo biti tudi glasovi vseh stalnih članic. Slednje lahko tako po želji izbirajo med tremi načini glasovanja, ki variirajo od odobritve preko blagega nestrinjanja, vendar ne z željo biti obstrukcijski, do učinkovitega blokiranja odločitve z negativnim glasom. (Bennett, 2002: 89)

3.2.3.1. OZADJE VETA IN NJEGOVE POSLEDICE

Voditelji protifašistične koalicije so brez pridržkov sprejemali stališče, da je od njihovega soglasja odvisna prihodnost mednarodne skupnosti in njene varnosti. Formalno je bilo to stališče zato institucionalizirano že v osnutku UL nove mednarodne organizacije, ki so ga sprejeli na konferenci v Dumbarton Oaksu jeseni 1944 in je med drugim določal, da bodo velike sile imele v VS privilegiran in vodilen položaj. (Benko, 2000: 275 - 276) Ta položaj je v končni fazi pogajanj, kot že rečeno, petim državam prinesel stalno članstvo v VS in pravico do veta. Kot dodatno zagotovilo njihove suverenosti so velike sile vztrajale na tem, da je odločitev, ali je vprašanje zgolj proceduralne narave ali ne, prav tako podvržena vetu in tako

2. Sklepi VS o vprašanih postopka se štejejo za sprejete, kadar glasuje zanje devet članov.

3. Sklepi VS o vseh drugih vprašanih se štejejo za sprejete, kadar glasuje zanje devet članov, med katerimi pa morajo biti glasovi stalnih članov, vendar s pridržkom, da se stranka v sporu mora vzdržati glasovanja pri sprejemanju odločb po VI. poglavju in 3. odstavku 52. člena.

²² Leta 1948 je to možnost trikrat uporabila SZ, najbolj znan pa je primer proti ustanovitvi preiskovalne komisije glede državnega prevrata na Češkoslovaškem. V naslednjih letih so skušali pravico dvojnega veta omejiti, saj je bila smatrana za dvomljivo in nejasno. Klasifikacijo določenega vprašanja so pustili odprto do konca pogajanj, ko je predsednik predstavil odločitev, o kateri se je glasovalo, kot da je proceduralne narave. Ta način je povzročil zmanjšanje uporabe dvojnega veta, ki danes ni več v uporabi. (Wolfrum, 1995b: 1404)

je že na začetku izgledalo, da bo nepopustljivo vztrajanje velikih sil pri njihovi suverenosti skupaj z zaostritvijo odnosov vzhod - zahod, VS spremenilo v umirajoč organ.

V prvem obdobju delovanja VS je veliko večino vseh vetov vložila SZ in do konca 80-ih se jih je skupaj nabralo precej preko 100. Vendar pa je ob tem potrebno vedeti, da se negativni glasovi ostalih velikih sil (vključno z nestalnimi članicami) niso smatrali za veto, ker so vse glasovale enako. V obdobju hladne vojne SZ pri uveljavljanju svojih interesov namreč ni imela nobene podpore ostalih velikih sil in njen negativni glas je avtomatično pomenil osamljeni veto, podprt le še z glasom katerega od satelitov, ki je v tem trenutku držal nestalni sedež v VS. Ko je šlo na drugi strani za interese predvsem ZDA in VB, sta ti skupaj s preostalima stalnima članicama vložili večkratni negativni glas in se s tem izognili stigmati osamljenega veta. Zahodne sile so v začetni fazi SZ predstavile v še bolj obstrukcijski luči tudi z izsiljevanjem veta na vprašanja, za katera so vedele, da jih SZ ne bo sprejela. Tako je bila kar polovica vetov s strani SZ vložena proti sprejetju zahodno orientiranih držav v OZN. Na članstvo Italije je SZ vložila veto šestkrat, preden je bila decembra 1955 sprejeta v paketu skupaj še s 15 državami. Leta 1958 je premier Khrushchev takole komentiral stanje v VS:

"Splošno je znano, da je večina v VS sestavljena iz držav, ki so po eni ali drugi strani, predvsem pa ekonomsko, odvisne od ZDA. S tem VS v svoji trenutni sestavi ne more biti smatran kot nepristranski razsodnik in je zato prenehal igrati pomembno vlogo pri vzdrževanju mednarodnega miru in varnosti, ki mu jo je poverila UL OZN." (v Stoessinger, 1993: 272)²³

Stvari so se nekoliko spremenile šele leta 1965, ko je VS dobil 4 nove nestalne članice, kar je namesto prejšnjih 7 zahtevalo 9 pozitivnih glasov za sprejetje resolucije. Širitev VS je šla predvsem na račun novih držav, ki niso bile opredeljene v konfliktu vzhod – zahod, kar je ZDA občutno otežilo kontrolo in dnevi avtomatične večine oziroma "skritega veta" so bili mimo. Kljub temu so imele ZDA še vedno velik vpliv, vendar so se sedaj morale bolj

²³ V času te izjave namreč ni bilo članice VS na katere podporo bi lahko računala SZ. 8 glasov so imele vojaške zaveznice ZDA v zvezah Nato in SEATO, 2 članici (Irak in Švedska) pa sta bili nevtralni v konfliktu vzhod – zahod. Naslednje leto je Švedsko zamenjala članica Nata Italija, Irak pa Tunizija in sestava VS je bila že podobna zahodni vojaški zvezi. Ko je leta 1960 SZ v VS v zvezi z incidentom z ameriškim vohunskim letalom U-2 predstavila resolucijo, ki bi prelete ameriških letal čez sovjetsko ozemlje označila kot dejanje nasilja, je kar 7 držav glasovalo proti, medtem ko sta SZ in Poljska glasovali za, Tunizija in Cejlon pa sta se vzdržali. (Stoessinger, 1993: 272-273)

posluževati pogajanj in prepričevanja kot pa zanašanja na absolutno večino. (Stoessinger, 1993: 272 – 273)

Zakaj se je delo VS na začetku tako dramatično spotikalo ob vsaki oviri? Riggs in Plano (v Pease, 2003: 100) menita, da so za učinkovito delovanje sistema kolektivne varnosti potrebni trije faktorji: konsenz, pripravljenost prevzeti obveznost ter organizacija. Medtem ko je slednjo zagotavljala UL OZN, sta prva dva očitno manjkala. Pomanjkanje konsenza je temeljilo tako na praktičnih vprašanjih, kot je kdo, kaj in koliko prispeva k skupnim ciljem, kot tudi na bistvenih razlikah o samem pogledu na to, kako naj bi bil svet urejen. SZ in ZDA sta imeli preprosto preveč različne poglede na svet, kar je pomenilo, da je vsak konsenz v najboljšem primeru bežen. Brez konsenza pa je še težje dosegljiv tretji faktor, saj morajo biti članice pripravljene, da prevzamejo obveznost pri vzpostavljanju mednarodnega miru in varnosti tudi kadar takšne akcije potekajo v nasprotju z njihovimi interesi in se morajo hkrati vzdržati enostranske uporabe sile.

Morgenthau (1995: 415) trdi, da veto kot jedro sankcijskega sistema OZN le-tega onesposablja za njegovo primarno funkcijo, torej za postavljanje ovir proti boju za oblast na mednarodnem prizorišču, in v zvezi s tem omenja naslednje posledice veta. Kot prvo veto odpravlja sleherno možnost ukrepov proti kateri od stalnih članic, saj ta kot predvidena žrtev prisilnih ukrepov na te enostavno vloži veto. Če pa je VS sploh zmožen pognati prisilni aparat UL, lahko to stori samo proti malim in srednjim državam, ki niso stalne članice VS. Tudi tu pa se že takoj pojavi ovira, kajti kot je oblikovana mednarodna politika danes, je mnogo malih in srednjih držav intimno povezanih z eno ali več velesilami, ki gospodujejo na mednarodni sceni in zato nobena od njih ne bi kršila mednarodnega miru brez podpore ali vsaj tihega pristanka velesile, s katero je povezana. Poleg tega ima v globalni politični in vojaški strategiji sleherna sprememba statusa quo med dvema državama kjerkoli na svetu neposredne posledice za razmerje moči med velesilami. Soglasje stalnih članic za prisilne ukrepe proti srednji ali majhni državi je torej bolj odvisno od razmerja sil med stalnimi članicami samimi kot pa od vprašanj mednarodnega prava.

Razlogi proti vetu so torej očitni, vendar pa na drugi strani Stoessinger (1993: 273) trdi, da bi odprava veta lahko povečala nevarnost vojne, saj bi se večina lahko spustila v prenagljeno in nepremišljeno akcijo proti kljubovalni velesili. Princip soglasja prav tako kaže, da v jedrski dobi način sprejemanja odločitev s štetjem glasov ni najboljši pri reševanju mednarodnih problemov. Način glasovanja z večino je smiseln le v homogenem političnem kontekstu, medtem ko je v svetu globokih razkolov preglasovanje nasprotnika slabše kot pa

pogajanje z njim. Tudi drugi opazovalci menijo, da je bila vključitev veta v UL preprosto nujna. Le tako je bilo OZN preprečeno, da bi posredovala na način, ki ga ne bi zmogla zaključiti ali ob nasprotovanju velike sile, kar bi lokalni konflikt hitro povzdignilo v globalnega. (Riggs in Plano v Pease, 2003: 99) Tudi Wallensteen (1997: 107) svari pred tem, da bi se odločitve sprejemale proti volji močne članice, saj bi to pomenilo, da bi bila organizacija uporabljena v konfliktu med velesilami in v takem primeru bi katera lahko zagrozila z izstopom iz organizacije. Moč OZN pa temelji prav na moči, ki so jo stalne članice pripravljene predati organizaciji. Sama namreč nima na razpolago sil in finančnih sredstev, ampak je odvisna od obveznih in prostovoljnih prispevkov svojih članic. Zato mora obstajati določena skladnost med dejansko distribucijo moči v svetu in vplivom znotraj OZN.

Zaradi spremembe ravnotežja moči v VS so se v 70-ih tudi ZDA morale začeti posluževati veta. Svojega prvega so vložile marca 1970, da bi preprečile uporabo sile proti režimu Južne Rodezije. Do konca 80-ih se jih je nabralo prek 50, od katerih se jih je skoraj polovica ukvarjala s konflikti na Bližnjm vzhodu, kjer so ZDA blokirale odločitve v podporo Izraela. Ostali so bili vloženi proti sprejetju resolucij, ki so bile usmerjene proti režimu v Južnoafriški Republiki ali pa so bili vezani na situacije v latinski Ameriki. Drug velik premik v 70-ih se je zgodil, ko je sedež v VS leta 1971 prevzela Ljudska republika Kitajska,²⁴ kar je pomešalo štrene v stari sovjetsko ameriški konfrontaciji. Svoj prvi veto je vložila proti sprejetju Bangladeša v OZN leta 1972 in kazalo je, da bo sprejemanje odločitev v VS postalo še težje. Vendar pa uspehi vseeno niso izostali in v 60-ih in 70-ih je OZN uspela postaviti mirovne sile na Cipru ter v konfliktih med Izraelom in Egiptom ter Izraelom in Sirijo. Konec 80-ih pa je nadzorovala umik sovjetskih čet iz Afganistana in premirje po 8 letnem krvavem konfliktu med Iranom in Irakom. (Stoessinger, 1993: 274)

Že pred konfliktom vzhod – zahod je VS v praksi nekoliko prilagodil svoj odločevalni proces. Članice so do odločitev namreč skušale priti brez formalnega glasovanja, torej na principu konsenza. Do leta 1970 je VS izdal 179 resolucij glede vprašanj mednarodnega miru in varnosti in od tega jih je bilo 50 sprejetih s konsenzom. V 80-ih je to število upadlo, zamenjale so jih resolucije, sprejete s soglasjem. Praksa sprejemanja odločitev pa se je precej spremenila tudi s spremembami znotraj bivše SZ. Medtem ko je leta 1990 VS sprejel 37 in leta 1991 še 42 resolucij, je že naslednje leto ta številka narasla na 74. V letih 1980 in 1981 skupaj je na primer VS sprejel samo 38 resolucij, kar kaže na spremenjeno atmosfero in

²⁴ Med leti 1946 in 71 je to mesto zasedala Republika Kitajska (Taiwan), ki je vložila veto samo proti vključitvi Mongolije v OZN leta 1955. (<http://www.globalpolicy.org/security/data/vetotab.htm>)

delovne odnose znotraj VS. (Wolfrum, 1995b: 1405 – 1406) Lahko pa bi to pripisali tudi skupnemu interesu velesil, da ponovno okrepijo VS, znotraj katerega lahko izvajajo največji vpliv in držijo položaj večje pomembnosti nasproti GS. Zaradi priliva novih držav v OZN od leta 1955 naprej je namreč postalo manipuliranje z GS velik problem za vse velesile in pod temi pogoji se zdi VS veliko boljše okolje za razpravljanje o pomembnih svetovnih vprašanjih. (Bennett, 2002: 91)

Tabela 1: Uporaba veta v VS

	Kitajska	Francija	VB	ZDA	SZ/Rusija	Skupaj
Skupaj	5	18	32	80	122	257
2004	-	-	-	2	1	3
2003	-	-	-	2	-	2
2002	-	-	-	2	-	2
2001	-	-	-	2	-	2
2000	-	-	-	-	-	0
1999	1	-	-	-	-	1
1998	-	-	-	-	-	0
1997	1	-	-	2	-	3
1996	-	-	-	-	-	0
1986-95	-	3	8	24	2	37
1976-85	-	9	11	34	6	60
1966-75	2	2	10	12	7	33
1956-65	-	2	3	-	26	31
1946-55	1	2	-	-	80	83

Vir: <http://www.globalpolicy.org/security/data/vetotab.htm>

To nam potrjuje tudi zgornja tabela o uporabi veta, ki je v zadnjem 9-letnem obdobju napram začetnim desetletjem občutno padla. Prav tako lahko vidimo trend uporabe veta, kjer je do leta 1965 zaradi že omenjenih razlogov prevladovala SZ, nato pa so pravico bolj izkoriščale zahodne države. Zanimiva je tudi sama vsebina vloženih vetov v zadnjem desetletju. V obdobju 1997 do danes jih je bilo 13, od tega kar 10 s strani ZDA. Vsi razen enega pa delujejo v korist Izraela v zvezi z bližnjevzhodnim konfliktom. Zadnji iz 5. oktobra letos je bil vložen proti zahtevi, da Izrael ustavi vse vojaške operacije v severni Gazi ter se umakne s tega območja. (<http://www.globalpolicy.org/security/membership/veto/vetosubj.htm>)

3.2.4. REFORMA VARNOSTNEGA SVETA

Do zadnje reforma VS je prišlo s povečanjem števila nestalnih članic leta 1965 in to dejstvo priča, da današnja sestava že dolgo ni več odraz dejanske slike obstoječih mednarodnih razmer. Razprava o reformi VS tako traja že kar nekaj časa, vendar članice OZN še niso uspeli poenotiti stališč in spremembe zato ostajajo zaenkrat še na papirju.

Wallenstein (1997: 105 – 106) trdi, da se je pri problemu reform najprej treba posvetiti geografski reprezentaciji v VS. Distribucija nestalnih sedežev, ki teče po že omenjeni formuli, je sicer v luči stroge demografske reprezentacije dokaj enakovredna, vendar se slika hitro spremeni, ko zraven dodamo še 5 stalnih članic. Samo ena namreč spada med države tretjega sveta (Kitajska), medtem ko skupini vzhodnoevropskih ter zahodnoevropskih in drugih držav zasedata ostala 4 mesta (80%). Drug pomemben vidik so stroški OZN in znotraj njega predvsem izdatki za mirovne operacije, saj določene države plačujejo celo več kot nekatere stalne članice, a imajo kljub temu manj formalnega vpliva. To drži predvsem za Japonsko in Nemčijo, katerih zneski so višji od VB in Francije, medtem ko se Kitajska in Rusija gibljeta šele okoli 15. mesta, kar pomeni, da bi tudi druge države, ki so pomembne donatorice k financiranju dejavnosti OZN, lahko zahtevale večje ugodnosti. Kljub temu imata v tem oziru Japonska in Nemčija močnejše argumente, predvsem zaradi politične stabilnosti, demokracije, tesnega sodelovanja z ZDA in ekonomske vloge v svetu nasploh. Glavni ugovor se vidi v geo-demografski distribuciji, saj bi se z njunim članstvom še povečala prisotnost bogatega dela sveta v VS, pri čemer bi lahko trdili, da s tem VS odraža podobo ekonomske moči v svetu. Ob upoštevanju teh dveh kriterijev se postavlja še vprašanje števila sedežev. Glede na trenutno sestavo bi šli članstvu Japonske in Nemčije verjetno na škodo držav tretjega sveta, zato bi bilo VS logično povečati. Seveda je treba upoštevati dejstvo, da je vsaka institucija bolj učinkovita pri sprejemanju odločitev, čim manjša je. Wallenstein tako našteva tri kriterije za učinkovit in legitimen VS: mora biti majhen po številu članic, imeti mora sprejemljivo geografsko sestavo in določeno mero ekonomske reprezentacije.

Da bi prišli do najboljše možne rešitve, avtor predlaga reforme na dveh najbolj občutljivih elementih VS: stalno članstvo in pravica veta. (Wallenstein, 1997:108 – 109) Pri stalnem članstvu je prva možna rešitev že omenjeno povečanje števila stalnih sedežev z Japonsko in Nemčijo, ki pa imata v javnih debatah že tekmice v Italiji, Indiji in Braziliji, kot kandidatka pa bi se utegnila pojaviti še katera od večjih držav. S povečanjem stalnih mest bi

bilo treba prilagoditi tudi pravila odločanja, zato obstajajo predlogi, da bi nove članice vstopale brez pravice veta, kar bi v VS prineslo tri vrste članstva: 5 stalnih z vetom, 2 do 5 stalnih brez veta in 10 nestalnih brez veta. Ekonomska in geografska reprezentacija bi tako ostala, VS bi bil še vedno sprejemljivo majhen (17 do 20 članic), sedanje stalne članice pa bi zadržale svoje pozicije, zaradi česar ima ta rešitev še posebej veliko podporo. Druga možna rešitev je preoblikovanje stalnih mest v šestletne mandate po vzoru mnogih državnih ureditev, kar bi zgoraj omenjenim kandidatkam dalo možnost pridobitve senatorskega sedeža. Če bi ta predlog kombinirali še s širitvijo na 18, 21 ali 24 mest in hkrati obdržali eno tretjino mest za privilegirane položaje (ob povečanju torej 6, 7 ali 8 mest), bi ta predlog lahko postal še bolj sprejemljiv. Prednost, ki jo prinaša ta reforma, je tudi princip odgovornosti, ki bi jo kot senatorji imeli do glavnega organa OZN.²⁵

Ko gre za reformo veta, bi vsaka širitev te pravice pomenila povečanje števila konfliktov, ki bi lahko ostali zunaj dosega OZN. Večje število stalnih članic pomeni večjo verjetnost, da bo vsaj ena od njih vpletena v določen konflikt, ki ga bo želela rešiti pod svojimi pogoji in izkušnje iz zgodovine kažejo, da se je OZN nezmožna spopasti s problemi, ki se tičejo ene od njenih stalnih članic. Reforma bi torej mogla teči v smeri kvalificirane večine, kar pomeni, da bi individualni veto zamenjal kolektivni veto. Ob pravilu, da bi bila za akcije v okviru VII. poglavja UL potrebna privolitev tri četrtine članic VS, bi lahko tako odločitev blokiral že kolektivni veto 4 članic oziroma 5 ali 6 ob povečanju članstva na 18 oziroma 21 ali 24.

Opazovalci trdijo, da reforme VS nikakor niso možne brez širitve stalnega članstva. Čeprav Francija in VB nimata več takšnega položaja v mednarodnem prostoru, kakršnega sta imeli ob rojstvu OZN, in Kitajska morda ni ravno najbolj reprezentativna predstavnik Azije, je od teh držav nerealno pričakovati, da se bodo odpovedale stalnemu članstvu. Prav tako bi boljša razporeditev glede na geografijo in ekonomski status lahko privedla do paralize, podobne tisti med hladno vojno, le da bi se tokrat svet razdelil na sever in jug. Nenazadnje pa kakršnekoli reforme veta niso najbolje sprejete niti med nacionalnimi interesi posameznih držav, zato se v javnosti pojavljajo še številne druge mešanice sprememb, od katerih pa zaenkrat še nobena ni bila sprejeta. (Pease, 2003: 126 – 127) Preprostemu povečanju števila stalnih mest je najbolj podoben "quick fix" model, ki poleg dveh novih stalnih članic

²⁵ Stalno članstvo namreč pomeni, da te članice najmočnejšega organa niso izvoljene s strani članic organizacije, katere voditeljice so. Vodstva stalnih članic so zato odgovorna samo lastnemu prebivalstvu in ne organizaciji, to pa ima posledice za legitimnost in učinkovitost odločitev v organizaciji. S to reformo pa bi se odgovornost spet premaknila nazaj k organizaciji. (Wallenstein, 1997: 107)

predvideva še skromno povečanje nestalnih mest, tako da bi VS obsegal največ 21 članic. Model 2+3 dodaja stalnim članicam poleg Japonske in Nemčije še tri, ki bi zastopale države v razvoju, in sicer po eno iz Latinske Amerike, Afrike in Azije, ob hkratnem povečanju nestalnih mest. Tu sta še model pogostejše rotacije, ki predlaga povečanje števila nestalnih članic, pri čemer je določeno število sedežev rezerviranih za srednje velike države, ki pa zato pogosteje rotirajo, in model preprostega povečanja števila nestalnih sedežev, ki predvideva, da soglasje glede povečanja stalnih članov ni možno in se bo treba zadovoljiti samo s povečanjem nestalnih mest.²⁶ (http://www.gov.si/mzz/dkp/mny/slo/reforma_sist_ozn.shtml)

Konkretnejše obrise o možni reformi je ponudila letošnja plenarna seja GS. Najprej je japonski premier prvič odkrito zaprosil za stalno članstvo, hkrati pa je z Nemčijo, Indijo in Brazilijo sklenil sporazum, da si bodo vzajemno pomagali pri kandidaturah za vstop v razširjeni krog najvplivnejših držav. Nato sta se še Francija in VB javno izrekli v prid kandidaturi Nemčije, obenem širšo podporo pridobivajo tudi ostale tri države. Po pričakovanjih je iz Evrope nasprotovala samo Italija, ki se je, ker sama pač ni zraven, zavzela za skupno evropsko zastopanost ter se postavila na čelo tistih (Mehika, Argentina, Pakistan), ki se ne strinjajo z izbrano četverico, ker med velikimi vidijo tudi sebe. Mehika naj bi tako v začetku naslednjega leta sprožila novo pobudo za reformo s poudarkom na resničnih spremembah, ki bi svetovno organizacijo naredile bolj demokratično, ne pa manj demokratično in manj reprezentativno. (Baković, 2004: 4, Hočevnar, 2004: 4) Dejstvo je, da bodo ob reformi določene države nekaj pridobile, druge pa izgubile. Važno je, da se slednje navkljub možnemu zmanjšanju njihovega vpliva v mednarodnem prostoru z reformami strinjajo, saj so te nujno potrebne. Vsekakor pa bo potrebno pridobiti kar najširši konsenz, kajti za spremembe UL je potrebna dvotretjinska večina v GS in privolitev stalnih članic VS.

3.3. SEKRETARIAT

Sekretariat je skupina mednarodnih civilnih uslužbencev, ki izvršujejo programe in politiko organov OZN in delajo za organizacijo kot celoto, kar pomeni, da ne smejo zahtevati ali sprejemati navodil od nobene vlade ali katerekoli drugi oblasti zunaj organizacije. Na čelu je

²⁶ Zanimive poglede na možne reforme VS ima tudi znani profesor mirovnih študij Johan Galtung. Po njegovem mnenju je npr. nedopustno, da milijarda muslimanov še vedno nima stalnega sedeža. Zavzema se tudi za odpravo veta v VS v celoti, večjo reprezentativnost in črtanje 1. odstavka 12. člena UL, ki pravi, da v zadevah, ki so v pristojnosti VS, GS ne more dajati nikakršnih priporočil in mnenj. (Soban, 2003: 15)

generalni sekretar,²⁷ ki je najvišji upravni uslužbenec organizacije, simbol njenih idej in zagovornik interesov vseh, a še zlasti revnih in ranljivih narodov. Za petletno obdobje z možnostjo ponovne izvolitve ga na priporočilo VS z dvotretjinsko večino izvoli GS. (<http://www.un.int/slovenia/>)

3.3.1. NALOGE GENERALNEGA SEKRETARJA

XV. poglavje UL določa dve različni funkciji generalnega sekretarja: politično in administrativno. Prva se je skozi zgodovino izkazala za mnogo bolj sporno in nikoli natančno definirano, zato je način njene uporabe vedno odvisen tako od trenutnega stanja mednarodnih odnosov kot tudi političnega karakterja generalnega sekretarja oziroma njegovega poguma, preudarnosti in zvestobe ciljem UL. (Cuellar, 1997: 91)

Pod administrativne naloge spada že samo dejstvo, da je generalni sekretar najvišji upravni uslužbenec organizacije ter da v tej lastnosti deluje tudi na vseh sestankih GS, VS, ekonomskega in socialnega sveta ter skrbniškega sveta. Prav tako opravlja vse ostale naloge, ki mu jih ti zaupajo, in GS daje letno poročilo o delu organizacije. (Bennett, 2002: 78)

3.3.2. VLOGA NA VARNOSTNEM PODROČJU

Vlogo generalnega sekretarja na področju varnosti opredeljuje 99. člen UL, ki pravi, da sme generalni sekretar opozoriti VS na katerokoli zadevo, ki bi po njegovem mnenju utegnila ogroziti ohranitev mednarodnega viru in varnosti. Kot že rečeno so tu pristojnosti zelo ohlapno definirane in vpliv generalnega sekretarja je skozi zgodovino zelo nihal, a je ne glede na to danes ena od njegovih najpomembnejših vlog uporaba t.i. *"good offices"* (dobre usluge) - prizadevanj, ki jih na podlagi njegove neodvisnosti, nepristranskosti in integritete javno in zakulisno uporablja za preprečitev nastajanja, stopnjevanja in širjenja mednarodnih sporov. (http://www.un.org/News/ocg/sg/pages/sg_office.html)

Mandat generalnega sekretarja je s svojim pristopom najbolj zaznamoval Šved Dag Hammarskjöld, ki je po svojih besedah OZN spremenil v dinamično orodje vlad. Do

²⁷ Prvi je mesto generalnega sekretarja OZN februarja 1946 prevzel Norvežan Trygve Lie. Novembra 1952 je s položaja odstopil, nasledil pa ga je Šved Dag Hammarskjöld, ki pa je septembra 1961, pred iztekom drugega mandata, umrl v letalski nesreči. Po 2 mandata so nato odslužili U Thant iz Burme (1961 – 1971), Kurt Waldheim iz Avstrije (1972 – 1981) in Javier Perez de Cuellar iz Peruja (1982 – 1991). Samo en mandat je nato dobil Egipčan Boutros Boutros-Ghali (1992 – 1996), ki ga je januarja 1997 nasledil sedanji generalni sekretar, trenutno v svojem 2. mandatu, Ganec Kofi A. Annan. (http://www.un.org/News/ocg/sg/pages/sg_office.html)

njegovega vzpona je prišlo zaradi porasta članstva v organizaciji, kar je GS onemogočilo doseganje dvotretjinske večine, potrebne za sprejemanje priporočil glede ohranjanja mednarodnega viru in varnosti. Nove funkcije generalnega sekretarja so bile tako povezane z nezmožnostjo GS, prav tako kot je bila odgovornost za akcijo, ki jo je ta sama vzela nase, neposredno povezana z nezmožnostjo takrat ohromljenega VS. Članice GS niso bile zmožne doseganja kolektivnih sporazumov, kot tudi ne urejanja zadev posamično, zato so prepustile generalnemu sekretarju, da najde prave rešitve. S prevzemom političnih funkcij VS in GS ter z individualno iniciativnostjo in spretnostjo je Hammarskjöld postal nekakšen premier OZN. (Morgenthau, 1995: 614) Pri svojem delu je vedno skušal dobiti podporo VS ali GS, večino diplomacije pa je opravil za kulisami, kar mu je prineslo zaupanje pri velesilah in dejstvo, da doseženi dogovori ne bi povzročili izgube ugleda katere od velikih držav v javnosti. Med nekatere od njegovih dosežkov spadajo izpustitev 11 ameriških pripadnikov zračnih sil iz kitajskih zaporov, posredovanje pri ustanovitvi UNEF zaradi Sueške krize leta 1956, posredovanje pri umiku tujih sil med libanonsko krizo leta 1958 ter pomoč pri zmanjševanju rasnih napetosti v Južnoafriški uniji. (Stoessinger, 1993: 289 – 290)

Vendar pa je v širokem tolmačenju svojega mandata Hammarskjöld včasih ukrepal tudi, kadar se mu je uprla posamezna članica. Tako je leta 1959 vzpostavil prisotnost OZN v Laosu in leto prej povečal opazovalne enote v Libanonu kljub nasprotovanju SZ. Slednja je konsistentno branila nacionalno suverenost proti posegom mednarodnih organizacij in je zato nasprotovala položaju generalnega sekretarja kot utelešenju nadnacionalnih aspiracij OZN. Ko je v tem stališču z nastopom De Gaulla leta 1958 v Franciji dobila pomembno podporo, je predlagala, da se generalnega sekretarja nadomesti s tremi funkcionarji enake moči, ki naj bi delovali enoglasno in reprezentirali zahodni blok, sovjetski blok in neuvrščene. V tem primeru bi bil urad generalnega sekretarja podvržen vetu, kar bi ga popolnoma ohromilo, kot se je to zgodilo z VS. Predlog je sicer propadel, vendar so naraščajoči finančni problemi in prezgodnja smrt Hammarskjölda septembra 1961 že nakazovali premik OZN nazaj k prvotnim zamislim. Problemi financiranja mirovnih operacij oziroma vsiljevanje 19. člena UL s strani ZDA so namreč pripeljali do točke, ko je obstajala celo možnost izstopa SZ in Francije iz organizacije. Večina članic na čelu z ZDA pa ni hotela prevzeti takega tveganja in s tem načeti ugleda OZN, zato so leta 1965 z vsiljevanjem 19. člena UL prenehale, kar je v bistvu pomenilo dokončno zmago za branilke nacionalne suverenosti in nasprotnice močnih OZN. Hkrati je VS spet postal glavni izvršilni organ, GS se je spremenila nazaj v debatni

krožek, generalnemu sekretarju pa je bila odvzeta moč, ki mu jo je slednja podelila. (Morgenthau, 1995: 614 – 616)

Nobeden od ostalih šestih generalnih sekretarjev ni svojega mandata zaznamoval tako uspešno kot Dag Hammarskjöld, saj mu je prav takratno stanje mednarodnih odnosov v največji meri pomagalo, da je v svojem poslanstvu deloval tako avtonomno kot nihče pred ali za njim. Kljub temu pa se tudi vsi ostali lahko ponašajo s številnimi uspehi. Sicer pa Morgenthau (1995: 617) pravi, da je slabost generalnega sekretarja kot političnega dejavnika v tem, da sta mu skoraj v celoti vzeta dva najmočnejša instrumenta sprave, grožnja ali ponudba. Omejiti se mora namreč zgolj na prepričevanje in končno formulacijo sporazumov, ko so ti pravzaprav že doseženi. V tem je njegova slabost enaka tisti, ki jo ima GS, saj oba lahko govorita, razlagata in predlagata, nikoli pa ne moreta uporabiti grožnje ali ponudbe, kar je bistvo politične akcije. Sedanji ugled generalnega sekretarja je torej le funkcija njegove osebnosti in pripravljenost GS, da ga podpre s svojimi ukrepi.

4. MEHANIZMI OZN ZA VZDRŽEVANJE MEDNARODNEGA MIRU IN VARNOSTI

VI. in VII. poglavje UL tvorita bistvo sistema OZN za vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti. Ločujeta med preventivnimi in represivnimi ukrepi oziroma mirnim reševanjem sporov, ki ga pokriva VI. poglavje, ter akcijami v primeru ogrožanja miru, kršitev miru in agresivnih dejanj, ki so v domeni VII. poglavja. Naslednja dejavnost OZN na področju varnosti so mirovne operacije, ki sicer niso izrecno predvidene v UL, a so se skozi zgodovino izkazale kot glavno sredstvo OZN v doseganju njene primarne naloge. Nazadnje je pomembno še VIII. poglavje UL, ki omogoča regionalnim dogovorom ali ustanovam reševanje zadev v zvezi z ohranitvijo mednarodnega miru in varnosti, dokler so te združljive s cilji in načeli OZN in imajo pooblastilo VS. (Bruha, 1995: 1148)

4.1. MIRNO REŠEVANJE SPOROV IN PREVENTIVNA DIPLOMACIJA

Že v poglavju o ciljih in načelih OZN (I. poglavje UL, 2. člen, 3. odstavek) je zapisano, naj vsi člani rešujejo svoje mednarodne spore z mirnimi sredstvi na način, da se ne ogroža pravičnost ter mednarodni mir in varnost. To načelo nato nadgrajuje že omenjeno VI.

poglavje, ki v 33. členu našteva naslednja sredstva mirnega reševanja sporov (Wolfrum, 1995a: 982 – 985):

- Pogajanje je najbolj običajna metoda reševanja mednarodnih sporov in pogosto tudi pogoj za začetek bolj kompleksnih postopkov, kot sta razsodništvo ali posredovanje sodišč. Gre za direktno diskusijo med sprtimi stranmi s ciljem, da se doseže dogovor.
- Anketa (preiskava) je proces, ko nepristranska ekipa ljudi (preiskovalna komisija) skuša razjasniti okoliščine spora, kar naj bi pripomoglo k lažji in hitrejši rešitvi. Poročilo komisije ne podaja pogoje poravnave, ampak samo ustvarja okoliščine, ki vodijo k njej.
- Posredovanje je delo tretje stranke (pogosto je to generalni sekretar) v pogajanjih, ki s svojimi predlogi skuša najti kompromis med sprtima stranema.
- Sprava kombinira funkcije preiskave in posredovanja, le da je tretja stranka v tem primeru komisija ali mednarodno telo, katerega pomoč je bila zaželjena v iskanju kompromisa med sprtimi stranmi.
- Ramsodništvo (arbitraža) je sredstvo uporabe pravnih pravil in načel pri sporu znotraj omejitev, ki jih določijo sprte strani. Te nadalje ustanovijo arbitražni tribunal, katerega končna odločitev je za njih obvezujoča.
- Sodna rešitev je rezultat procesa, ko stranke odločitev o sporu predajo v roke meddržavnega sodišča. Ta za razliko od arbitražnega tribunala ni podvržen predhodnim omejitvam v svojem postopku, dokaznem materialu, ki ga upošteva, in pravu, ki ga uporablja.
- Obračanje na regionalne ustanove ali dogovore.
- Druga mirna sredstva po lastni izbiri.

Poleg teh velja omeniti še metodo *"good offices"* (dobre usluge), ki jo 33. člen sicer izrecno ne omenja, vendar jo organi OZN (predvsem generalni sekretar) pogosto uporabljajo. Gre za pomoč tretje stranke ali nevpletene države v obliki posredovanja pri komunikaciji ali zagotovitve nevtralnega terena brez vpletanja v kočljive točke spora, s čimer se ustvarja ugodno okolje za rešitev problema.

Zgoraj omenjena sredstva lahko razdelimo na diplomatska in pravna oziroma tista, ki podajo obvezujoče odločitve, pri čemer med slednje spadata arbitraža in sodna rešitev. Kadar s temi sredstvi rešitev ni mogoča, lahko spor ena od vpletenih strani, katerakoli članica OZN ali pa generalni sekretar pripelje pred VS ali GS. Pod tretjo skupino tako spadajo rešitve,

dobljene v okviru mednarodnih organizacij. (Wolfrum: 1995a: 983) Vloge VS, GS in generalnega sekretarja so bile podrobneje že obdelane, zato na tem mestu velja omeniti še, da ima stranka v sporu pravico sodelovati v razpravi VS o tem sporu, a nima pravice glasovanja. Način reševanja sporov v UL ni podrobneje opredeljen, zato se VS prilagaja vsakemu primeru posebej. Tako lahko pogoje poravnave predlaga sam oziroma s pomočjo posrednika ali generalnega sekretarja, ki nudita sprtim stranem dobre usluge, lahko pa zadevo prepusti drugim organom, kot so po potrebi ustanovljene upravne in preiskovalne komisije ter regionalne organizacije. (Bennett, 2002: 112 – 113)

Dejanski uspehi OZN na tem področju so manjši, kot so lahko snovalci organizacije upali na začetku. Akterji sporov v mednarodnem prostoru le-teh pre pogosto ne želijo obravnavati v okviru OZN,²⁸ kar izhaja tako iz njihove želje, da ohranijo svobodo delovanja kot tudi iz pomanjkanja zaupanja v delovanje organizacije. To je predvsem vidno pri arbitraži, ki je, z izjemo nekaj trgovskih sporov, praktično neuporabljena že od samega rojstva OZN, in številu sodnih odločitev, ki so jih iskale sprte strani, saj meddržavno sodišče v veliki meri blede zaradi pomanjkanja dela. Nacionalizem in suverene pravice stojijo kot velika ovira pri uporabi mednarodnih diplomatskih in pravnih poti za reševanje sporov. Zmožnost upiranja mednarodnemu pritisku se tako kaže v velikem številu nerešenih vprašanj, ki dolgo časa ostajajo na dnevnem redu organov OZN. Na drugi strani v iskanju kompromisov in zadostne podpore pri sprejemanju odločitev v VS dobimo številne šibke in razvodenele resolucije, ki v končni fazi v ničemer ne pripomorejo k blaženju napetosti med sprtimi stranmi, kar je ponovno negativen element v iskanju vidnejše vloge OZN v mednarodnem prostoru. V luči vseh teh pomanjkljivosti je vseeno vzpodbuden podatek, da od preko 200 sporov, obravnavanih pred VS in GS, samo okoli 10% ostaja dolgoročnih problemov, ki se še izmikajo končni rešitvi. Nekatere spore so rešile vpletene strani po razpravi v OZN same, pri drugih pa so pomembno vlogo odigrali VS, GS in generalni sekretar. (Bennett, 2002: 110, 142)

Blizu mehanizmom mirnega reševanja sporov je tudi preventivna diplomacija. Boutros Boutros Ghali v poročilu Dnevni red za mir (OZN dok. A/47/277 - S/24111) to dejavnost

²⁸ Še en razlog za neuspeh naj bi bil v tem, da VS in GS nista uspela ustanoviti nobene primerne institucije, ki bi v okviru OZN delovala izključno na področju reševanja sporov. Starejše, kot sta npr. odbor za preiskavo in spravo iz leta 1949 in komisija za mirovno opazovanje iz leta 1950, so bile nepomembne, medtem ko novejše, kot so manilska deklaracija iz leta 1982, deklaracija o preprečitvi in odstranitvi sporov, ki lahko ogrozijo mednarodni mir in varnost in vloga OZN na tem področju iz leta 1988 in Pravila OZN za pomiritev sporov med državami iz leta 1990, sicer skušajo narediti proceduro VS bolj učinkovito in povečati vlogo generalnega sekretarja, vendar so vse šibke v tem, da hkrati poudarjajo pravico držav pri svobodnem odločanju med sredstvi za reševanje sporov. (Wolfrum, 1995a: 992)

označuje kot preprečevanje nastajanja sporov, preprečevanje eskalacije obstoječih sporov v konflikte in omejevanje razširitve le-teh, ko se zgodijo. Ramsbotham in Woodhouse (1999: xxi) pa sem vključujeta ukrepe, ki so sprejeti pred predvideno krizo z namenom preprečitve nasilja. Ključni element preventivnega delovanja je zgodnje opozarjanje, zato OZN podrobno spremlja politična dogajanja po svetu, da lahko zazna grožnje mednarodnemu miru in varnosti. Na terenu posredujejo posebni odposlanci generalnega sekretarja, ki lahko že s samo prisotnostjo preprečijo izbruh napetosti, hkrati pa uporabljajo tudi različna sredstva mirnega reševanja sporov (posredovanje, sprava, pogajanje). Preventivna diplomacija sicer še vedno ostaja glavno politično sredstvo za preprečevanje in reševanje sporov, a izkušnje OZN v zadnjih letih so pokazale, da obstajajo še druge oblike delovanja, ki imajo lahko preventivni učinek. To so preventivna namestitve sil, preventivna razorožitev, razvojni projekti v kontekstu preventivne strategije in humanitarna dejavnost. (http://www.un.org/Depts/dpa/prev_dip/fst_prev_dip.htm) Preventivna namestitve oboroženih sil se lahko uporabi na območju potencialnega konflikta, kjer naraščajo napetosti, vendar nasilje še ni izbruhnilo. Glavni namen je postavitve sprtih strani pod nadzor mednarodne skupnosti, ki pritiska na doseganje mirne rešitve, namesto zatekanja k nasilju. Specifične naloge preventivnih sil poleg razmejevanja sprtih strani lahko vključujejo še zaščito lokalne dostave humanitarne pomoči in ogroženih manjšin ter vzdrževanje nujnih javnih služb, reda in miru. Najbolj poznan tovrsten primer je bila misija UNPREDEP v Makedoniji. (Ramsbotham in Woodhouse, 1999: xxi) Preventivna razorožitev želi zmanjšati število lahkega orožja v regijah, nagnjenih h konfliktom. V El Salvadorju, Mozambiku in drugod je to vključevalo tako demobilizacijo oboroženih sil kot tudi uničenje njihovega orožja v okviru splošnega mirovnega sporazuma. Zadnji koncept pa predstavlja strukturna preventiva. Izkušnje kažejo, da revščina, socialno-ekonomske razlike, lokalna nerazvitost, šibke ali neobstoječe institucije, odsotnost dobrega vladanja in hude kršitve človekovih pravic vodijo v konflikte. V strukturno preventivo tako spadajo ukrepi, ki se lotevajo širokega spektra dolgoročnih političnih, institucionalnih in razvojnih aktivnosti. Izvaja jih sekretariat v sodelovanju z različnimi programi in agencijami OZN, ki tako podpirajo nacionalna prizadevanja za izkoreninjenje temeljnih vzrokov potencialnih konfliktov. (http://www.un.org/Depts/dpa/prev_dip/fst_prev_dip.htm)

4.2. AKCIJE V PRIMERU OGROŽANJA MIRU, KRŠITVE MIRU IN AGRESIVNIH DEJANJ

VII. poglavje UL s členi 39 – 51, ki pokrivajo to področje, predstavlja velik korak v smeri centraliziranih organov za prisilo oziroma sega daleč preko vsega, kar si je zamislila katera koli druga zasnova mednarodnega prava. Postopek VS se začne z 39. členom, po katerem ta ugotavlja, ali obstaja grožnja za mir, kršitev miru ali dejanje agresije, in daje priporočila ali pa odloči, kaj je treba ukreniti v skladu z 41. in 42. členom, da se ohranita ali vzpostavita mednarodni mir in varnost. Ta odločitev pa ni priporočilo, katerega izvedba bi bila prepuščena posameznim članicam, ampak jih zavezuje, saj so v 25. členu pristale, da bodo sprejele in izvajale odločitve VS v skladu z UL. Ukrepi so ločeni na ekonomske (41. člen) in vojaške (42. člen) sankcije,²⁹ pri čemer med prve spadajo popolna ali delna prekinitev gospodarskih odnosov in železniških, pomorskih, zračnih, poštnih, telegrafskih, radijskih in drugih komunikacijskih sredstev ter pretrganje diplomatskih odnosov. V kolikor VS meni, da ti ukrepi ne ustrezajo, se lahko odloči z zračnimi, pomorskimi in kopenskimi silami izvesti tako akcijo, kakršna bi se mu zdela potrebna za ohranitev ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti. Med te akcije prišteva demonstracije, blokado in druge operacije, ki se izvedejo z začnimi, pomorskimi ali kopenskimi silami članov OZN. (Morgenthau, 1995: 412)

Pri uporabi vojaških sankcij pa se stvar prvič zaplete. Da bi VS lahko ukrepal, 43. člen namreč nalaga članicam obveznost, da mu dajo na razpolago potrebne oborožene sile, pomoč in olajšave, všteti pravico do prehoda. To obveznost naj bi podrobneje urejevali sporazumi med članicami in VS, ki naj bi določali število in vrste oboroženih sil, stopnjo njihove pripravljenosti in splošno lokacijo, kakor tudi naravo olajšav in pomoči, ki jo je treba zagotoviti. V primeru, da država odkloni prispevek k vojaškim naporom VS oziroma sploh noče skleniti takega sporazuma, si lahko tako zniža svoje obveznosti pod raven, ki jo zahteva VS, ali se jim celo izmakne. Vojaški dejavnik sankcijskega mehanizma VII. poglavja se torej lahko sproži in deluje samo pod pogojem, da posamezna članica individualno pristane na sodelovanje. V olajšavo tu nastopa 106. člen, ki v primeru neobstoja takšnih sporazumov

²⁹ Čeprav se izraz sankcije pogosto uporablja, sam nima točno določene definicije. UL ga namreč ne vsebuje, ampak govori o ukrepih, ki so sprejeti ob identificiranih grožnjah miru, kršitvah miru in dejanjih agresije. Znotraj pravnih sistemov držav predstavljajo sankcije tisti del prava, ki naloži kazen za njegovo kršitev. V splošni uporabi pa lahko mednarodne sankcije definiramo kot vsako restrikcijo ali pogoj, ki je zaradi motivov zunanje politike ali nacionalne varnosti naložen tuji državi ali subjektu s strani skupine držav. Posledice uporabe sankcij so podobne uporabi vojaške sile, saj je njihov namen vedno povzročitev škode (kljub temu niso mišljene kot kazen, ampak želijo doseči spremembo v obnašanju sankcioniranega subjekta), zato je legitimnost njihove uporabe brez avtorizacije VS sporna. (SIPRI Yearbook, 2002: 204 - 205)

določa, da se 5 stalnih članic VS posvetuje med seboj in z drugimi članicami OZN z namenom, da skupno ukrepajo v pomoč organizaciji, če bi bilo to potrebno zaradi vzdrževanja mednarodnega miru in varnosti. (Morgenthau, 1995: 412 – 413) Do danes ni bilo doseženih nobenih dogovorov o velikosti in vrstah sil ter dodelitvi kvot, ki naj bi jih zagotovile posamezne članice. 43. člen tako že od začetka organizacije ni bil uporabljen in mednarodne sile, ki bi bile na voljo za vojaško akcijo zoper agresijo, se niso nikoli realizirale. Podobna usoda je doletela tudi odbor vojaškega štaba, ki ga predvideva 47. člen in naj bi svetoval in pomagal v vseh vprašanjih, ki se nanašajo na vojaške potrebe VS za ohranitev mednarodnega miru in varnosti. (Bennett, 2002: 152)

UL vsebuje še dve določbi, s katerima je sankcijski sistem VII. poglavja trajno omejen. Gre za že podrobno obdelano pravico veta in 51. člen, ki določa, da nič v tej listini ne sme biti v nasprotju s pravico posamične ali skupinske samoobrambe zoper oborožen napad na kako članico OZN. Res je, da v nadaljevanju takoj dodaja tri pogoje, in sicer, da ta pravica velja samo dokler VS ne sprejme potrebnih ukrepov za ohranitev mednarodnega miru in varnosti, da morajo biti vsi ukrepi kolektivne samoobrambe nemudoma javljeni VS in da taki ukrepi ne smejo posegati v pravico in dolžnost VS, da sam ustrezno ukrepa, vendar so ti ukrepi ne smejo posegati v pravico in dolžnost VS, da sam ustrezno ukrepa, vendar so ti praktično brezpredmetni. Če namreč predpostavljamo napad države na neko drugo, kateri na pomoč priskočijo zaveznice, kmalu dobimo vsestransko vojno z vojskami na tujih ozemljih in boji na vseh frontah, česar VS ne bi bil več zmožen zaustaviti in nadomestiti s svojimi prisilnimi ukrepi. Da bi se v spopad lahko vključil, bi se VS nujno moral podrediti strategiji posameznih bojujočih se strani, kar bi kolektivno samoobrambo spremenilo v koalicijsko vojno s pravnim in političnim blagoslovom ter aktivno podporo OZN, vendar bi njen prvotni značaj ostal in se ne bi spremenila v akcijo pod dejanskim vodstvom VS. (Morgenthau, 1995: 413 – 415)

Eden od večjih problemov pri uporabi kolektivne varnosti je tudi identificiranje agresorja in dejanj agresije. Splošni dogovor o tem, kaj je agresija, je pomemben, ker je v bistvu agresivno dejanje tisto, ki sproži kolektivno akcijo. Snovalci UL so z novo organizacijo želeli preprečiti novo svetovno vojno, torej konflikt tipa 2. svetovna vojna pri kateri je značaj agresije precej jasen, saj je šlo za osvajanje novih ozemelj z jasno razvidnimi regularnimi vojaškimi silami. V tem smislu je agresor država, ki s silo išče spremembe v svojih teritorialnih mejah, kar bi pomenilo jasen znak za OZN, da vojaško posreduje in ponovno vzpostavi status quo. Vendar so se svetovne razmere kmalu zelo spremenile in države niso skušale osvojiti novih ozemelj, ampak so uporabile silo za spremembe režimov in pomoč

narodno osvobodilnim gibanjem. Nasilni mednarodni konflikti so dobili popolnoma nove oblike, kot so antikolonialni upori, rušenja vlad, vstaje, tajne vojaške operacije in terorizem, kot tudi nove igralce, saj so se na legitimno uporabo sile poleg držav začele sklicevati tudi nevladne organizacije (lokalne milice, osvobodilna gibanja). Agresija ima tako danes več pomenov, zato so tudi poskusi jasne definicije bolj ali manj padli v vodo.³⁰ In če je definiranje agresije zapleteno, temu v isti meri sledi še iskanje primerne mednarodnega odziva, nenazadnje pa še UL (2. člen, 7. odstavek) prepoveduje OZN, da bi se vmešavala v zadeve, ki po svojem bistvu sodijo v notranjo pristojnost države. (Pease, 2003: 101)

Dejstvo je, da imajo države vsa sredstva za naložitev sankcij v svojih rokah in tudi niso naklonjene izvajanju prisilnih sredstev proti svojim zaveznikom, trgovskim partnerjem ali državam katerim so kulturno in ideološko sorodne. Vsaka država tudi ni enako zainteresirana za vzdrževanje miru ali upiranje nasilnim spremembam, zaradi prerekanj med stalnimi članicami VS pa do soglasja, potrebnega za pravočasno in učinkovito uporabo sankcij, le redko pride. Nacionalni interesi velesil imajo v končni fazi vedno prednost pred mednarodnimi obveznostmi do vzdrževanja miru. Za začetek izvajanja sankcij so torej potrebni trije pogoji (Bennett, 2002: 152):

1. dogovor, da obstaja grožnja miru ali agresija;
2. identifikacija agresorja;
3. soglasje med stalnimi članicami VS.

Če te tri pogoje pogledamo v luči zgoraj naštetih problemov in upoštevamo še težave, ki jih v iskanju kompromisa v mednarodnem prostoru prinaša pravica veta, ni presenetljivo, da zgodovina OZN v zvezi s posredovanji po VII. poglavju ni impresivna.

4.2.1. EKONOMSKE IN DRUGE NEVOJAŠKE SANKCIJE

Dejstvo, da OZN nima na voljo lastnih vojaških sil, postavlja sankcije v vlogo edinega sredstva prisile, ki jih ima organizacija na voljo. Hkrati z razmahom njihove uporabe v 90-ih smo bili konec desetletja tudi priča trajnemu naporu za njihovo reformo, ki še vedno traja. Do

³⁰ Poskusi OZN, da bi definirala agresijo, so se začeli že v San Franciscu leta 1945. Zadevi se je sprva posvetila komisija za mednarodno pravo, nato pa je GS problem dodelila številnim posebnim komitejem. Zadnji od njih se je leta 1974 sporazumel o dokaj splošni definiciji, ki jo je nato GS potrdila in služi kot vodilo VS pri identificiranju dejanj agresije. (Bennett, 2002: 153)

leta 1966 VS na podlagi 41. člena UL ni sprejel nobenih sankcij. Do invazije Iraka v Kuvajt avgusta 1990 imamo tako samo dva primera uporabe ekonomskih sankcij, in sicer v primeru Rodezije leta 1966 in Južne Afrike leta 1977. Polega tega sta VS ali GS sprejela še nekaj sankcij izven okvira VII. poglavja UL, kar je pomenilo, da so se te izvajale na prostovoljni ravni. Sem spadajo: zahteva po prekinitvi odnosov s Francovim režimom v Španiji leta 1946, zahteva po prekinitvi uvoza in izvoza vojaškega materiala v Palestino, Egipt, Irak, Libanon, Savdsko Arabijo, Sirijo, Jordanijo in Jemen ob premirju leta 1948 v Palestini, embargo na strateške dobrine zoper Kitajsko leta 1951 in pa sankcije zoper Južno Afriko leta 1962, ki so nato leta 1977 postale obvezne. Pravi zagon se je začel šele v začetku 90-ih z dvema paketoma sankcij proti Iraku, skupno pa je VS sankcije naložil 16 državam: Afganistan, Angola, Eritreja, Etiopija, Haiti, Irak, Liberija, Libija, Ruanda, Sierral Leone, Somalija, Južna Afrika, Južna Rodezija (sedaj Zimbabve), Sudan, Zvezna republika Jugoslavija in Socialistična federativna republika Jugoslavija. (SIPRI Yearbook, 2002: 203 – 204, Bennett, 2002: 154 - 155)

Iz izkušenj uporabe sankcij v 90-ih je moč razbrati nekatere splošne značilnosti. Vsi primeri uporabe padejo v eno od 4 kategorij, pri čemer so bile sankcije naložene zaradi: čezmejnih konfliktov; državljanske vojne, katere posledice lahko destabilizirajo celotno regijo; notranje represije vlade določene države, kar lahko ustvari konflikte, ki destabilizirajo celotno regijo; podpore sankcioniranega subjekta mednarodnemu terorizmu. Tudi uporabljeni ukrepi padejo v 4 kategorije, in sicer:

- Ekonomski: sankcionirani subjekt dobi prepoved nabave ali prodaje določenih dobrin.³¹
- Finančni: prepoved dviga bančnih depozitov.
- Ukrepi v zvezi z gibanjem v mednarodnem prostoru (v nadaljevanju prometne sankcije): države lahko prekinejo pomorske in zračne komunikacije s sankcioniranim subjektom.
- Diplomatski: umik podpore, suspendiranje ali izključitev iz mednarodnih organizacij ali prekinitev diplomatskih stikov.

³¹ Sem spada tudi eden najbolj uporabljenih ukrepov, in sicer embargo na trgovanje z orožjem, ki v bistvu predstavlja zahtevo po mirni rešitvi spora in nakazuje, da mednarodna skupnost ne bo pomagala nobeni strani pri iskanju vojaške rešitve. S prehodom sankcij tudi na nedržavne subjekte še ni prišlo do primera, da bi tovrstni embargo veljal za državo in obenem ne bi veljal za nedržavne subjekte v konfliktu z dotično vlado. Obstajajo pa primeri, ko je bil embargo naložen oboroženim silam v de facto kontroli teritorija države. Združena revolucionarna fronta v Sierr Leone in talibani v Afganistanu sta primera, ko so bile oborožene sile odstavljene vlade izvzete iz embarga. Dejstvo je torej, da se OZN izogiba podpori vojaške akcije za strmoglavljenje vlade, medtem ko na drugi strani lahko legitimizira uporabo vojaških sredstev za ponovno vzpostavitev vlade, ki je izgubila oblast v državnem udaru. (SIPRI Yearbook, 2002: 205 – 206)

Pomembna sprememba se je zgodila sredi 90-ih, ko so začeli sankcije nalagati samo določenim (nedržavnim) subjektom, teritorijem države oziroma celo posameznikom znotraj vlade in ne več celotnemu prebivalstvu,³² kar kaže na željo po bolj konkretnem določanju odgovornosti za nastalo krizno situacijo. (SIPRI Yearbook, 2002: 204 – 205)

Aprila 2000 je bila ustanovljena delovna skupina OZN za splošna vprašanja o sankcijah z namenom, da se institucionalizira sistematičen pristop k definiranju in uporabi sankcij znotraj OZN. Množična uporaba sankcij v 90-ih, uporaba na samo določenih subjektih v sporu in dokazi o disproporcionalnih učinkih na družbi ciljnih subjektov, so jih namreč napravili bolj politično občutljive in javnost je začela dvomiti v njihovo legitimnost. Eden od razlogov za iskanje sprememb je bilo tudi prepričanje, da proces odločanja v VS spodkopava učinkovitost sankcij, saj čas, porabljen za diskusije o podrobnostih določenega sankcijskega režima, omogoča ciljnemu subjektu, da se nanje pripravi in sprejme varovalne ukrepe (npr. skrije finančna sredstva v primeru finančnih sankcij). Delovna skupina se je tako v svojih predlogih sprememb osredotočila na tri pomembne sklope, in sicer administracija, izvršitev in oblikovanje sankcij. Prva dva sklopa vsebujeta predloge za povečanje učinkovitosti sankcijskih odborov in njihovih predsednikov, komunikacije med odbori ter vloge sekretariata OZN oziroma sprejetje ukrepov za izboljšanje vrednotenja, nadzora in izvrševanja sankcij, medtem ko ostajajo še nekatera nasprotujoča si mnenja na področju oblikovanja sankcij. V tej smeri obstaja soglasje, da je treba čim bolj zmanjšati negativne učinke sankcij na humanitarno situacijo lokalnega prebivalstva ter jih zasnovati glede na specifične pogoje ciljne države, medtem ko večina tudi nasprotuje njihovi uporabi v zgodnji fazi konflikta. Glavni nesporazum pa ostaja sprejetje predloga o časovni omejenosti, pri čemer bi VS zgubil pravico nalaganja sankcij za nedoločen čas.³³ Precej teh sprememb, vključno s časovno omejenimi sankcijami, je VS že začel izvajati, nekatere pa so še v procesu obravnave oziroma bodo verjetno sprejete posamično in ne kot del splošne sankcijske reforme. (SIPRI Yearbook, 2002: 206 – 209)

Najbolj obsežen sankcijski sistem je OZN vzpostavila v Iraku, katerega invazija v Kuvajt 2. avgusta 1990 je sprožila serijo resolucij VS, ki so sprva na podlagi 39. in 40. člena UL zahtevale takojšen in brezpogojen umik vseh iraških sil iz okupiranega teritorija Kuvajta

³² Prvi tak primer je bila UNITA – Nacionalna unija za popolno neodvisnost Angole.

³³ Predvsem ZDA so v luči sankcij proti Iraku nasprotovale vsakemu sprejetju splošnih pravil, ki bi povečale možnost umika sankcij zoper to državo v pogojih, ko še ne bi izpolnila vseh zahtev, določenih v obstoječih resolucijah VS. Slabitev avtoritete VS pri sprejemanju odločitev pa po mnenju nekaterih povzroča tudi predlog, da naj bi sekretariat pred začetkom veljave sankcij pripravil poročilo o njihovem pričakovanem učinku na ciljni subjekt in okoliško regijo. (SIPRI Yearbook, 2002: 209)

(resolucija št. 660, 2.8.1990), nato naložile ekonomske in finančne sankcije (resolucija št. 661, 6.8.1990) ter v končni fazi (resolucija št. 678, 29.11.1990) avtorizirale uporabo vseh potrebnih sredstev, da se zagotovi mir in varnost na tem področju. Drugi paket se je nadaljeval z resolucijo št. 687 (3.4.1991), ki je skupaj z nadaljnjimi določila pogoje premirja in od Iraka zahtevala uničenje kemičnega, biološkega in jedrskega orožja ter raket dolgega dosega. (Beyerlin, 1995b: 1118 – 1120) Sprva so bile sankcije sestavljene iz treh delov, in sicer embarga na uvoz orožja, embarga na izvoz nafte in širšega embarga na ekonomske stike z Irakom. VS je nato odobril še poseben program nafta za hrano, ki je Iraku omogočal uvoz izdelkov za humanitarne namene in je sprva vključeval hrano in zdravstvene produkte, po letu 1995 pa še druge izjeme, ki bi zagotovile pomoč iraškemu ljudstvu.³⁴ Sankcioniranje Iraka pa ni bilo prelomno samo po njegovem obsegu, ampak tudi v načinu, kako je bilo povezano s predhodno nepreizkušenim pristopom k razoroževanju. Resolucija 687 je namreč umik sankcij pogojevala z uničenjem zgoraj omenjenega orožja. V ta namen je bila ustanovljena posebna komisija OZN za Irak (UNSCOM), ki je bila leta 1999 zamenjana s komisijo OZN za nadzor, verifikacijo in inšpekcijo (UNMOVIC). Prav razmerje med sankcijami in izvršitvijo pogojev v resoluciji št. 687 je povzročalo največ težav. Prevladovalo je mnenje, da morajo OZN v uskladiti dva cilja, in sicer, da se zagotovi, da Irak nima in ne more pridobiti orožij, ki bi mu omogočala, da ponovno predstavlja grožnjo v regiji, ter da se čim bolj ublaži trpljenje iraškega naroda. V tem oziru so sledile nadaljnje razprtije med zagovorniki modifikacije sankcijskega režima in čim večje humanitarne pomoči ter tistimi, ki so menili (predvsem ZDA), da vse izjeme od humanitarne pomoči, zlasti materiale za obnovo infrastrukture, iraška vlada uporablja sebi v prid. Spremembe so se nato zgodile v smeri natančnejšega klasificiranja, dobrin dovoljenih za uvoz, in pospešitve procedur identifikacije le-teh, a na koncu vse skupaj ni nič pomagalo, saj so ZDA Irak pod pretvezo, da še vedno skriva orožje za množično uničevanje skupaj s koalicijskimi silami ponovno napadle. (SIPRI Yearbook, 2002: 215 - 221)

Kot že rečeno, so 90-a zaznamovala tudi sankcije proti nedržavnim subjektom, posameznikom in terorizmu. Za Afganistan jih je OZN odobrila že pred terorističnimi napadi

³⁴ Financiranje teh izdelkov je potekalo z dovoljenjem OZN svojim članicam, da od Iraka kupijo določene količine nafte in plačilo nakažejo na poseben račun pod njenim nadzorom. Kljub vsej ti fleksibilnosti, pa so v letu 2001 na celoten sankcijski sistem leteli očitki, češ da je pomanjkljiv v treh pogledih. Prvič, spodkopoval naj bi ga določen civilni letalski promet (ta namreč nikoli ni bil prepovedan), ki se ni oziral na procedure OZN. Drugič, Irak je pospešeno lahko uvažal nevojaške dobrine izven programa nafta za hrano, saj so bili nekateri dobički od prodaje nafte nakazani mimo računa pod nadzorom OZN in tretjič, trgovske delegacije na obisku v Bagdadu so se v pričakovanju dviga embarga na uvoz orožja že dogovarjale o vojaško tehničnem sodelovanju z Irakom. (SIPRI Yearbook, 2002: 215 – 216)

na ZDA 11. septembra 2001. VS je leta 1998 prvič identificiral režim talibanov kot odgovornega za stopnjevanje konfliktov ter z resolucijo št. 1267 (15. oktober 1999) proti njim uvedel prometne in finančne sankcije. Poleg tega je resolucija tudi konkretnije nakazovala povezave med talibani in terorizmom (napadi na ameriške ambasade v Afriki) in imenovala Osamo bin Ladna kot odgovornega za smrti ameriških državljanov ter zahtevala njegovo izročitev. Resolucija št. 1333 (19. december 2000) je nato uvedla še embargo na trgovanje z orožjem, ki je prepovedal vsakršno vojaško pomoč talibanom, prepoved izvoza kemičnih snovi uporabljenih pri proizvodnji mamil vsem delom Afganistana pod nadzorom talibanov, zamrznitev vseh sredstev Osame bin Ladna in Al Kajde (tokrat prvič omenjena v resoluciji) ter zahtevo po zmanjšanju diplomatske prisotnosti vseh držav v Afganistanu. S stališča izvrševanja teh ukrepov je omenjena resolucija izredno kompleksna. Sankcije so namreč veljale samo za določene dele države in določene skupine oziroma posameznike, kar je zahtevalo podrobno znanje o aktivnostih in akterjih znotraj države, ki ga niti OZN niti njene članice niso imele. V ta namen je resolucija vsebovala še zahtevo, da sankcijski odbor razvije obširen informacijski sistem, ki bo nadzoroval dogajanje v državi v zvezi s sankcijami (avtoriziran je bil nato v resoluciji št. 1363). (SIPRI Yearbook, 2002: 222 – 223)

Prva resolucija kot posledica terorističnih napadov na ZDA (št. 1373) je bila sprejeta že 28. septembra 2001. Vsebovala je zahtevo po zamrznitvi finančnih in drugih ekonomskih virov vseh oseb in organizacij, ki imajo kakršnokoli zvezo s terorizmom. Ti ukrepi želijo uničiti in ne samo spremeniti vedenje teroristov, zato obstajajo določene dileme, če to sploh so sankcije. Kljub temu, da jih je OZN kot odgovor na teroristična dejanja uporabila že prej,³⁵ se ukrepi, sprejeti septembra 2001, od prvih razlikujejo v tem, da veljajo globalno, torej izven konteksta specifične lokacije, z namenom preprečitve vseh terorističnih dejanj. Za pomoč pri izvrševanju te resolucije je VS ustanovil še protiteroristični odbor, sestavljen iz predstavnikov trenutnih članic, ki zagotavlja tehnična, finančna in pravna sredstva, ki bi lahko pripomogla pri reševanju tega problema. (SIPRI Yearbook, 2002: 225 – 226)

³⁵ Resolucija št. 748 iz leta 1992 je uvedla prometne in diplomatske sankcije ter embargo na trgovanje z orožjem proti Libiji (naslednje leto so dodali še finančne in trgovske v zvezi z naftno industrijo), ki ni ugodila zahtevam Francije, VB in ZDA po pomoči pri določanju odgovornosti za teroristični napad na letalo št. 103 ameriške družbe Pan Am nad škotskim mestom Lockerbie oktobra 1988. Leta 1996 pa je resolucija št. 1054 vpeljala diplomatske in prometne sankcije zoper Sudan, ki ni upošteval zahteve po izročitvi treh posameznikov, osumljenih za poskus atentata na egipčanskega predsednika Mubaraka ob obisku v Adis Abebi 26. junija 1995. (SIPRI Yearbook, 2002: 225)

4.2.2. VOJAŠKE SANKCIJE

Vojaškim posegom, kakršne predvideva 42. člen UL, sta se najbolj približali akciji v Koreji in Iraku, čeprav se precej oddaljujeta od prave uporabe načel kolektivne varnosti po VII. poglavju UL. Ko so sile Severne Koreje 25. junija 1950 vkorakale čez 38. vzporednik, je VS v odsotnosti predstavnika SZ sprejel tri resolucije, v katerih je to dejanje označil kot kršitev miru (ne dejanje agresije) in zahteval umik severnokorejskih sil, predlagal, da članice pomagajo Južni Koreji odbiti napad, in avtoriziral skupno poveljstvo pod zastavo OZN ter pooblastil ZDA, da določijo poveljnika in organizirajo skupne sile. A te so bile daleč od ideala kolektivne varnosti, saj so ZDA skupaj z južnokorejsko vojsko sestavljale več kot 90% kopenskih in pomorskih sil ter skoraj vse zračne sile, kljub temu da je enote prispevalo še 15 držav. Resolucije VS in GS ter multinacionalne sile pod skupnim poveljstvom so imele tako sicer velike simbolne in psihološke učinke, a so v končni fazi služile le kot zagotovilo legitimnosti za prizadevanja ZDA, da pomaga Južni Koreji. V podobni luči lahko gledamo tudi vojaški napad na Irak 16. januarja 1991, ki so ga kot posledico invazije Iraka v Kuvajt izvedle koalicijske sile, v katerih so poveljevanje in večino sil spet zagotovile ZDA. Vendar ta dogodek vseeno predstavlja mejnik v zgodovini OZN, saj se je prvič zgodilo, da VS ni bil blokiran z vetom pri sprejemanju obsežnih prisilnih ukrepov v okviru VII. poglavja UL, vključno z uporabo vojaške sile. (Bennett, 2002: 155, 164 – 165, Beyerlin, 1995b: 1127)

Kompleksne misije, ki jih izvajajo mirovne sile OZN, povzročajo, da so razlike med humanitarnim posredovanjem, ohranjanjem miru in vsiljevanjem miru³⁶ vsebolj zabrisane. Tako je mednarodno posredovanje v Somaliji³⁷ decembra 1992 prešlo iz ohranjanja na vsiljevanje miru, ko je pod avtorizacijo VS stekla operacija *"Restore hope"* z mandatom zagotovitve varnega okolja za humanitarno pomoč, če bo potrebno tudi s silo. Multilateralna vojaška operacija (UNITAF) z močjo 24000 ameriških in 13000 vojakov drugih držav, ki je zamenjala 550 Pakistanskih vojakov v okviru mirovne operacije UNOSOM I, je potekala v okolici Mogadiša in še nekaj drugih centrov. Generalni sekretar Ghali je upal, da bodo lahko tudi razorožili rivalske tolpe, ki so preprečevale dostavo hrane, ter umirili državo, preden ta

³⁶ Vsiljevanje miru (*Peace enforcement*) je grožnja z uporabo ali dejanska uporaba vojaške sile, ki jo avtorizira mednarodna skupnost z resolucijo VS, da se zagotovi spoštovanje splošno sprejetih resolucij. Namen je ponovna vzpostavitev miru in podpora diplomatskim prizadevanjem za dolgoročno politično rešitev. Nevojaške in vojaške aktivnosti lahko potekajo hkrati, slednje pa so uporabljene za ločevanje vojskujočih strani ali bojevanje proti eni od njih. (Ramsbotham in Woodhouse, 1999: xxi)

³⁷ Somalija je takrat predstavljala model neuspešne države (*failed state*), ko so lakota zaradi hude suše, spopadi in pobeg predsednika Siyada Barreja januarja 1991 povzročili razpad civilne družbe, prava, reda in vladnih služb. (SIPRI Yearbook, 1994: 62)

preda odgovornosti novi mirovni operaciji v letu 1993. Razorožitev je sicer uspela le v manjšem obsegu, a so bile sile zelo uspešne v zagotovitvi pomoči. Maja 1993 je odgovornost prevzela mirovna operacija UNOSOM II, prva po misiji v Kongu (ONUC) v zgodnjih 60-ih s pristojnostmi za vsiljevanje miru. (SIPRI Yearbook, 1993: 50 – 52, SIPRI Yearbook, 1994: 62)

4.3. MIROVNE OPERACIJE

Mirovne operacije so postale eno od glavnih sredstev OZN v doseganju njenega primarnega cilja, vzdrževanja mednarodnega miru in varnosti. V svojem poročilu Dnevni red za mir (OZN dok. A/47/277 - S/24111, 20. odstavek) nekdanji generalni sekretar Boutros Boutros-Ghali omenja naslednja sredstva za doseg tega cilja:

- Preventivna diplomacija: preprečevanje nastajanja sporov, preprečevanje eskalacije obstoječih sporov v konflikte in omejevanje razširitev le-teh, ko se zgodijo.
- Ustvarjanje miru (*Peacemaking*): doseganje dogovora med sprtimi stranmi skozi mirna sredstva, predvidena v VI. poglavju UL.
- Ohranjanje miru (*Peacekeeping*): prisotnost OZN na terenu s soglasjem sprtih strani, ki vsebuje vojaške in policijske enote ter civilno osebje. Gre za tehniko, ki povečuje možnosti tako za preprečitev konfliktov kot tudi za zagotavljanje miru.³⁸

Mirovne sile OZN so torej institucije, katerih namestitvev pod simbolom ZN (modre čelade) je namenjena preprečevanju zaostritve ali razširitve konfliktov, ki grozijo miru, omogočanju ali lajšanju realizacije dogovorjenih sporazumov in, brez poseganja v njihove pravice, stabiliziranju odnosov med sprtimi stranmi. (Rudolph, 1995: 957) Diehl (1997: 159) pa glavni cilj operacije ohranjanja miru vidi v preprečitvi oboroženega konflikta ali njegovega ponovnega izbruha. Ta cilj doseže z nastopanjem kot fizična pregrada med sprtimi stranmi in nadzorovanjem njihovih vojaških premikov. Kot sekundarni cilj pa omenja vzpostavitev stabilnega okolja za pogajanja, ki bi vodila v reševanje konflikta.

³⁸ Njegov predhodnik, Javier Perez de Cuellar, pa je omenjene aktivnosti definiral takole: "Poskušal sem poenostaviti postopke iskanja mirnih rešitev mednarodnih sporov. Zaporedje dogodkov je vedno isto. Najprej je potrebno vzpostaviti premirje oziroma prekiniti sovražnosti. Temu v diplomatskem jeziku pravimo ustvarjanje miru (*peacemaking*). Ko je to doseženo in sprejeto s strani VS, namestimo operacijo, ki bo ohranila mir. Temu pravimo ohranjanje miru (*peacekeeping*)." (Kegley in Wittkopf, 2001: 624)

Kot že rečeno, si mirovne operacije niso zamislili snovalci UL, ki je kaj kmalu prerasla svoje okvire, in to ne samo skozi formalne dogovore, kot je npr. resolucija Združeni za mir, ampak tudi skozi inovativne postopke organov OZN, kot so mirovne operacije. Te se da še najlažje umestiti med diplomatska prizadevanja za reševanje sporov (VI. poglavje) in konceptom kolektivne varnosti (VII. poglavje). Prav nezmožnost OZN uresničitve slednjega je pripeljala do točke, ko so bile potrebne alternativne metode za vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti, in sicer v primerih, kjer mirno reševanje sporov po VI. poglavju ni bilo mogoče. Kot unikaten prispevek k reševanju sporov so bile mirovne operacije tako prvič priznane v času generalnega sekretarja Daga Hammarskjölda, ki jih je po svojih besedah uvrstil v poglavje šest in pol. (Pease, 2003: 103) Kljub temu, da so bile štiri mirovne operacije ustanovljene pred njegovim mandatom, je prav on najbolj identificiran z njihovim razvojem. Razlog je v dveh velikih operacijah (UNEF in ONUC), ki sta bili ustanovljeni v času njegovega mandata in sta zahtevali veliko angažiranje njegovega urada pri rekrutiranju, organizaciji, namestitvi in administraciji večnacionalnih sil. Poleg tega je sam razvil še večji del njihove filozofije, terminologije in načel ter jih zagovarjal v krogu tistih, ki so dvomili o njihovi legitimnosti, virih avtoritete, načinu financiranja in sami vlogi generalnega sekretarja pri vsem. (Bennett, 2002: 160)

Mirovne operacije se bistveno razlikujejo od koncepta kolektivne varnosti, saj agresor ni definiran, vpletene strani pa ne nosijo nobene krivde za nastalo situacijo. Tak pristop obenem omogoča srtim stranem, da odstopijo od nasilnega konflikta brez izgube mednarodnega ugleda, kar bistveno pripomore k mirni rešitvi spora. (Pease, 2003: 104) Drugačno naravo obeh procesov potrjuje tudi pet načel³⁹ delovanja mirovnih operacij (Woodhouse in Ramsbotham, 1998: 53):

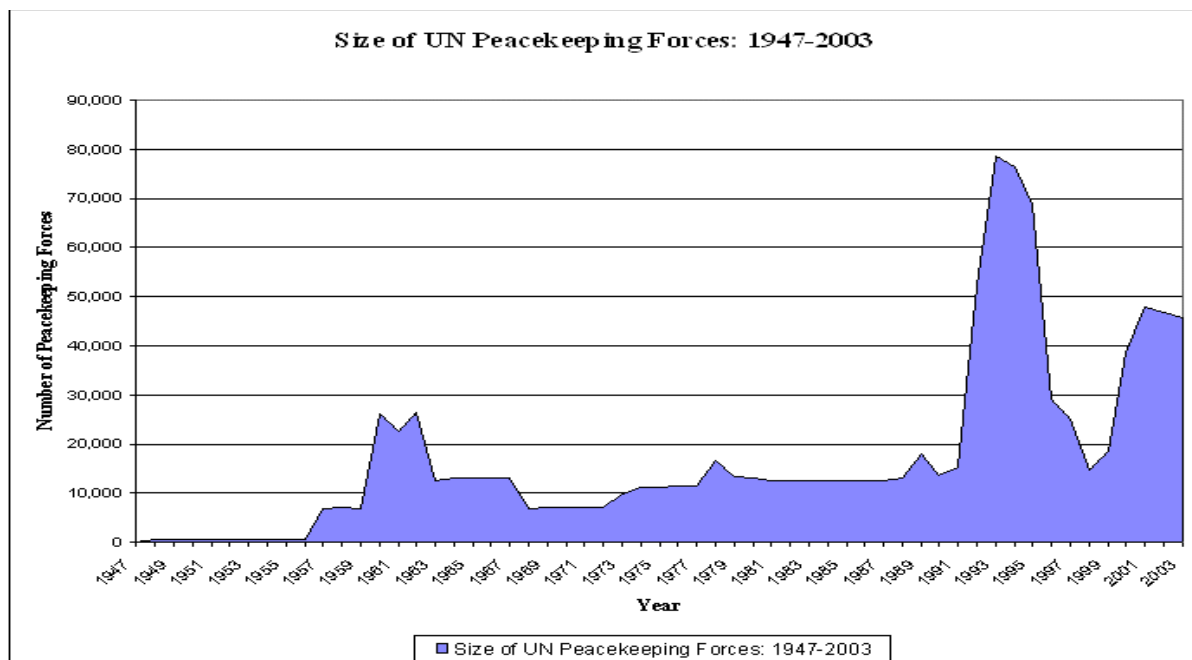
1. Soglasje vseh strani v konfliktu je nujno za namestitev mirovnih sil, saj načelo suverenosti držav zahteva privolitev v njihovo prisotnost na nacionalnem ozemlju.
2. Neuporaba sile razen v samoobrambi, kajti cilj ni premaganje agresorja, ampak preprečitev bojevanja, ohranjanje reda, vzdrževanje premirja ali delovanje kot nevtralni teren med srtimi stranmi.
3. Nepristranskost je bistvena, saj mirovne sile ne smejo delovati v korist katere od strani, ampak predstavljajo celoten spekter interesov te regije.

³⁹ Definirala sta jih bivši generalni sekretar Dag Hammarskjöld in Lester Pearson, predsednik GS v letih 1952 in 1953.

4. Enote prostovoljno prispevajo predvsem nevtralne države, stalne članice VS pa naj po pravilu ne bi sodelovale, kar dodatno prispeva k zgornjemu načelu.
5. Vodenje mirovnih operacij je zaupano generalnemu sekretarju, ki je odgovoren VS, kar zagotavlja njihovo mednarodno naravo delovanja.

Čeprav so bila ta načela sprejeta že v času Hammarskjölda in jih strokovnjaki skušajo spodbijati z dejstvom, da so vprašljiva v okolju konfliktov po koncu hladne vojne, še vedno poudarjajo bistvo mirovnih operacij. Še do največjih sprememb je prišlo v okviru 4. načela. V obdobju hladne vojne je bilo pomembno, da se velesile izolira od mirovnih operacij in s tem prepreči njihov vpliv in konfrontacijo, zato so takrat sodelovale v glavnem z zagotavljanjem transportnih zmogljivosti in drugih oblik logistične podpore ter seveda prevzemale levji delež finančnega dela mirovnih operacij. Po koncu hladne vojne je v VS nastopilo novo obdobje konsenza, kar je skupaj z nastankom bolj kompleksnih nalog v mirovnih operacijah širokega obsega (Jugoslavija, Somalija, Kambodža) povzročilo, da so velesile opustile svojo politiko nesodelovanja.

Graf 5: Velikost sil za mirovne operacije - vključuje vojake, vojaške opazovalce in policijo (1947 – 2003)

Vir: <http://www.globalpolicy.org/security/peacekpg/data/pcekprs.htm>

Prva mirovna operacija je bila junija 1948 ustanovljena UNTSO (UN Truce Supervision Organization – nadzorovanje premirja med Izraelom in njegovimi sosedami), ki skupaj z januarja 1949 ustanovljeno UNMOGIP (UN Military Observer Group in India and Pakistan – nadzorovanje spornega mejnega pasu Kashmir med obema državama) predstavljata najdaljši trajajoči operaciji, saj obe delujeta še danes. Prva mirovna operacija z uporabo oboroženih sil (UNEF) je bila med leti 1956 in 67 nameščena na izraelsko-egipčanski meji, potem ko so v sporu zaradi Sueškega kanala VB, Francija in Izrael napadle Egipt. Do danes se je zvrstilo skupno 59 mirovnih operacij, od katerih jih je bilo kar 46 ustanovljenih po letu 1988, enote pa je prispevalo že okoli 130 držav. Vrhunec delovanja mirovnih sil je bil med leti 1992 in 95, ko je velikost osebja skoraj dosegla številko 80000 (graf 5). Konec hladne vojne je obenem zaznamoval porast celotnih aktivnosti OZN na področju vzdrževanja mednarodnega miru in varnosti (tabela 3). Nov zagon so tako dobile tudi sankcije in preventivna diplomacija, organizacija pa se je ponovno začela posluževati tudi novih oblik posredovanja, in sicer operacij graditve miru oziroma postkonfliktne pomoči državam pri izgradnji civilno-političnega sistema ter ustanov, kamor npr. spada tudi pomoč pri izvedbi volitev.

Tabela 2: Porast aktivnosti OZN po koncu hladne vojne

	1988	1992	1994
Sprejete resolucije VS v zvezi z mirovnimi operacijami	15	53	78
Spori in konflikti ob katerih je OZN aktivno posredovala s preventivno diplomacijo ali mirovnimi operacijami	11	13	28
Mirovne operacije	5	11	17
Vojaško osebje	9570	11495	73393
Civilna policija	35	115	2130
Mednarodno civilno osebje	1516	2206	2206
Države, ki so prispevale vojaške in policijske enote	26	56	76
Letni proračun OZN za mirovne operacije (v milijonih \$)	230	1690	3610
Države deležne pomoči OZN pri izvedbi volitev	0	6	21
Sankcije VS	1	2	7

Vir: Kegley, 1998: 19

Trenutno je na terenu 16 operacij v skupnem obsegu 58741 oseb (vojaki in policija) iz 100 držav. Pomaga jim še 3704 mednarodnih in 6913 lokalnih civilistov. Velja še omeniti, da je do 31. avgusta 2004 na terenu umrlo 1939 pripadnikov mirovnih sil. (http://www.un.org/Depts/dpko/fatalities/totals_annual.htm, <http://www.un.org/peace/bnote010101.pdf>)

4.3.1. MIROVNE OPERACIJE DRUGE GENERACIJE

Po najbolj osnovni delitvi lahko mirovne operacije razdelimo na operacije ohranjanja miru, v katerih v glavnem sodelujejo kontingenti lahko oboroženih vojakov, in opazovalne misije, v katerih prav tako deluje vojaško osebje, ki pa je praviloma neoboroženo. Nadalje jih lahko razdelimo glede na področja odgovornosti, pri čemer razlikujemo med opazovanjem (nadzorovanje dogovorov, opazovanje, poročanje, preiskovanje), posredovanjem (ohranjanje prekinitve ognja, vzpostavljanje demilitariziranih con) in vzdrževanjem reda in miru (policijske in administracijske naloge). (Rudolph, 1995: 957) Povsem nov razpon odgovornosti, ki segajo preko opazovalnih nalog in lahko opremljenih večnacionalnih kontingentov, pa so mirovne operacije dobile po koncu hladne vojne.

To novo mednarodno okolje, zaznamovano s številnimi konflikti znotraj držav kot posledica etničnih sporov in razpadlih državnih institucij, je namreč začelo v veliki meri izpodbijati tradicionalna načela mirovnih operacij. Podpora sprtih strani posameznim misijam je bila tekom operacije pogosto umaknjena, zato so bile mirovne enote prisiljene v uporabo sile, vanje pa so se vključile tudi stalne članice VS. Pojem nepristranskosti se je tako bolj kot v stopnji podrejanja interesom sprtih strani začel kazati v luči objektivne izpeljave mandata. S tem je VS dobil še bolj ključno vlogo pri razvijanju jasnih navodil, neprekinjeni in enoglasni podpori sil na terenu ter podaljševanju mandatov, kot so to zahtevale okoliščine. Pojav teh sprememb je pomenil, da so nastopile mirovne operacije druge generacije, ki jih Chopra (1998: 5) glede na naloge razvršča v 5 skupin:

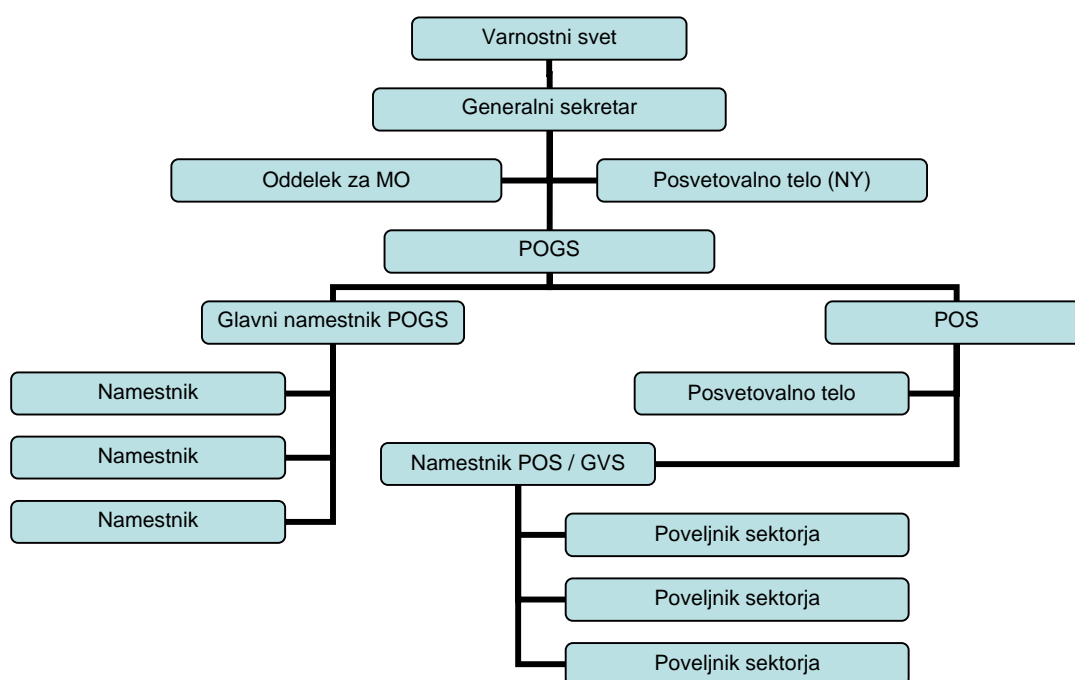
1. Preventivno delovanje: sile OZN so nameščene na območje, kjer narašča napetost med dvema sprtima stranema (to sta lahko dve državi ali nasprotni struji znotraj ene države) z namenom, da se izogne nadaljnji zaostritvi ali izbruhu sovražnosti.
2. Ukrepi za razrešitev notranjih konfliktov: sile OZN zagotavljajo večstransko premirje znotraj države, pri čemer morajo ločiti, demobilizirati in razorožiti bojujoče se struje ter stabilizirati prizorišče konflikta.
3. Pomoč začasnim civilnim oblastem: sile OZN zagotavljajo proces tranzicije in prenosa oblasti v državi, ki ponovno vzpostavlja civilno oblast. V okviru tega zagotavljajo še varnost in pomoč pri vrnitvi beguncev, organizaciji in izvedbi volitev ter zgodnjih fazah obnove infrastrukture.

4. Zaščita operacij humanitarne pomoči: sile OZN zagotavljajo kraj dostave, bazo in koridor med njima za zaščito humanitarne pomoči s strani OZN ali nevladnih organizacij.
5. Zagotovitev ali prepoved gibanja: sile OZN zagotavljajo pravico prehoda mednarodnih voda, zračnega prostora in nacionalnega teritorija ali omejujejo gibanje stranem v sporu oziroma skupinam, ki jih določi mednarodna skupnost.

4.3.2. TEKOČE MIROVNE OPERACIJE IN STRUKTURA

Ustanovitev mirovne operacije ter določitev njenega mandata, ki v bistvu predstavlja opis njenih nalog, je v rokah VS. Slednji tovrstne odločitve sprejema z večino 9 glasov, med katerimi ne sme biti veta katere od stalnih članic. Vodenje in upravljanje je nato predano generalnemu sekretarju, ki o stanju poroča nazaj VS. Pri tem se zanaša na pomoč oddelka za mirovne operacije, ki skrbi še za načrtovanje in pripravo misij, oblikovanje postopkov, dobro koordinacijo med VS, donatoricami finančnih in kadrovskih virov ter vpletenimi stranmi in podrobno spremlja svetovne varnostne probleme, v zvezi s katerimi daje predloge za ustanovitev novih operacij. Na tej ravni v New Yorku deluje tudi posvetovalno telo, sestavljeno iz predstavnikov držav, ki za določeno operacijo prispevajo osebje in enote. Enako telo obstaja tudi na terenu kot pomožni organ poveljnika oboroženih sil (POS). Pred razmestitvijo sil je potrebno še imenovati posebnega odposlanca generalnega sekretarja, hkrati pa poteka razvoj koncepta operacije in postopek zagotavljanja sil. Nužen je tudi sporazum o prekinitvi ognja ter dosežen mirovni sporazum. Po odobritvi mandata sledi še imenovanje poveljnika sil, nakar se te lahko razmestijo. Terenska struktura misij se glede na velikost, naloge in razporeditev sil sicer razlikuje, vendar v večini primerov velja osnovna delitev glavnih pristojnosti, kot jo prikazuje shema 1. Vodijo jih posebni odposlanci generalnega sekretarja (POGS), ki jim pomagajo namestniki za posamezna področja. V primeru misije UNMIK ima tako posebni odposlanec glavnega namestnika, ter namestnike, ki vodijo štiri stebre dejavnosti na Kosovu, in sicer policijo in pravosodje, civilno administracijo, demokratizacijo in izgradnjo institucij ter rekonstrukcijo in ekonomski razvoj. Posebnemu odposlancu je prav tako odgovoren poveljnik oboroženih sil (POS), kateremu pomaga namestnik, ki je v nekaterih primerih lahko tudi poveljnik vojaških opazovalcev. Večje misije so razdeljene še na sektorje, katerih poveljniki ponavadi prihajajo iz države, ki prispeva največ enot, vojaški del misije pa se nadalje deli še glede na vrste delovanja (odstranjevanje min, logistika, vojaška policija ipd.). Najvišje rangirane in štabne častnike,

Shema 1: Struktura mirovne operacije OZN

Povzeto po http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/faq/qa_english.pdf, str. 6 - 7,
<http://www.unmikonline.org/structure.htm>

ponavadi na predlog njihovih nacionalnih oboroženih sil, direktno zaposli OZN, medtem ko so ostale enote nameščene v okviru nacionalnih kontingentov in delujejo pod pogoji in dovoljenjem (tudi plačilom) lastnih vlad, ki jih imajo tudi edine pravico dodeliti ali umakniti iz mirovne operacije. Civilna policija, ki jo prav tako prispevajo članice, deluje na isti osnovi kot vojaški opazovalci, to je kot eksperti, ki jih plačuje OZN. (<http://www.unmikonline.org/intro.htm>, http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/faq/qa_english.pdf, str. 6 - 7)

Od 16 tekočih mirovnih operacij OZN jih je 7 nameščenih v Afriki, 3 v Evropi, 3 na Bližnjem Vzhodu, 2 v Aziji in ena v Srednji Ameriki, glavna krizna žarišča pa ostajajo na Balkanu, Bližnjem Vzhodu in v Afriki. Zadnja leta se sicer uveljavlja trend manjših in krajših misij s specifičnim mandatom. Leta 2002 so se tako zaključile dolgotrajne operacije na Prevlaki (UNMOP), v BiH (UNMIBH) in na Vzhodnem Timorju (UNTAET). Slednji dve sta bili nadomeščeni z manjšima misijama z jasnimi, kredibilnimi in dosegljivimi mandati. Na Vzhodnem Timorju je pretežno gladka tranzicija v neodvisno državo pripomogla k temu, da je OZN lahko zmanjšala prisotnost, medtem ko je po sedmih letih nadzor razvoja policijskih enot v BiH povsem prevzela EU. Zamenjava glavnega akterja v mirovnih operacijah na Balkanu je, poleg zmanjševanja prisotnosti tako OZN kot Nata zaradi izboljšane politične in

varnostne situacije, tudi glavna značilnost mirovnih operacij na tem področju. V letu 2002 sta bili ustanovljeni še UNMA in UNAMA, sicer politični misiji, s slednjo pa so povezane tudi mednarodne varnostne sile v Afganistanu (ISAF), ki so bile ustanovljene decembra 2001 na podlagi avtorizacije VS.⁴⁰ (SIPRI Yearbook, 2003: 127)

Medtem ko zadeve na Balkanu počasi prehajajo v roke evropskih regionalnih organizacij, pa je situacija v Afriki povsem drugačna. Sodeč po velikosti mirovnih operacij, so krizna žarišča tu največja. Kar štiri od skupno šestih operacij, nameščenih na tem kontinentu, so namreč po številu osebja daleč pred ostalimi. Dve izmed njih, UNAMSIL in MONUC, ki sta na terenu od konca leta 1999 in sta bili ustanovljeni po mirovnih sporazumih, ki naj bi ustavili katastrofalne, preko državnih meja segajoče državljanske vojne, sta se že na začetku spopadali s hudimi težavami. Te so vključevale pomanjkanje finančnih in kadrovskih virov, počasno nameščanje sil ter nesporazume med mednarodnimi, regionalnimi in lokalnimi akterji. A daleč največji problem je predstavljalo nadaljevanje spopadov, katerih prekinitev naj bi ti dve misiji sploh nadzorovali. Poleg tega nobena od njiju ni imela avtorizacije za uporabo sile razen v samoobrambi, kar je še dodatno pripomoglo k nezmožnosti izpolnjevanja mandata. V letu 2001 so se razmere ob širitvi misij in pristojnosti izven glavnih mest izboljšale. Relativni uspeh, ki je temu sledil gre pripisati še obnovljeni angažiranosti članic OZN k reševanju konfliktov v teh dveh državah, povečani koordinaciji med OZN in relevantnimi regionalnimi organizacijami ter verjetno v največji meri novim finančnim in kadrovskim virom, ki so pripomogli k širitvi obeh operacij na celotno območje držav. V veliki meri bi te izkušnje morale pripomoči tudi k lažji vzpostavitvi prisotnosti OZN na Slonokoščeni obali, Haitiju in v Burundiju kjer so od aprila (UNOCI) in junija letos (MINUSTAH, ONUB) nameščene najnovejše mirovne operacije OZN. (SIPRI Yearbook, 2002: 128, <http://www.un.org/peace/bnote010101.pdf>)

⁴⁰ Glavni namen teh sil je pomoč začasni Afganistanski vladi pri vzdrževanju miru v Kabulu in okolici, ukvarjajo pa se še s humanitarnimi operacijami ter delajo s policijo, lokalnimi oblastmi in mednarodnimi organizacijami, da zagotovijo stabilnost območja, svetujejo pri projektih in prenašajo donatorski denar. Okoli 6400 vojakov pod vodstvom Nata (prva je poveljevala VB, nato Turčija, kasneje še skupaj Nemčija in Nizozemska, avgusta 2003 pa je poveljevanje prevzel Nato) prispeva 35 držav (med njimi tudi Slovenija) ki tudi same krijejo vse stroške. Prednost takšne ad hoc koalicije je v hitri namestitvi enot in učinkovitem delovanju pod vodstvom vodilne države, vendar problemi niso izostali. Zaradi položaja VB kot bivše kolonialne sile v teh prostorih so nekateri lokalni voditelji nasprotovali njenemu poveljevanju, med vpletenimi državami ni bilo konsenza o naravi in obsegu operacije, Nemčija pa je zahtevala jasno razločevanje od še trajajoče ameriške operacije proti talibanom in Al Kajdi. Vse to nakazuje, kakšen ogromen izziv predstavlja vzpostavitev miru in rekonstrukcija v tej državi, kjer okoli 6 milijonov ljudi čaka na humanitarno pomoč. (SIPRI Yearbook, 2002: 125 – 126, Juvan, 2004: 21 - 22)

Tabela 3: Trenutne mirovne operacije – stanje 1. avgusta 2004

<p>UNTSO (ust. maja 1948) UN Truce Supervision Organization Lokacija: Egipt/Izrael/Libanon/Sirija Osebj: vojaško 153; mednarodno civilno 91; lokalno civilno 112 Št. žrtev: 39 Proračun za 2004: 27,69 milijona \$⁴¹</p>	<p>UNAMSIL (ust. oktobra 1999) UN Mission in Sierra Leone Osebj: vojaško 9712; civilna policija 119; mednarodno civilno 281; lokalno civilno 526 Št. žrtev: 154 Proračun za 07/04 - 06/05: 207,24 milijona \$</p>
<p>UNMOGIP (ust. januarja 1949) UN Military Observer Group in India and Pakistan Osebj: vojaško 43; mednarodno civilno 22; lokalno civilno 44 Št. žrtev: 9 Proračun za 2004: 7,25 milijona \$</p>	<p>MONUC (ust. novembra 1999) UN Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo Osebj: vojaško 10457; civ. policija 139; mednarodno civilno 702; lokalno civilno 1045 Št. žrtev: 44 Proračun za 07/04 - 06/05: 746,10 milijona \$</p>
<p>UNFICYP (ust. marca 1964) UN Peacekeeping Force in Cyprus Osebj: vojaško 1229; civilna policija 45; mednarodno civilno 42; lokalno civilno 107 Št. žrtev: 173 Proračun za 07/04 - 06/05: 51,99 milijona \$ vključno s prostovoljnima prispevkoma Cipra (1/3) in Grčije (6,5 mil.\$)</p>	<p>UNMEE (ust. julija 2000) UN Mission in Ethiopia and Eritrea Osebj: vojaško 3875; mednarodno civilno 233; lokalno civilno 262 Št. žrtev: 8 Proračun za 07/04 - 06/05: 216,03 milijona \$</p>
<p>UNDOF (ust. junija 1974) UN Disengagement Observer Force Lokacija: Sirija (Golanska planota) Osebj: vojaško 1038; mednarodno civilno 37; lokalno civilno 93 Št. žrtev: 40 Proračun za 07/04 - 06/05: 43,03 milijona \$</p>	<p>UNMISSET (ust. maja 2002) UN Mission of Support in East Timor Osebj: vojaško 465; civilna policija 139; mednarodno civilno 260; lokalno civilno 585 Št. žrtev: 13 Proračun za 07/04 - 10/04: 30,48 milijona \$</p>
<p>UNIFIL (ust. marca 1978) UN Interim Force in Lebanon Osebj: vojaško 1997; mednarodno civilno 107; lokalno civilno 294 Št. žrtev: 249 Proračun za 07/04 - 06/05: 97,80 milijona \$</p>	<p>UNMIL (ust. septembra 2003) UN Mission in Liberia Osebj: vojaško 14083; civ. policija 1091; mednarodno civilno 412; lokalno civilno 526 Št. žrtev: 19 Proračun za 07/04 - 06/05: 846,82 milijona \$</p>
<p>MINURSO (ust. aprila 1991) UN Mission for the Referendum in Western Sahara Osebj: vojaško 225; mednarodno civilno 125; lokalno civilno 108; civilna policija 4 Št. žrtev: 10 Proračun za 07/04 - 06/05: 44,04 milijona \$</p>	<p>UNOCI (ust. aprila 2004) UN Operation in Cote d'Ivoire Avtorizirano osebj: vojaško 6240 (vključno z 200 vojaškimi opazovalci); civilna policija 350; mednarodno civilno 435; lokalno civilno 529 Trenutno osebj: vojaško 4883; civilna policija 133; mednarodno civilno 185; lokalno civilno 113 Proračun za 07/04 – 12/04: 211,10 milijona \$</p>
<p>UNOMIG (ust. avgusta 1993) UN Observer Mission in Georgia Osebj: vojaško 119; civilna policija 11; mednarodno civilno 102; lokalno civilno 184 Št. žrtev: 7 Proračun za 07/04 - 06/05: 33,59 milijona \$</p>	<p>MINUSTAH (ust. 1. junija 2004) UN Stabilization Mission in Haiti Avtorizirano osebj: vojaško 6700; civilna policija 1622; Trenutno osebj: vojaško 2259; civilna policija 224; mednarodno civilno 161; lokalno civilno 150 Proračun za 07/04 – 10/04: 172,5 milijona \$</p>
<p>UNMIK (ust. junija 1999) UN Interim Administration Mission in Kosovo Osebj: vojaško 35; civilna policija 3604; mednarodno civilno 792; lokalno civilno 2730 Št. žrtev: 29 Proračun za 07/04 - 06/05: 278,41 milijona \$</p>	<p>ONUB (ust. 1. junija 2004) UN Operation in Burundi Avtorizirano osebj: vojaško 5650; civilna policija 120; Trenutno osebj: vojaško 2659; mednarodno civilno 152; lokalno civilno 34 Proračun za 07/04 – 10/04: 106,33 milijona \$</p>

Vir: <http://www.un.org/peace/bnote010101.pdf>

⁴¹ UNTSO in UNMOGIP se financirata iz rednega dvoletnega proračuna OZN. Stroški ostalih 14 operacij se krijejo iz ločenih računov na osnovi odmerjenih prispevkov držav članic. Ti zneski so za eno leto (julij 2004 do junij 2005 - če ni drugače navedeno) in vsebujejo pripadajoč delež za mirovno operacijo in logistično bazo OZN v Brindisiju, v Italiji. UNAMA (United Nations Assistance Mission in Afghanistan), ena izmed 12 političnih misij, je prav tako upravljana in podprta s strani oddelka za mirovne operacije.

4.3.3. OPERACIJE ZA GRADITEV MIRU IN POLITIČNE MISIJE

Povsem na drugi strani konflikta kot preventivna diplomacija in ustvarjanje miru se pojavlja pojem graditve miru (*peace building*), kamor Ramsbotham in Woodhouse (1999: xx) vključujeta postkonfliktne dejavnosti, ki krepijo in obnavljajo civilno infrastrukturo ter institucije z namenom, da se situacija ne vrne nazaj v stanje konflikta. Vloga OZN je tu pogosto osredotočena na uresničevanje mirovnega sporazuma, a je za učinkovit proces graditve miru hkrati potrebno še sočasno in integrirano delovanje na vojaškem, diplomatskem, političnem, ekonomskem, socialnem in humanitarnem področju. Obenem je treba upoštevati še vse malenkosti in nepredvidljive okoliščine, ki sestavljajo povezano in stabilno družbeno okolje. Te aktivnosti vključujejo demilitarizacijo, izgradnjo institucij (vključno s policijskim in pravosodnim sistemom), promocijo človekovih pravic, nadzor volitev, vzpodbujanje formalnega in neformalnega procesa političnega udejstvovanja, zagotavljanje trajnih virov preživetja za demobilizirane vojake, vračajoče begunce in razseljene osebe, ponoven zagon gospodarstva in spodbujanje normalnega procesa ekonomskega in socialnega razvoja, ki bi koristil celotni populaciji in pripravil primerno osnovo za trajni mir. Bistvo graditve miru je torej poskus izgradnje nove legitimne države, ki bi v prihodnosti imela možnosti mirnega reševanja sporov, zaščite svojih prebivalcev in zagotovitve spoštovanja človekovih pravic. (http://www.un.org/Depts/dpa/prev_dip/fr_peacemaking.htm)

Glavno odgovornost za te dejavnosti, vključno s preventivno diplomacijo in ustvarjanjem miru, znotraj sistema OZN nosi oddelek za politične zadeve, ki deluje v okviru sekretariata. Njegova naloga je opazovanje, analiziranje in ocenjevanje političnega delovanja po svetu, identificiranje potencialnih ali dejanskih konfliktov, kjer bi OZN lahko pripomogla k rešitvi, in s tem v zvezi priporočanje primerne odziva ter pomoč generalnemu sekretarju pri političnih aktivnostih, ki jih izvaja sam ali na zahtevo GS ali VS na področju preventivne diplomacije, ustvarjanja miru in post-konfliktne graditve miru. Poleg tega se posebej ukvarja še z vprašanji Palestine, dekolonizacije in terorizma ter pomočjo državam pri izpeljavi volitev. Hkrati pri tem tesno sodeluje z VS in njegovimi pomožnimi organi. (http://www.un.org/Depts/dpa/about_dpa/fr_about_dpa.htm)

Znaten del dejavnosti oddelka za politične zadeve se opravi v podporo terenskim misijam⁴² pod vodstvom posebnih odposlancev generalnega sekretarja, ki tesno sodelujejo z vladnimi ministrstvi, državnimi zbori, političnimi strankami, civilno družbo in drugimi lokalnimi akterji. Trenutno jih je 12 in so sestavljene izključno iz mednarodnega (431) in lokalnega (1022) civilnega osebja ob pomoči 52 vojaških in policijskih svetovalcev ter častnikov za zveze. Nekatere so omejene na minimalno število osebja, npr. opazovalna misija UNOMB na pacifiškem otoku Bougainville. Ustanovljena je bila kot politični urad OZN avgusta 1998 po vzpostavitvi premirja med separatističnim gibanjem in vlado Papue Nove Gvineje, ki sta s pomočjo posebnega odposlanca tri leta kasneje uspela podpisati mirovni sporazum. Druge misije so večje. MINUGUA se je ob ustanovitvi leta 1994 osredotočila izključno na nadzorovanje spoštovanja človekovih pravic, po podpisu mirovnega sporazuma med sprtimi stranmi dve leti kasneje pa se je mandat razširil in vključuje še nadzor nad izvrševanjem sporazuma, pomoč pri reformi policije in sodstva ipd. V zadnjem času je OZN še v večji meri podprla tovrstne mirovne operacije. Tako sta UNAMA in februarja 2003 zaključena UNMA dobili na voljo konkretnije mandate in več sredstev, saj vključujeta vse elemente procesa graditve miru, torej takojšnjo humanitarno pomoč, izgradnjo institucij, vzdrževanje reda in miru ter obnovo gospodarstva. Obe sta nasledili že prej obstoječe misije, vendar sta pridobili precej številčnejše osebje, ki naj bi sistematično pomagalo novo nastajajočima vladama, da prevzameta mirovne procese v svoje roke.⁴³ Hkrati te misije predstavljajo novo obliko intervencije, ki je skladna s priporočili generalnega sekretarja Annana,⁴⁴ da mora zaključen mandat mirovne operacije vsebovati specifična priporočila za tranzicijsko obdobje, ki vodi k post-konfliktni fazi. (SIPRI Yearbook, 2003: 127 – 128)

⁴² OZN za njih uporablja izraze operacije za graditev miru (*peace building operations*) oziroma uradi v podporo graditvi miru (*peace building support offices*) ter politične misije (*political missions*), vendar posebne vsebinske razlike v njihovem delovanju ni. Obstajajo šele nekaj let, vsaka pa deluje nekoliko drugače. To so majhne misije s pretežno civilnim osebjem, ki pomaga posebnemu odposlancu generalnega sekretarja. Nameščene so v državah, ki so prestale določeno obliko vojne ali nasilja in se sedaj nahajajo v post-konfliktni fazi. (<http://www.un.org/Depts/dpa/docs/conflict/text.html>)

⁴³ Začetna politična in finančna podpora donatorskih držav je omogočila UNAMI uspešno izvajanje mandata, medtem ko naknadne donatorske konference za Angolo ni bilo, kljub temu da jo je generalni sekretar Annan uvrstil med tri Afriške države, ki najbolj potrebujejo mednarodno pomoč. Po začetnih 6 mesecih UNMA tako ni dobila podaljšanja mandata, pomoč novi vladi Angole pa je prevzel najbližji politični urad OZN. Ob koncu mandata je tako na demobilizacijo čakalo še 150 000 vojakov, kar 2,8 milijona razseljenih ljudi pa bo treba vrniti na svoje domove, kar je ogromen zalogaj za novonastalo vlado, ki utegne zaradi odsotnosti konkretnije misije OZN izgubiti zanimanje donatorskih držav za reševanje tega problema. (SIPRI Yearbook, 2003: 129)

⁴⁴ Podobno kot skoraj vse dejavnosti OZN tudi preventivno delovanje omejujejo finančni primanjkljaji, zato je generalni sekretar Annan v svojem poročilu o preprečevanju konfliktov junija 2001 priporočil, naj se te aktivnosti financirajo iz rednega proračuna in ne s skrbniškega fonda za preventivno delovanje. Ta predlog tako še bolj poudarja njegov argument, da čeprav lahko sekretariat in njegovi oddelki naredijo veliko za izboljšanje

Tabela 4: Trenutne operacije za graditev miru in politične misije OZN – stanje 1. avgusta 2004

UNAMA ⁴⁵ (ust. 28. marca 2002) UN Assistance Mission in Afghanistan Osebj: mednarodno civilno 193; lokalno civilno 713; vojaški opazovalci 8; civilna policija 7	UNSCO (ust. 1. oktobra 1999) Office of the UN Special Coordinator for the Middle East Osebj: mednarodno civilno 22; lokalno civilno 20;
UNOMB (ust. 1. januarja 2004) UN Observer Mission in Bougainville (Provinca Severnih Solomonovih otokov Papue Nove Gvineje) Osebj: mednarodno civilno 2	UNPOS (ust. 15. aprila 1995) UN Political Office for Somalia Osebj: mednarodno civilno 5; lokalno civilno 3;
BONUCA (ust. 15. februarja 2000) UN Peace-building Office in the Central African Republic Osebj: mednarodno civilno 21; lokalno civilno 33; vojaški svetovalci 5; civilna policija 6	UNTOP (ust. 1. junija 2000) UN Tajikistan Office of Peace-building Osebj: mednarodno civilno 10; lokalno civilno 18; svetovalci za civilno policijo 1
Office of the Special Representative of the Secretary-General for the Great Lakes Region (ust. 19. decembra 1997) Osebj: mednarodno civilno 4; lokalno civilno 2	Office of the Special Representative of the Secretary- General for West Africa (ust. 29. novembra 2001) Osebj: mednarodno civilno 7; lokalno civilno 7;
MINUGUA (ust. 19. septembra 1994) UN Verification Mission in Guatemala Osebj: mednarodno civilno 31; lokalno civilno 66; civilna policija 1	UNAMI (ust. 14. avgusta 2003) UN Assistance Mission for Iraq Osebj: mednarodno civilno 60; lokalno civilno 123; vojaški svetovalci 2;
UNOGBIS (ust. 3. marca 1999) UN Peace-building Support Office in Guinea-Bissau Osebj: mednarodno civilno 11; lokalno civilno 13; vojaški svetovalci 2; svetovalci za civilno policijo 1	Special political Mission in Sudan (ust. 11. junija 2004) Osebj: mednarodno civilno 65; lokalno civilno 24; vojaško 19
Zaključene misije v letih 2003 in 2004	
UNMA United Nations Mission in Angola (15. oktober 1999 – 15. februar 2003)	
UNPOB United Nations Political Office in Bougainville (15. junij 1998 – 31. december 2003) <i>UNPOB je 1. januarja 2004 nasledila UNOMB</i>	
MINUCI United Nations Mission in Côte d'Ivoire (13. maj 2003 – 27. februar 2004) MINUCI je 4. aprila nasledila mirovna operacija UNOCI (UN Operation in Cote d'Ivoire)	

Vir: <http://www.un.org/peace/ppbm.pdf>

4.3.4. POGOJI ZA USPEH MIROVNIH OPERACIJ

Po Diehlu (1997: 159) mora uspešna mirovna operacija doseči predvsem dve stvari. Kot prvo mora preprečiti obnovitev oboroženih bojev med sprtimi stranmi. Vzdrževanje premirja je njena primarna funkcija in predpogoj za vse poizkuse pomiritve protagonistov. Kot drugo naj bi mirovna operacija pomagala zagotoviti končno mirno rešitev spora, saj je v primeru, da osnovni vzroki konflikta niso razrešeni, grožnja spopada vedno prisotna. Noben pristop k iskanju miru pa ni idealen za vsako situacijo. Določen pristop je tako lahko zelo uspešen pod nekaterimi pogoji, medtem ko pod drugimi povsem odpove. Pogoje, ki prispevajo k

preventivne zmožnosti OZN, brez politične volje in aktivnega prevzema obveznosti s strani članic ne gre. (SIPRI Yearbook, 2002: 102)

⁴⁵ UNAMA, čeprav politična misija, je upravljana in podprta s strani oddelka za mirovne operacije. Z vsemi ostalimi upravlja oddelek za politične zadeve.

učinkovitosti mirovnih operacij, Diehl (1997: 161 – 170) najprej deli v dve skupini, pri čemer v prvo spadajo naslednji notranji dejavniki:⁴⁶

- **Financiranje:** o finančni krizi je bilo govora že v prejšnjih poglavjih. Posledice pomanjkanja denarja so lahko slabša učinkovitost, zmanjšanje območja delovanja ali celo prekinitev operacije. Kljub temu, da je financiranje stalen problem mirovnih operacij, veliki primanjkljaji nikoli niso preprečili OZN, da bi te nadaljevala⁴⁷ in ustanavljala nove. V določeni meri je finančna podpora tudi barometer politične podpore za posamezno operacijo.
- **Geografija:** lokacija na učinkovitost mirovne operacije vpliva s svojo velikostjo in konfiguracijo. Če je teren velik, je nadzorovanje sprtih strani težavno in možnost napak pri kontroli se večja. Konfiguracija predvsem vpliva na logistiko in ranljivost mirovnih sil ob napadu, kar lahko hitro spodkoplje njihovo nevtralnost in zaplete misijo. Sile naj bi bile tako nameščene na čimbolj neranljiv teren, s katerega je možen učinkovit nadzor in ki v največji možni meri razmejuje sprte strani.
- **Jasnost mandata:** ta omejuje svobodo delovanja misije, kar na eni strani zmanjšuje možnost spornega posredovanja in potencialno manipulacijo sile s strani zainteresiranih strank, na drugi pa večja podpora za svoje delovanje s tem, ko lahko prebivalstvo razume in se identificira s cilji operacije. A pogosto je nejasen mandat le posledica iskanja kompromisa med stalnimi članicami za avtorizacijo misije, oziroma odraz političnega konsenza, na katerem je osnovan. Avtor tako ugotavlja, da je jasen mandat sicer koristen, a v nasprotnem primeru ni ključen za nastanek problemov operacije.
- **Poveljevanje:** segment mirovnih operacij, kjer se je na začetku kot glavni problem pojavljal jezik.⁴⁸ Poveljniki so imeli zaradi velikega števila vpletenih držav velike težave pri komuniciranju s podrejenimi, kar je vplivalo na učinkovitost, ne pa tudi na končni

⁴⁶ Avtor tu ne upošteva vseh vidikov mirovnih operacij, ampak se osredotoča na elemente, ki so največkrat navedeni v poročilih, razpravah in znanstvenih delih o preventivni diplomaciji in so zato v končni fazi odločilni za uspeh misije. Analiza je narejena na podlagi 6 primerov, in sicer: UNEF I, UNEF II, ONUC, UNFICYP, UNFIL ter MNF (opomba 51).

⁴⁷ Izjemo tu predstavlja ONUC, kjer so visoki stroški stalno pritiskali, da se misija konča. V določeni meri je tudi to pripomoglo k temu, da je OZN nastopila z vojaško silo v provinci Katanga in s tem končala misijo, kljub stališču nekaterih analitikov, da bi moral mandat trajati še nekaj časa.

⁴⁸ Velike probleme lahko povzroča tudi odsotnost centralnega poveljstva, kot se je to zgodilo v primeru ONUC in MNF. Prva je sicer imela koordinacijsko telo, ki je skrbelo, da sile niso delovale z nasprotnimi interesi, vendar je prihajalo do problemov, ko ni bilo jasno, kdo izdaja ukaze za posamezne manevre. MNF pa je bila med sabo povezana le s častniki za zveze, kar je povzročalo velike probleme pri izmenjevanju informacij in načrtovanju skupne strategije.

uspeh operacij. Danes te težave bolj ali manj izginjajo, saj se kontingenti posameznih držav posebej usposabljaajo za mirovne operacije.

- Nevtralnost: dejstvo, da mirovne sile ne delujejo v korist ene od sprtih strani, je osnovna sestavina vsake operacije. Za zagotovitev tega je v preteklosti veljalo, da v mirovni operaciji ne smejo sodelovati sile vpletene strani ali katere od velesil oziroma njihovih zaveznic, saj naj bi s tem sprte strani mirovne sile videle kot nepristranske. Po koncu hladne vojne nevpnetost velesil ni več pogoj, nevtralnost pa se zagotavlja bolj s samim delovanjem na terenu kot s sestavo sil.

Relevantni akterji, ki lahko s svojim vplivom in delovanjem v veliki meri spremenijo tok operacije, sestavljajo drugo skupino pogojev, ki prispevajo k učinkovitosti mirovni operacij. Ti so naslednji:

- Primarne sprte strani: preden so mirovne sile lahko nameščene na ozemlju neke države, je nujna njena privolitev. Za uspešnost misije pa ne zadošča le ta začetna stopnja sodelovanja. Če država ni iskrena v svoji podpori do mirovnega posredovanja ali v toku le-tega spremeni svojo politiko, je misija lahko brezupna. Sodelovnje sprtih strani z mirovnimi silami je torej nujen pogoj za uspeh, ne pa tudi zadosten. To se posebej pokaže v primeru, ko ima država gostiteljica zelo šibko vlado, ki nima nadzora nad celotnim svojim ozemljem. Pri iskanju virov neuspeha operacije je zato nujno potrebno upoštevati tudi ravnanje drugih akterjev.
- Tretje strani: to so sosednje države ali regionalne sile, ki imajo v konfliktu svoje interese in iz tega razloga izvajajo določene aktivnosti (preskrbovanje orožja, diplomatski pritisk), ki lahko ovirajo ali pripomorejo h končni rešitvi. Izkušnje kažejo, da je v večini primerov intervencija tretje strani predvsem negativna za potek mirovne operacije.⁴⁹
- Nevladne organizacije: delovanje takšnih skupin v gostujoči ali sosednjih državah je posebej pomembno, kadar se mirovne sile nahajajo na območjih notranje nestabilnosti. Ohranjanje miru oziroma status quo gre vedno bolj v korist uveljavljene vlade kot pa konkurenčnih skupin, zato preventivna diplomacija z njihove strani ni odobravana. Kadar se interesi le-teh pokrijejo še z delovanjem tretjih strani, niti podpora gostujoče države ne

⁴⁹ UNEF I se je končala, ker sta Sirija in Jordanija pritiskali na Egipt, da se jima pridruži v vojaški akciji zoper Izrael, v Kongu pa so se Belgijci spopadali z odcepitvenim gibanjem. Sirija je tudi oskrbovala z orožjem in pomagala borcem PLO v južnem Libanonu ter nasprotovala MNF s pomočjo svojih zaveznikov med različnimi strujami v Bejrutu.

more rešiti operacije. Sporno ostaja tudi vprašanje, ali so mirovne operacije sploh primerno sredstvo za reševanje notranjih konfliktov.

- Velesile: kot stalne članice VS imajo pravico veta na resolucijo, ki avtorizira in kasneje morda podaljša mandat mirovne operacije, kot svetovne velesile pa lahko s svojo politično, vojaško in ekonomsko močjo vplivajo na akterje v konfliktu. Skratka, imajo možnost, da rešijo ali uničijo mirovno operacijo. Seveda lahko velesilam pripišemo velik vpliv na vseh področjih svetovne politike, vendar izkušnje kažejo, da so na področju mirovnih operacij igrale pomembno vlogo zgolj pri njihovi ustanovitvi, medtem ko so v nadaljevanju v najboljšem primeru zagotavljale le logistično in politično podporo, v najslabšem pa do neke mere zakomplicirale učinkovitost in celo povečale spornost posameznih posredovanj.⁵⁰

Diehl (1997: 170 – 171) iz te raziskave ugotavlja, da je glavni razlog za neuspeh mirovnih operacij nasprotovanje tretjih strani in nevladnih organizacij. Če želja po miru ni prisotna pri vseh vpletenih akterjih, je mirovna operacija v naprej pogubljena. Primarne sprte strani in velesile imajo manjšo vlogo, saj že sama odobritev mirovne operacije pomeni, da tu ni nasprotovanja z njihove strani. Notranje lastnosti samih operacij naj bi imele manjšo vlogo pri uspehu, še največjo pomembnost pa pripisuje geografiji in nevtralnosti. Odsotnost jasne razmejitve sprtih strani, nezmožnost učinkovitega nadzora in ranljivost mirovnih sil lahko v veliki meri spodkopljajo zaupanje v operacijo in povzročijo manjše incidente. Enaki problemi nastanejo tudi, kadar mirovne sile dajejo vtis, da so pristranske. Mirovna operacija je torej primerna za konflikt, kjer so vse strani pripravljene zaustaviti sovražnosti in sprejeti mirovne sile, pri čemer je potrebno upoštevati tudi mnenja drugih zainteresiranih držav in nevladnih organizacij. Izvršitev s strani mednarodne organizacije (predvsem OZN, ki ima sedaj na tem področju že mnogo izkušenj) naj bi imela prednost pred multinacionalnimi silami,⁵¹

⁵⁰ Politična podpora ZDA je bila pogosto gonilna sila pri ustanavljanju mirovnih operacij. V kasnejših fazah so nato zagotavljale logistično podporo in druge prostovoljne prispevke, kar je pripomoglo k normalnemu delovanju operacij. SZ je na drugi strani sicer odklonila finančno in politično podporo za ONUC in druge operacije, vendar je vseeno prikazala zelo malo nasprotovanja v smislu vojaških posegov ali uporabe veta na resolucije v zvezi z mirovnimi operacijami.

⁵¹ Multinacionalne sile predstavljajo alternativo sedanjim mirovnim operacijam, od katerih se razlikujejo v tem, da niso pod pokroviteljstvom mednarodnih organizacij. O vseh pomembnih vprašanih odločajo sprte strani in države, ki so pripravljene sodelovati s svojimi silami, do posredovanja pa pride s pooblastilom mirovnega sporazuma med strankami v sporu. Do sedaj smo videli le dve taki obliki sil, in sicer že omenjeno MNF, sestavljeno iz kontingentov ZDA, Francije, Italije in VB, ki je leta 1982 nadzorovala umik PLO iz Bejruta, ter MFO, ki od leta 1981 naprej nadzoruje uresničevanje mirovnega sporazuma med Egiptom in Izraelom. Prednosti takšnih operacij so v večji finančni stabilnosti (sredstva prispevajo tako sprte strani kot države, ki posredujejo, kar veča odgovornost vseh za uspeh) in lažjem zagotavljanju logistike (ni velikega števila vpletenih

poveljstvo pa mora dati poseben poudarek na izbiro primerne lokacije in vzdrževanje politike nevtralnosti.⁵²

4.3.5. PROBLEMI MIROVNIH OPERACIJ IN BRAHIMIJEVO POROČILO

Mirovne operacije predstavljajo na eni strani eno najbolj inovativnih rešitev v razvoju prakse OZN, na drugi pa vir velikih problemov za svetovno organizacijo. Največji je gotovo finančna kriza, ki izvira še iz časov UNEF in ONUC in se je stopnjevala s tremi od najdražjih operacij v zgodovini OZN, ki so bile v 90-ih ustanovljene v Jugoslaviji, Kambodži in Somaliji. Sama kriza je v največji meri predvsem problem politične narave, saj so SZ in kasneje tudi druge države odklonile plačevanje za mirovne operacije zaradi prenosa pristojnosti na področju vzdrževanja mednarodnega miru in varnosti iz VS na GS. Ta je namreč podala avtorizacijo za UNEF I na podlagi mehanizmov resolucije Združeni za mir in nato prevzela še določene pristojnosti glede misije ONUC, kar SZ nikakor ni hotela sprejeti, saj je izključno pravico na področju mirovnihih operacij priznavala samo VS. Kriza se je nato samo še stopnjevala (poglavje 3.1.4.1.), a so stalne članice VS po letu 1988 vseeno uspele odobriti kar 44 novih mirovnihih operacij.

Naslednji problem je zagotavljanje sil za mirovne operacije. Na tem področju so največ volje za sodelovanje pokazale srednje velike sile, ki zagotavljajo levji delež enot in materialnih sredstev ter prevzemajo vodilno vlogo v kratkoročnem in dolgoročnem planiranju za bolj učinkovite mirovne operacije. Te države imajo namreč edinstven položaj, saj so v očeh sveta znane kot nevtralne in niso bile zaznamovane z imperializmom ali gibanji (z izjemo zveze Nato), ki bi lahko omajala njihovo nepristranskost. Prav tako imajo zadostna ekonomska sredstva za pokrivanje nastalih stroškov brez pretiranega vpliva na lastno gospodarstvo. Kadar se ocenjuje prispevek držav k mirovnim operacijam, je treba upoštevati naslednje dejavnike: število misij, število osebja, velikost prebivalstva, velikost oboroženih sil, BDP in BDP per capita, velikost obrambnega proračuna, finančno in logistično podporo

držav), slabosti pa v težavnem začetnem organiziranju (pomanjkanje centralnega organizacijskega in nadzornega organa) ter pomanjkanju nepristranskosti (v obeh operacijah so prevladovale ZDA, kar zmanjšuje multinacionalno naravo teh sil in daje vtis, da gre za nacionalno vojaško operacijo). (Grizold, 1999: 213 – 214)

⁵² Za primerjavo Kegley in Wittkopf (2001: 625) navajata okoliščine, ki so v obdobju hladne vojne pripomogle k uspehu OZN kot instrumentu posredovanja ob konfliktih. To je bilo najuspešnejše, kadar konflikt ni vključeval velesil, bil izven konteksta rivalstva vzhod – zahod, pomemben za VS, intenziven in nevaren za geografsko širitev, vseboval bojevanje (čeprav na omejenem nivoju), izhajal iz dekolonizacijskega spora, vključeval srednje in manjše ter vojaško nepripravljene države ter bil identificiran kot grožnja miru s strani generalnega sekretarja, ki je vodil prizadevanja OZN pri posredovanju.

ter osnovo nameščenih sil, kjer se gleda, ali so kontingenti sestavljeni iz prostovoljcev ali regularnih enot oboroženih sil. Indija je po udeležbi v mirovni enoti v času operacij UNEF in ONUC zaradi relativno velikih kontingentov prekosila vse ostale države, vendar je gledano na velikost celotnih svojih oboroženih sil sodelovala z manj kot 2% le-teh, medtem ko je Irska sodelovala s kar 15% svojih majhnih sil. Do leta 1971 je Nizozemska sodelovala v več misijah kot Indija, vendar je to vključevalo le opazovalne misije ali majhne kontingente specialistov, zato je celotna velikost nizozemskega osebja predstavljala manj kot 1% švedskega ali indijskega. Te razlike nam kažejo, da posamezen dejavnik ne more biti merilo sodelovanja in pripravljenosti prevzema obveznosti določene države pri prizadevanjih mirovni sil OZN. Ob upoštevanju vseh dejavnikov pa velja, da so največ podpore nudile Kanada, Irska, Indija ter Nordijske države.⁵³ (Bennett, 2002: 160 – 162)

Pogosto samo zagotavljanje enot ni dovolj. Ob kriznih situacijah je te treba na hitro poslati na določeno območje, zato tako posredovanje nujno zahteva enote, ki so v naprej pripravljene in izurjene za delovanje v mirovni operaciji.⁵⁴ Tega se je zavedal že Dag Hammarskjöld, ki je pozval k skupnim prizadevanjem sekretariata in držav članic za učinkovito načrtovanje operacij. Članice so se dobro odzvale (posebno spet Nordijske države) in OZN namenile za hitro posredovanje dele svojih regularnih enot ali prostovoljcev, steklo je tudi usposabljanje specialnih enot, kot so medicinci in vezisti. (Bennett, 2002: 162 – 163). OZN danes vse dejavnosti v zvezi s tem usmerja skozi posebno službo oddelka za mirovne operacije, ki zagotavlja usmerjanje, ekspertno pomoč in informacije državam ter razvija enotne postopke usposabljanja in delovanja mirovni enot. (<http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/intro/training.htm>)

Številni predlogi za izboljšanje mirovni operacij in splošne sposobnosti OZN za preprečevanje in reševanje konfliktov so zapisani v Poročilu foruma o mirovni operacijah OZN, bolj znanem kot Brahimijevo poročilo (OZN dok. A/55/305 - S/2000/809)⁵⁵ iz avgusta 2000. Forum je nastal na zahtevo generalnega sekretarja, potem ko je v dveh poročilih zelo

⁵³ Od 30. junija 2004 je 10 držav z največ enotami (vojaki in civilna policija) v mirovni operaciji naslednjih: Pakistan (8159), Bangladeš (6177), Nigerija (3565), Gana (3306), Indija (2928), Etiopija (2673), Južna Afrika (2365), Urugvaj (1908), Jordanija (1835) in Kenija (1827). (http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/faq/qa_english.pdf)

⁵⁴ Čas namestitve misije je v največji meri odvisen od pripravljenosti držav, da prispevajo enote, nato pa še od dostopnosti finančnih sredstev in transportnih zmogljivosti. Leta 1973 so bili tako elementi misije UNEF II nameščeni v 24 urah, medtem ko za misije s kompleksnimi mandati, zahtevno logistiko in potencialno nevarnostjo za enote lahko traja mesece, da se zbere in namesti vse potrebne elemente. (<http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/intro/4.htm>)

⁵⁵ Poročilo je poimenovano po Lakhdarju Brahimiju, bivšemu zunanjemu ministru Alžirije in predsedniku foruma, sestavljenega iz mednarodnih strokovnjakov na področju humanitarnega, razvojnega in policijskega dela ter vojaškega ohranjanja miru. (http://www.un.org/peace/reports/peace_operations/)

samokritično opisal nezmožnost OZN za preprečitev genocida v Ruandi leta 1994 in zaščite prebivalcev Srebrenice leta 1995. V želji, da se kaj takega ne ponovi, je zaprosil forum, da pripravi jasna priporočila, kako naj OZN deluje v prihodnosti na celotnem področju aktivnosti glede miru in varnosti. Ključne predlagane spremembe so bile naslednje:

- Doktrina in strategija: forum zahteva učinkovitejše strategije preprečevanja konfliktov, saj je preventivna dejavnost ugodnejša za tiste, ki bi trpeli posledice vojne in mnogo cenejša za mednarodno skupnost kot pa vojaški poseg, humanitarna pomoč ali povojna obnova. Zagovarja se ostrejša pravila udeleženstva za mirovne sile, ki morajo biti sposobne braniti sebe in zadane mandate, sekretariatu pa nalaga tudi izdelavo boljših strategij graditve miru. Te skupaj z mirovnimi silami predstavljajo neločljiva partnerja, saj le stanje samovzdrževanega miru nudi zadostne pogoje za odhod mirovnih sil.
- Mandati: kadar se formulirajo ali spreminjajo mandati misij, mora sekretariat VS povedati, kar ta mora vedeti, ne kar želi slišati.
- Prehodna civilna administracija: mednarodni pravni strokovnjaki naj pripravijočasne kazenske zakonike za področja, kjer ima OZN prehodno oblast.
- Časovni roki: mirovne operacije za nadzorovanje premirij po meddržavnih konfliktih naj bi bile nameščene s polnimi zmogljivostmi v roku 30 dni, medtem ko imajo kompleksnejše operacije ob notranjih konfliktih na voljo 90 dni.
- Osebj: forum ne zahteva stalne vojske OZN, ampak okoli 100 vojaških in 100 policijskih častnikov iz nacionalnih sil na poziv, ki bi v 7 dneh lahko vzpostavili poveljstvo misije. Članice naj bi obenem sodelovale pri oblikovanju koherentnih, multinacionalnih sil velikosti brigade, ki bi bile pripravljene za namestitve v zgoraj zahtevanih rokih.
- Hitrost in učinkovitost: generalni sekretar naj ima dostop do sredstev za zagon misije še preden jo VS odobri, saj je v tem primeru lahko mnogo hitreje nameščena. Potrebna je tudi večja svoboda upravljanja z lastnimi proračuni za že nameščene misije.
- Financiranje podpore mirovnim operacijam: forum ugotavlja, da je po 52 letih potrebno mirovne operacije smatrati kot glavno aktivnost OZN in ne le kot začasno odgovornost. V tem oziru predlaga uvrstitev v redni proračun in povečanje sredstev za podporno osebje k mirovnim operacijam na sedežu OZN.

Posledica poročila so bili dejanski ukrepi s strani OZN in držav članic. Oddelek za mirovne operacije je lahko povečal svoje osebje ter podprl urade vojaških in policijskih svetovalcev. Ustanovil je enoto najboljših praks mirovnih operacij z namenom analiziranja preteklih izkušenj in svetovanja misijam pri vedenju mirovnih enot, načrtovanju razoroževanja, demobilizacijskih in reintegracijskih programih, vladavini prava ter drugih področjih. Ustanovljen je bil predmandatni finančni mehanizem, ki zagotavlja sredstva za zagon misij, logistična baza v Brindisiju, Italija, pa je dobila sredstva za pridobitev strateških zalog. Okrepilo se je usposabljanje z namenom zagotovitve hitrega nameščanja misij, reorganizirali so tudi sistem "stand-by" dogovorov (UN Stand-by Arrangements System), popis specifičnih sredstev, vključno s specializiranim vojaškim in civilnim osebjem, materialom in opremo, ki jo članice dajejo na voljo za mirovne operacije. Nov sistem tako dejansko zagotavlja sredstva v 30 do 90 dneh od začetka operacije. Tudi prizadevanja za bolj jasne in realistične mandate VS so napredovala. (http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/faq/qa_english.pdf, str. 3)

4.4. DELOVANJE V SODELOVANJU Z REGIONALNIMI ORGANIZACIJAMI

UL namenoma ne podaja natančne definicije regionalne organizacije⁵⁶ in s tem dopušča fleksibilnost pri delovanju skupin držav v zvezi s problemom, ki bi bil primeren za regionalno posredovanje. Izraz vključuje pogodbene organizacije (ustanovljene pred ali po nastanku OZN), regionalne organizacije za skupno varnost in obrambo, organizacije za splošni regionalni razvoj ali sodelovanje na določenem ekonomskem področju ter skupine, ustanovljene z namenom sodelovanja na določenem političnem, ekonomskem ali socialnem področju. Sem tako na primer spadajo Organizacija ameriških držav (OAS), Organizacija afriške enotnosti (OAU), Arabska liga, Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE), Organizacija zahodnoafriških držav (ECOWAS), Organizacija severnoatlantske pogodbe (NATO), Obrambni sporazum med Avstralijo, Novo Zelandijo in ZDA (ANZUS) in Evropska unija (EU).⁵⁷ (Ramsbotham in Woodhouse, 1999: 204)

⁵⁶ Bennett (2002: 237) npr. regionalno organizacijo definira kot del sveta, ki ga povezujejo skupni cilji, osnovani na geografskih, socialnih, kulturnih, ekonomskih in političnih vezeh, in ki poseduje formalno strukturo, določeno v formalnih medvladnih dogovorih.

⁵⁷ Striktno v okviru VIII. poglavja UL naj bi imele status regionalnega dogovora ali ustanove samo 4 organizacije, in sicer OAS, Arabska liga, OAU in OVSE, medtem ko so sistemi kolektivne varnosti (Nato, ANZUS, bivši Varšavski pakt) osnovani na 51. členu z namenom, da se izognejo obveščanju (54. člen) in podrejenosti (53. člen) VS. (Beyerlin, 1995a: 1043 – 1044)

Določila UL glede regionalnih dogovorov ali ustanov najdemo v VIII. poglavju (členi 52 – 54). Najpomembnejša so naslednja (Bennett, 2002: 240):

- Regionalne organizacije se lahko ukvarjajo z vprašanji mednarodnega miru in varnosti primernimi za regionalno akcijo, pod pogojem, da je njihova dejavnost skladna s cilji in načeli OZN.
- Preden se lokalne spore predloži VS, naj se jih poizkuša rešiti v okviru regionalnih organizacij, hkrati pa lahko tudi VS le-te uporabi za reševanje teh konfliktov.
- Brez pooblastila VS se ne sme izvesti nobena prisilna akcija na temelju regionalnih dogovorov, razen ukrepov zoper sovražne države kot posledice 2. svetovne vojne.
- VS mora biti popolnoma obveščen o dejavnostih, ki so se za ohranitev mednarodnega miru in varnosti začele ali se pripravljajo na temelju regionalnih dogovorov.

Ta določila jasno nakazujejo, da ima v primeru konflikta med pristojnostjo regionalne organizacije in OZN univerzalizem prednost pred regionalizmom, vendar je bilo to pravilo v zgodovini, zlasti s strani ZDA, večkrat spodkopano.⁵⁸

Dejavnosti regionalnih organizacij v skladu z VIII. poglavjem UL se jasno razlikujejo od ukrepov kolektivne samoobrambe v okviru 51. člena. Ta daje državam pravico do posamične ali skupinske samoobrambe zoper oborožen napad brez avtorizacije VS, dokler slednji ne sprejme potrebnih ukrepov za ohranitev mednarodnega miru in varnosti. Določilo, sprva mišljeno kot zadnje sredstvo, ko vse ostalo odpove, pa je v letih hladne vojne postalo izgovor za oživljanje vojaških zvez, ki so postale dominantno sredstvo vzdrževanja miru tako na globalnem nivoju kot znotraj blokovskih sfer vpliva (npr. SZ znotraj Varšavskega pakta, ZDA znotraj OAS). Člen je torej državam ponudil možnost, da se izognejo obveznostim univerzalizma, kar je dodatno spodkopovalo idejo globalne skupnosti in prispevalo k zaostrovanju obstoječih sovražnosti in teženj po deljenju sveta. (Bennett, 2002: 242, Beyerlin, 1995a: 1043, 1045)

⁵⁸ Zaradi svoje dominantne pozicije v Natu, OAS in večini drugih organizacij, kjer sodelujejo, so namreč ZDA veliko raje uporabljale regionalne kanale za reševanje konfliktov. Obtožbe Kube glede agresije zoper njo s strani ZDA leta 1960 in Haitija leta 1963 glede spora z Dominikansko republiko npr. nikoli niso prišle do VS, ki je spoštoval prioriteto reševanja zadev znotraj OAS. Nadalje je prihajalo še do ožanja pomena termina prisilna akcija, ki je v 53. členu prepovedana brez avtorizacije VS. 41. in 42. člen pod tovrstno posredovanje vključujeta tako vojaške kot nevojaške ukrepe, medtem ko je bila leta 1960 potreba po odobritvi ekonomskih sankcij OAS zoper Dominikansko republiko s strani VS zavrnjena z argumentom, da je avtorizacija potrebna le za vojaško posredovanje. (Bennett, 2002: 241)

4.4.1. PREDNOSTI IN SLABOSTI REGIONALNIH ORGANIZACIJ

S tem ko OZN del svojih odgovornosti v preprečevanju konfliktov preda regionalnim organizacijam, lahko svoje dolžnosti, zapisane v UL, izpolnjuje bolj učinkovito. Regionalna podpora ponuja tako prednosti kot alternative k izključno intervenciji s strani OZN. Ramsbotham in Woodhouse (1999: 205) naštevata naslednje:

- Geopolitika: države iz regije konflikta bodo imele večji interes za iskanje rešitve zaradi ekonomske soodvisnosti, političnih zvez, skupnih zgodovinskih vezi ter neformalnosti odnosov.
- Bližina konfliktne cone: med članicami regionalne organizacije obstaja večja verjetnost, da zaznajo stopnjevanje napetosti v sosednji državi in so posledično v boljši poziciji, da preprečijo destabilizacijo ali izbruh konflikta, hkrati pa bližina pomeni tudi večjo hitrost pri morebitnem posredovanju.
- Forum za dialog in sodelovanje: neprekinjen dialog utrjuje stabilnost in zaupanje med državami in znotraj njih.
- Homogenost članstva in skupna kultura: ti značilnosti regionalnih organizacij pripomoreta k večjemu konsenzu, naredita intervencijo bolj sprejemljivo za sprte strani in zagotovita globlji vpogled v lokalne probleme in vzroke za konflikt, medtem ko pomanjkanje razumevanja lokalnih in regionalnih kultur s strani OZN pogosto lahko ogrozi uspeh njenega posredovanja ali ima celo škodljive učinke na lokalne družbe.

Na drugi strani Bennett (2002: 238) našteva tudi prednosti zgolj univerzalnega pristopa, katerega zagovorniki trdijo, da je svet ustvaril veliko število problemov, ki zahtevajo globalne rešitve, saj politični, ekonomski in socialni problemi segajo preko regionalnih meja. Univerzalna organizacija je tudi edina, ki lahko zagotovi primeren nadzor nad izredno močno državo, ki pogosto dominira v regionalni organizaciji. Dejstvo v prid univerzalizmu so tudi sankcije, ki so pogosto neučinkovite v regionalnem okviru, saj sankcionirani subjekt lahko sredstva pridobi izven svoje regije. Nenazadnje je tudi zgodovina pokazala, da regionalna zaveznitva predstavljajo osnovo za rivalstvo in težnje po vojaški premoči nad konkurenčnimi regijami, kar je pogost vzrok za večje konflikte.

V odnosu med univerzalizmom in regionalizmom torej lahko ugotovimo, da je najboljša kombinacija obeh pristopov, oziroma da dejstvo, v kolikšni meri je določen problem

primerno reševati na regionalnem ali na globalnem nivoju, določa sama narava tega problema. Kljub temu, da regionalne organizacije lahko v veliki meri pripomorejo k reševanju konfliktov, pa ostaja še veliko problemov, ki jih bo treba rešiti, da bo to sodelovanje še bolj učinkovito. Ti so lahko finančne, logistične ali tehnične narave (npr. pomanjkanje standardiziranega usposabljanja in skupne doktrine, različne interpretacije mandатов, zmeda okoli odločanja in poveljevanja ter različno dojetanje uporabe sile). Predlogi za izboljšanje učinkovitosti grejo v smeri krepitve in ustvarjanja novih logističnih baz ter vadbenih centrov s politično in finančno podporo članic OZN in regionalnih sil ter izboljšanja koordinacije z univerzalno organizacijo z namenom ustvarjanja trajnega dialoga in foruma za sodelovanje. (Ramsbotham in Woodhouse, 1999: 205)

4.4.2. OZN IN REGIONALNE ORGANIZACIJE NA BALKANU

Sodelovanje OZN z regionalnimi organizacijami je najlažje prikazati na primeru posredovanja ob razpadu bivše Jugoslavije. Konflikti, ki so na tem prostoru izbruhnili leta 1991 so mirovne operacije OZN postavile pred izzive brez primere. Sprva nameščene z namenom nadzorovanja premirja in zagotavljanja podpore za mirovni proces, so se mirovne sile kmalu soočile z mnogo kompleksnejšimi situacijami. Z zaostrovanjem konflikta in širitvijo iz Hrvaške v BiH so se humanitarni problemi strahovito povečali, in sicer v obliki ogromnega števila razseljenih ljudi in beguncev ter množičnih kršitev človekovih pravic, predvsem v zvezi z etničnim čiščenjem. VS je prvič reagiral septembra 1991 z embargom na uvoz orožja in vojaške opreme, decembra je nato sprejel načrt za mirovno operacijo, ki je dobila avtorizacijo 21. februarja 1992. (Ramsbotham in Woodhouse, 1999: 276 – 278) UNPROFOR je bila največja in najdražja mirovna operacija v zgodovini OZN, a je kljub temu delovala z velikanskimi težavami in se je sčasoma spremenila v zgolj zaščitnico humanitarnih dejavnosti.⁵⁹ Vodilno vlogo pri končanju spopadov in podpisu mirovnega sporazuma je tako odigral Nato, ki je sprva opravljal le humanitarne lete, nadzoroval prepoved letenja v zračnem prostoru BiH ter zagotavljal zračno podporo UNPROFOR-ju,⁶⁰ v končni fazi pa z bombnimi

⁵⁹ Mirovne enote OZN so bile v BiH konstantno poniževane, dokler jih ni odrešila pomoč Nata. Samo vojno so h koncu pripeljali hrvaški vojaški uspehi v območjih srbskega nadzora ter izdatna uporaba sile s strani Nata. To je sprožilo vrsto vprašanj o tem, kaj je mirovni proces v končni fazi dosegel in če je bil sploh pravilno zastavljen. Diplomatsko je bila nato OZN marginalizirana tudi ob Daytonskem procesu, kjer niti ni bila zastopana ob pogajanjih. Te izkušnje in naraščajoča finančna kriza so močno zmanjšale navdušenje za nove večje operacije OZN, poudarek pa se je premaknil na preventivno delovanje. (<http://editors.sipri.se/pubs/yb96/ch2.html>)

⁶⁰ Prepoved vojaških poletov v zračnem prostoru BiH je bila sprejeta na podlagi resolucij VS št. 781 (9. oktober 1992) in 786 (10. november 1992). Za nadzor je bil poverjen UNPROFOR. Resolucija št. 816 (31. marec 1993)

napadi (operacija *"Deliberate Force"* - 30. avgust do 14. september 1995)⁶¹ na položaje vojske Bosanskih Srbov sprte strani pripeljal do podpisa mirovnega sporazuma. A sodelovanje OZN in Nata so spremljali številni problemi in medsebojna obtoževanja, katerih glavni vir je predstavljala pravica do odobritve letalskih napadov, ki je bila sprva v rokah OZN, kar pa ni bilo v skladu z Natovo politiko učinkovitosti, konsistence in kredibilnosti v odgovorih na kršitve, saj je pri njih OZN pogosto omahovala. Pri poskusu rešitve problema je najprej prišlo do spremembe sistema odločanja z načelom dvojnega ključa, pri čemer sta bila za odobritev zračnega napada potrebni privolitvi obeh strani, kar pa vseeno ni rešilo problema, saj sta imela OZN in Nato že v osnovi različen pogled na uporabo sile. OZN, ki je vodila operacije na kopnem, je zračne sile smatrala kot zaščito za mirovne sile in ne kot kaznovalno sredstvo proti Bosanskim Srbom, s katerimi se je neprekinjeno pogajala za specifične humanitarne akcije. Na drugi strani je Nato poudarjal, da je treba silo večkrat uporabiti kot povod za evolucijo konflikta in odgovor na nasilje na kopnem. Drug problem s stališča OZN je bil tudi, da je bila uporaba sile s strani Nata vedno usmerjena proti eni od strani v konfliktu, kar že v osnovi nasprotuje temeljnemu načelom mirovnih operacij. Še najmanj problemov je nastajalo, kadar je bilo odločanje povsem v rokah Nata, pri čemer lahko nadzor prepovedi letov nad BiH in embarga na uvoz orožja štejemo kot primer prenosa odgovornosti OZN na regionalno organizacijo. (SIPRI Yearbook, 1995: 224 – 228)

Po podpisu Daytonskega mirovnega sporazuma v Parizu 14. decembra 1995, je nalogo uresničitve le-tega VS podelil Natu. IFOR z močjo 60000 mož je dobil enoletni mandat (20. december 1995 – 20. december 1996), ki ga je uspešno zaključil, njegovo delo pa nadaljuje SFOR, ki je v BiH trenutno prisoten z okoli 7000 vojaki z glavno nalogo stabilizacije miru in preprečitve novih sovražnosti. OZN je na drugi strani močno okrnila svojo prisotnost in je v BiH ostala le še z mednarodnimi policijskimi silami in civilnim predstavništvom v okviru misije UNMIBH, zadolžene za aktivnosti na področju spoštovanja zakonov (nadzorovanje ter

pa je članice OZN pooblastila, da uporabijo vsa potrebna sredstva v primeru kršitve prepovedi letenja preko BiH, čemur je s 13. aprilom sledila operacija *"Deny Flight"*. Dejanska vloga Nata se je sicer začela že julija 1992 z nadzorovanjem embarga na uvoz orožja (skupna operacija Nata in Zahodnoevropske unije s pomorskimi in letalskimi silami na Jadranu), nato pa je januarja naslednje leto severnoatlantski svet (najvišje odločevalno telo v Natu) v pismu generalnemu sekretarju OZN zatrdil, da je pripravljen za operacije izven svojega področja delovanja, torej v con prepovedi letenja nad BiH, če se OZN to zdi potrebno. Nato je tako prevzel operacije, ki jih OZN sama ni bila zmožna izpeljati, konkretno nadzor prepovedi letenja in zračne napade v podporo obrambi zavarovanih območij. (SIPRI Yearbook, 1995: 215, 225)

⁶¹ Do operacije je prišlo zaradi več dejavnikov (situacija s talci, ki jih je vojska Bosanskih Srbov vzela iz vrst mirovnih sil kot posledica zračnih napadov na skladišča orožja v Palah konec maja 1995, padec zavarovanih območij Srebrenice in Žepe julija 1995 ter hkratni množični poboji muslimanov), medtem ko je bil dejanski povod minometni napad Bosanskih Srbov na center Sarajeva 28. avgusta 1995, ki je ubil 37 ljudi samo nekaj metrov stran od tržnice, kjer je februarja prejšnje leto podoben napad pokopal 68 in ranil 200 ljudi. (SIPRI Yearbook, 1996: 214 - 220)

izobraževanje policije in sodstva) ter humanitarno pomoč, odstranjevanje min, varovanje človekovih pravic in obnovo gospodarstva. (Ramsbotham in Woodhouse, 1999: 17 – 20) V zadnjih letih je mirovne operacije na Balkanu najbolj zaznamovalo zmanjševanje prisotnosti tako OZN kot Nata ter zamenjava glavnega akterja. EU je prevzela naloge policijske komponente sedem let trajajoče misije UNMIBH, ki se je zaključila konec leta 2002, konec marca 2003 pa še Natovo mirovno operacijo v Makedoniji. Največji zalogaj za vse tri organizacije tako ostaja Kosovo, kjer je OZN prisotna z UNMIK, Nato pa s KFOR, z obema pa tesno sodeluje tudi EU. Zadnja pomembna organizacija na tem prostoru pa je še OVSE, ki deluje na Hrvaškem, v BiH, Srbiji in Črni Gori, Makedoniji, Albaniji in na Kosovu in je vodilni zunanji akter na področjih reforme pravosodja, demokratizacije in izgradnje institucij. (SIPRI Yearbook, 2003: 130 – 131)

Dejavnosti OVSE so za Slovenijo v tem trenutku še posebej zanimive, saj s 1. januarjem 2005 prevzema njeno predsedovanje.⁶² V državah, ki potrebujejo pomoč, je organizacija prisotna skozi terenske aktivnosti in misije, katerih delo obsega vse faze konflikta od zgodnjega opozarjanja, preventivne diplomacije in kriznega upravljanja, do postkonfliktne obnove. Podobno kot pri dejavnostih OZN niti dva mandata nista enaka, vseeno pa imajo vse misije dva skupna cilja, in sicer da olajšajo in pospešijo politične procese, ki preprečujejo in rešujejo spore, ter da zagotovijo obveščenost članic OVSE o razvoju dogodkov na kraju posredovanja. Prav tako se vse tudi ukvarjajo s problemi spoštovanja človekovih pravic, vladavine prava in demokracije. (<http://www.osce.org/publications/handbook/files/handbook.pdf>)

Prav na področju JV Evrope je OVSE najbolj aktivna. Od skupno 18 misij, jih je, kot že rečeno, 6 nameščenih na Balkanu,⁶³ ostale pa se nahajajo na področjih vzhodne Evrope, Kavkaza in centralne Azije. Skupno število mednarodnega osebja v bivši Jugoslaviji in Albaniji se giblje okoli 750, najdaljši staž med vsemi pa ima misija v Skopju, ki je na terenu od septembra 1992. Trenutno največja je misija na Kosovu z okoli 350 mednarodnega ob pomoči 1150 lokalnega osebja, ki deluje kot posebna komponenta mirovne operacije

⁶² Že januarja letos je Slovenija postala članica Trojke OVSE, ki jo poleg trenutno predsedujoče države sestavljata še prihodnja ter predhodna predsedujoča organizaciji. V letu 2004 tako sestavljajo Trojko Bolgarija, Slovenija in Nizozemska, ki jo bo naslednje leto zamenjala Belgija. (<http://www.gov.si/mzz/dkp/ovse/>)

⁶³ To so: Navzočnost OVSE v Albaniji (OSCE Presence in Albania), Misija OVSE v BiH (OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina), Misija OVSE na Hrvaškem (OSCE Mission to Croatia), Misija OVSE v Srbiji in Črni gori (OSCE Mission to Serbia and Montenegro), Misija OVSE na Kosovu (OSCE Mission in Kosovo) ter Nadzorna misija OVSE v Skopju (OSCE Spillover Monitor Mission to Skopje). (http://www.osce.org/field_activities/)

UNMIK. V uresničevanju svojega mandata ta deluje preko štirih stebrov⁶⁴ in tretji, ki se ukvarja z demokratizacijo in izgradnjo institucij, je v rokah OVSE. (<http://www.unmikonline.org/intro.htm>) Pod te dejavnosti spada npr. razvoj civilne družbe, nevladnih organizacij in političnih strank, organizacija in nadzor volitev, podpora, razvoj in nadzor medijev, promocija in zaščita človekovih pravic in institucije ombudsmana, pomoč pri ponovni vzpostavitvi pravnega sistema, osnovanega na demokratičnih principih in človekovih pravicah ter nasploh razvoj kulture spoštovanja vladavine prava. (<http://www.osce.org/kosovo/mandate/>) Zaradi boljšega sodelovanja pri specifičnih projektih in medsebojne pomoči v smislu logistike se OVSE pri svojem delu povezuje še z visokima komisarjema OZN za begunce in človekove pravice, s Svetom Evrope in EU ter ohranja tesne stike s KFOR-jem, ki zagotavlja varno okolje za njene dejavnosti na Kosovu. (<http://www.osce.org/kosovo/overview/>) Podobne naloge z nekoliko manjšim osebjem izvaja tudi ostalih 5 misij, s tem da je imela misija v Skopju sprva samo nalogo nadzorovanja razvoja dogodkov na meji med bivšo Jugoslavijo in Makedonijo oziroma preprečitev širitve spopadov na njeno ozemlje, danes pa se večinoma ukvarja s podobni problemi kot ostale misije na področju Balkana.

5. SKLEP

Brahimijevo poročilo (OZN dok. A/55/305-S/2000/809) se začne z razmišljanjem, da je OZN v prejšnjem desetletju znova in znova spodletelo pri obvarovanju ljudi pred vojno in tudi danes v tem ni kaj bolj uspešna. Zaključí se bolj optimistično, in sicer s skupno vizijo foruma o mirovnih operacijah o bolj učinkovitih Združenih narodih, ki nudijo pomoč skupnosti, državi ali regiji z namenom preprečitve konflikta ali ustavitve nasilja. Skratka o organizaciji, ki nima samo volje, ampak tudi sposobnost upravičiti zaupanje, ki ga ima vanjo velik del človeštva. Tudi lanski dogodki v zvezi z napadom ZDA na Irak brez odobritve VS so znova sprožili mnogo različnih ugibanj in mnenj o usodi OZN. Po Gradišnikovem (2003: 14)

⁶⁴ Zelo širok mandat UNMIK-a vključuje vse od civilnih administrativnih funkcij, spodbujanja političnega procesa, ki bi opredelil bodoči status Kosova, koordinacije humanitarne pomoči in podpore obnovi infrastrukture do vzdrževanja reda in miru, promocije človekovih pravic in vračanja beguncev ter razseljenih oseb na svoje domove. Po končanju krizne stopnje je mesto prvega stebra (prej humanitarna pomoč) maja 2001 prevzelo področje policije in pravosodja. Skupaj z drugim stebrom, ki predstavlja civilno administracijo, ostajata pod neposrednim nadzorom OZN. Tretji steber torej vodi OVSE, četrti, ki predstavlja rekonstrukcijo in ekonomski razvoj, pa je v svoje roke prevzela EU. (<http://www.unmikonline.org/intro.htm>)

stališču dejstvo, da gresta lahko ZDA in VB v vojno z Irakom, OZN pa kljub izrecnemu nasprotovanju Rusije, Kitajske in Francije glede tega ne more storiti ničesar, kaže na njeno odvečnost. Z jalovostjo njenega učinka pa primerja papeške pozive k miru. Na drugi strani nemški zunanji minister Fischer meni (Delo – Sobotna priloga, 29.3.: 16), da tudi po takem neuspehu niti v praktični politiki niti v politični teoriji ne obstaja resne alternative, ki bi bila samo približno sposobna opravljati to, kar opravljajo Združeni narodi. V nadaljevanju še poudarja, da so razprave v prvem trimesečnem obdobju leta 2003 ob zaostitvi iraške krize pokazale, da je večina članic OZN prepričana, da je vojna zadnje sredstvo, ki se ga sme po veljavnem redu uporabiti, seveda ko so izčrpana že vsa druga sredstva. Temu mišljenju se pridružuje tudi dr. Danilo Türk (Hladnik-Milharčič, 2003: 9), ki meni, da Združeni narodi opravljajo take strateške naloge, da njihova usoda ni odvisna od ene same krize, pa naj je ta še tako neznanska.

Ta naloga naj bi odgovorila na tri v uvodu zastavljene hipoteze. Prvo nam potrjuje tako zgodovina kot sodobno mednarodno okolje. OZN je bila ob rojstvu opremljena z vsemi potrebnimi mehanizmi, ki bi ob primerni stopnji volje, predvsem najmočnejših držav, lahko zagotovili obliko kolektivne varnosti, kakršne svet do tedaj ni izkusil. Vendar so bila v UL zapisana tudi določila, ki so organizacijo za dobra štiri desetletja (z redkimi izjemami) ohromila pri izvajanju njene primarne naloge. Lahko bi rekli, da je prišlo do neskladja med pravno podlago in samo strukturo organizacije oziroma možnostmi, ki jih UL na eni strani v obliki mehanizmov za vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti daje na voljo, a na drugi strani z določitvijo sestave najpomembnejšega organa za področje mednarodnega miru in varnosti, sicer nenamerno, ukinja. Ta je bil namreč zasnovan tako, da v kolikor velesile niso bile sposobne preseči svojih nazorov o svetovni ureditvi, je njihova pravica do veta na pomembne odločitve lahko praktično zamrznila konkretnejše posege ob kriznih situacijah, saj sta imela oba bloka interesne sfere bolj ali manj po celem svetu. Niso pa samo velesile odgovorne za neuspeh zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti. Tudi manjše države nosijo svoj del krivde, saj je pripravljenost, da se spore skuša razrešiti s pomočjo OZN, na zelo nizkem nivoju, na kar npr. kaže precejšnje brezdelje meddržavnega sodišča. Tudi lanski zapleti glede krize v Iraku so pokazali, da navkljub enotnemu stališču skorajda celotne mednarodne skupnosti, da se problem obravnava pod okriljem OZN, samovolja ene velesile lahko pripelje do individualnega reševanja krizne situacije. ZDA namreč kot edina preostala svetovna velesila pri uveljavljanju svojih interesov sicer iščejo podporo mednarodne skupnosti, vendar ne za ceno nezmožnosti njihovega uresničevanja. Že dolgo ni bilo izvedene

akcije, ki bi sprožila tako enotno neodobravanje celotne svetovne skupnosti, a dejstvo je, da so ZDA edina še preostala svetovna velesila, zato si lahko tudi privoščijo tako radikalno zavarovanje svojih interesov. Kljub temu so ZDA kmalu po posegu ponovno iskale pomoč mednarodne skupnosti, le-ta pa jo je bila pripravljena ponuditi samo v okviru OZN. Tu se postavlja vprašanje, kdo koga bolj potrebuje. Na prvi pogled bi se dalo ugotoviti, da samovoljna ZDA OZN jemlje ugled, a brez njene podpore svetovna organizacija izgublja moč, zato si ne more privoščiti, da si odtuji svojo najpomembnejšo članico. Tudi ZDA ne bodo mogle v nedogled ignorirati svetovne skupnosti, na kar jih deloma verjetno tudi opozarja sedanje stanje v Iraku, kjer nikakor ne uspejo najti končne rešitve. Treba je seveda dodati, da so bile na drugi strani ZDA pobudnice in glavne finančne darovalke ogromnega števila projektov znotraj OZN, od specializiranih agencij do mirovniških operacij. Prav na področju financ je nastal tudi največji problem ZDA v odnosu do OZN, saj še vedno dolgujejo organizaciji precejšnje zneske denarja, plačevanje le-teh pa je predmet stalnih debat v ameriškem kongresu. Izkušnje nas torej učijo, da ZDA seveda so velik zagovornik zagotavljanja mednarodne varnosti pod okriljem OZN, a le kadar je to v skladu z njihovimi interesi. V nasprotnem primeru ZDA nimajo veliko zadržkov pri uveljavljanju lastne volje.

Če je torej pripravljenost držav za sodelovanje tisto, kar v največji meri pripomore k učinkoviti OZN, velja ugotovitev, da je danes bolj kot v obdobju hladne vojne v interesu večine držav, da se mednarodne konflikte na miren način rešuje v okviru OZN. Nenazadnje nam to v svoji izjavi potrjuje nemški zunanji minister, a bolj dosledna so vseeno dejstva glede mirovniških operacij. Te danes ob relativnem neuspehu mirnega reševanja sporov in akcij v primeru ogrožanja miru, kršitve miru in agresivnih dejanj, torej mehanizmov VI. in VII. poglavja UL, predstavljajo glavno sredstvo OZN za posredovanje ob kriznih situacijah. Temu primerno so bili tudi razviti standardni postopki delovanja mirovniških sil, katere so države s precejšnjo mero navdušenja začele vpeljevati v svoje regularne ali prostovoljne enote, ki jih namenjajo za mirovne operacije. Kot alternativni mehanizem za posredovanje ob konfliktnih situacijah mirovne operacije sicer obstajajo že od leta 1948, a jih je VS v naslednjih 40 letih odobril samo 13. Pravi zagon je, tako kot pravi prvi del druge hipoteze, dejansko povzročil šele konec hladne vojne. Od leta 1988 naprej je bilo namreč ustanovljenih kar 46 od vseh 59 dosedanjih mirovniških operacij, povečalo pa se je tudi število v zvezi s slednjimi sprejetih resolucij in sankcij. Skratka, OZN je močno povečala svojo prisotnost na kriznih žariščih sveta. Razlog za to leži v občutnem izboljšanju odnosov med glavnima protagonistoma hladne vojne, kar je v določeni meri poenotilo njune poglede na reševanje mednarodnih

konfliktov in s tem pripomoglo k lažjemu doseganju sklepčnosti v VS. Uporaba veta, ki je nekje do začetka 90-ih držala VS v šahu, je v zadnjem desetletju močno upadla, stalna praksa pa postaja že zakulisno iskanje kompromisov, tako da so glasovanja samo še formalnost. Seveda nasprotja še vedno ostajajo, toda spremembe na bolje so očitne.

Drugi del druge hipoteze nastopa v povezavi s tretjo. Neuspeh najdražje operacije v zgodovini OZN - UNPROFOR je mirovne operacije v očeh mednarodne skupnosti postavil v zelo slabo luč. A to trditev je treba dopolniti, saj je v tem obdobju OZN neuspešno posredovala še ob nekaterih drugih kriznih žariščih sveta. Kljub prisotnosti mirovnih sil se je tako v Ruandi leta 1994 zgodil genocid strahovitih razsežnosti (800000 mrtvih in 2 milijona beguncev), v hude spopade pa se je OZN zapletla tudi v Somaliji, kjer sta bili dve operaciji med leti 1992 in 1995 z izjemo humanitarnih dejavnosti relativno neuspešni. Množični poboji muslimanov v Srebrenici, splošna neuspešnost UNPROFOR-ja ter katastrofalno finančno stanje predstavljajo torej le del vzrokov za občutno zmanjšanje angažiranosti OZN v obliki mirovnih operacij. Neuspešnost delovanja OZN pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti vedno privede do nezaupanja v njene dejavnosti, kar povzroči še dodatno znižanje že tako prenizkih, predvsem finančnih sredstev ter skeptičnost do ustanavljanja novih operacij. To pa so elementi, ki bistveno vplivajo na učinkovitost OZN. Tovrstnim krizam bi se veljalo v prihodnosti seveda na široko izogniti, saj je za OZN izrednega pomena konsistentno posredovanje ob krizah z dobro organiziranimi in finančno trdno podprtimi operacijami. Kdaj in kako naj torej posreduje OZN, da do neuspeha ne bo prišlo? Na to vprašanje odgovarja tretja hipoteza. Dejstvo, da s svojimi mehanizmi ni primerna za reševanje konfliktov na območjih trajajočih spopadov, sta nazorno prikazali krizi v bivši Jugoslaviji in Ruandi. Mirovne operacije že z imenom nakazujejo (bela oklepna vozila tu tudi niso naključje), da niso mišljene za vojskovanje, temveč so njihove naloge kot tudi pristojnosti pretežno usmerjene na druga področja konflikta. V BiH je to npr. povzročilo, da so bile šele ob pomoči sil Nata lahko relativno uspešne. Tudi eno od načel mirovnih operacij prepoveduje uporabo sile razen v samoobrambi, kajti cilj ni premaganje agresorja, ampak preprečitev bojevanja, ohranjanje reda, vzdrževanje premirja ali delovanje kot nevtralni teren med sprtimi stranmi. Na tem mestu se postavlja vprašanje, kdaj določeno operacijo prepustiti regionalnim organizacijam in kdaj naj se OZN problema loti sama. Ali reševati konflikt na regionalnem ali globalnem nivoju sicer ponavadi določa sama narava tega konflikta, vendar ostaja dejstvo, da je prisostvovanje OZN od samega začetka izrednega pomena. Države namreč v večini, izjemo tu predstavljajo ZDA, ne želijo sodelovati brez jasnega pooblastila svetovne organizacije, ki s

podelitvijo mandata da določeni operaciji visok profil oziroma legitimnost. V primeru, da je konflikt ostrejšje narave, torej da spopadi še naprej potekajo v precejšnjem obsegu, kot se je to dogajalo v BiH, bi veljalo začetno posredovanje prepustiti regionalni organizaciji, kot je npr. Nato, in se šele ob prenehanju spopadov vključiti v mirovni proces. OZN se tako izkaže kot najbolj primerna za reševanje sporov preden ti prerastejo v hujše konflikte, česar se loteva s preventivnim delovanjem (primer uspešne operacije UNPREDEP), dobrimi uslugami, ustvarjanjem miru in političnimi misijami na kriznih žariščih ter seveda za post-konfliktno pomoč, ki obsega celo vrsto aktivnosti od razmejevanja sprtih strani do ponovne izgradnje civilnih institucij in humanitarne pomoči oziroma, če pogledamo celostno, izgradnje trajnega miru. Prav to je cilj, ki se je v zgodovini večkrat izmaknil bolj tradicionalnim mirovnim operacijam, danes pa je na prvem mestu političnih misij ter operacij graditve miru, ki so sicer relativno nova dejavnost OZN, vendar pa imajo v tem času velik zagon, kar velja izkoristiti.

Kot druga večja ovira ob posredovanjih na področju mednarodnega miru in varnosti se pojavlja vpletenost ene od stalnih članic VS v konflikt. Za potrditev tega dejstva je potrebno samo pogledati vsebino vloženih vetov zadnjega desetletja. Tu povsem očitno prevladuje ZDA, ki je v mednarodnem prostoru znana zaveznica Izraela, zato ne preseneča dejstvo, da jih je večina vloženih v korist slednjega v zvezi z bližnjevzhodnim konfliktom. Podobna razmerja, ki sicer še niso bila zaznamovana z vetom v VS, je moč videti tudi v primeru Rusije in Čečenije ali Kitajske in Tajvana. Smotrno je v tem smislu predvidevati, da bi se tovrstna neučinkovitost lahko odpravila z že dolgo napovedano reformo VS. Vprašanje se je sicer ponovno aktualiziralo prav ob letošnjem plenarnem zasedanju GS, vendar bo potrebno razmišljati tudi o spremembah načina glasovanja in ne samo strukture VS. Na mizi sta namreč zahtevi Nemčije in Japonske po stalnem sedežu, pridružujeta se jima še Brazilija in Indija. Tudi podpora s strani VB in Francije kot stalnih članic VS je že na mestu, vendar bo za dejanske spremembe verjetno potrebno vseeno še malo počakati. Problem je v tem, da se velesile tradicionalno držijo svojih privilegiranih položajev in s tem zavirajo spremembe oziroma imajo različna stališča do njih, kar v končni fazi pripelje do tega, da mednarodna skupnost ves čas stremi k izboljšanju sistema, a obenem zaradi nezmožnosti doseganja konsenza do tega ne pride. Kakršnakoli rešitev bo morda v prihodnosti sprejeta, bo po vsej verjetnosti šla v določeni meri na škodo sedanjih privilegiranih držav, a ne preveč, saj jo bodo v končni fazi prav one potrdile. Reforma celotnega sistema OZN sicer v manjšem obsegu poteka ves čas, saj se stalno prilagaja novim izzivom, medtem ko VS še vedno odraža sliko

povojne ureditve sveta, ki je za današnje razmerje moči med svetovnimi silami nerelevantno, zato so spremembe na tem področju nujne.

Treba je poudariti, da po skoraj šestih desetletjih OZN še vedno obstaja, kljub temu da je v svoji zgodovini premostila številne probleme, mnogi pa jo pestijo še danes. Prestala je grožnje SZ po izstopu zaradi načina določanja stroškov za mirovne operacije ter vsiljevanja sankcij po 19. členu UL s strani ZDA. Prebrodila je tudi premike odgovornosti iz blokirane VS na GS in generalnega sekretarja ter spet nazaj, potem ko so celo preveliko učinkovitost organizacije nekatere države zaznale kot grožnjo nacionalni suverenosti, kar je ponovno vzpostavilo stara razmerja moči med organi. Še danes se spopada s finančno krizo, ki se je začela konec 50-ih let in dosegla vrhunec sredi 90-ih ter tako že dobrih 40 let poleg vseh ostalih problemov razjeda njeno delovanje. Če k temu prištejemo, da kot svetovna organizacija skupaj s svojimi specializiranimi agencijami neprestano igra ključne vloge tudi na gospodarskem, socialnem, znanstvenem, izobraževalnem, kulturnem, skratka na vseh področjih človekovega delovanja, je dejstvo, da še vedno obstaja in morda celo zaseda najvplivnejšo vlogo v mednarodnem prostoru v svoji zgodovini, izrednega pomena za človeštvo.

Na koncu se lahko vprašamo, ali OZN ima možnosti in pogoje za uresničitev svoje primarne naloge. Odgovor tu mora biti pritrdilen. Novo okolje daje možnost kompromisa in novi mehanizmi izboljšujejo možnost posredovanja. Potrebna je torej samo še volja.

6. LITERATURA

6.1. SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE

Bailey, Sydney D. in Daws, Sam (1998) *The Procedure of the UN Security Council* (Third Edition), Oxford University Press Inc., New York

Benko, Vladimir (2000) *Zgodovina mednarodnih odnosov, Znanstveno in publicistično središče*, Ljubljana

Bennett, A. Leroy (2002) *International Organizations: Principles and Issues* (7th Edition), Prentice Hall, New Jersey, USA

Gregg, Robert W. (1993) *About Face? The United States and the United Nations*, Lynne Rienner Publishers, Boulder & London

Grizold, Anton (1999) *Evropska varnost, FDV*, Ljubljana

Kegley, Jr., Charles W. in Wittkopf, Eugene R. (2001) *World Politics: Trend and Transformation* (Eighth Edition), Bedford/St.Martin's, Boston

Luard, Evan (1994) *The United Nations: How it Works and What it Does* (Second Edition), Macmillan Press Ltd, London

Marin Bosch, Miguel (1998) *Votes in the UN General Assembly*, Kluwer Law International, The Hague, The Netherlands

Morgenthau, Hans J. (1995) *Politika med narodi, DZS*, Ljubljana

Pease, Kelly-Kate S. (2003) *International Organizations, Perspectives on the Governance in the 21st Century* (2nd Edition), Prentice Hall, New Jersey, USA

Ramsbotham, Oliver in Woodhouse, Tom (1999) *Encyclopedia of International Peacekeeping Operations*, ABC-CLIO, Inc., Santa Barbara, USA

SIPRI Yearbook 1995, 1996, 2002, 2003, Oxford University Press Inc., New York

Stoessinger, John G. (1993): *The Might Of Nations, World Politics In Our Time* (10th Edition), McGraw-Hill Inc., USA

United Nations Handbook (1999), Ministry of Foreign Affairs and Trade, Wellington, New Zealand

6.2. ZBORNIKI

Chopra, Jarat, ur. (1998) *The Politics of Peace-Maintenance*, Lynne Rienner Publishers Inc., London

Diehl, Paul F., ur. (1997) *The Politics Of Global Governance, International Organizations in an Independent World*, Lynne Rienner Publishers, Inc., London

Roberts, Adam in Kingsbury, Benedict, ur. (1993) *United Nations, Divided World, The UN's Roles in International Relations (2nd Edition)*, Clarendon Press, Oxford

Wolfrum, Rudiger, ur. (1995) *United Nations: Law Policies and Practice (Volume 1 in 2)*, C. H. Beck Verlag, Munchen

Woodhouse, Tom, Bruce, Robert in Dando, Malcolm, ur. (1998) *Peacekeeping and Peacemaking*, Macmillan Press Ltd, London

6.3. ČLANKI

6.3.1. ČLANKI V ZBORNIKIH

Beyerlin, Ulrich (1995a) *Regional Arrangements*. V Wolfrum, Rudiger, ur. *United Nations: Law Policies and Practice (Volume 2)*, 1040 – 1052. C. H. Beck Verlag, Munchen

Beyerlin, Ulrich (1995b) *Sanctions*. V Wolfrum, Rudiger, ur. *United Nations: Law Policies and Practice (Volume 2)*, 1111 – 1129. C. H. Beck Verlag, Munchen

Bruha, Thomas (1995) *Security Council*. V Wolfrum, Rudiger, ur. *United Nations: Law Policies and Practice (Volume 2)*, 1147 – 1162. C. H. Beck Verlag, Munchen

Chopra, Jarat (1998) *Introducing Peace-Maintenance*. V Chopra, Jarat, ur. *The Politics of Peace-Maintenance*, 1 – 19. Lynne Rienner Publishers Inc., London

Cuellar, Javier Perez de (1997) *The Role of the UN Secretary-General*. V Diehl, Paul F., ur. *The Politics Of Global Governance, International Organizations in an Independent World*, 91 – 103. Lynne Rienner Publishers, Inc., London

Diehl, Paul F. (1997) *The Conditions for Success in Peacekeeping Operations*. V Diehl, Paul F., ur. *The Politics Of Global Governance, International Organizations in an Independent World*, 159 – 175. Lynne Rienner Publishers, Inc., London

Kegley Jr, Charles W. (1998) *Thinking Ethically about Peacemaking and Peacekeeping*. V Woodhouse, Tom, Bruce, Robert in Dando, Malcolm, ur. *Peacekeeping and Peacemaking*, 17 - 39. Macmillan Press Ltd, London

Koschorreck, Wilfried (1995) *Financial Crisis*. V Wolfrum, Rudiger, ur. *United Nations: Law Policies and Practice (Volume 1)*, 523 – 532. C. H. Beck Verlag, Munchen

Nolte, Barbara (1995) *Uniting for Peace*. V Wolfrum, Rudiger, ur. *United Nations: Law Policies and Practice (Volume 2)*, 1341 – 1349. C. H. Beck Verlag, Munchen

Roberts, Adam in Kingsbury, Benedict (1993) *Introduction: The UN's Roles in International Society since 1945*. V Roberts, Adam in Kingsbury, Benedict, ur. *United Nations, Divided*

World, The UN's Roles in International Relations (2nd Edition), 1 – 63. Clarendon Press, Oxford

Rudolph, Karin (1995) Peace-Keeping Forces. V Wolfrum, Rudiger, ur. United Nations: Law Policies and Practice (Volume 2), 957 – 970. C. H. Beck Verlag, Munchen

Wallenstein, Peter (1997) Representing the World: A Security Council for the 21st Century. V Diehl, Paul F., ur. The Politics Of Global Governance, International Organizations in an Independent World, 103 - 115. Lynne Rienner Publishers, Inc., London

Weber, Hermann (1995) History of the United nations. V Wolfrum, Rudiger, ur. United Nations: Law Policies and Practice (Volume 1), 572 – 581. C. H. Beck Verlag, Munchen

Wolfrum, Rudiger (1995a) Peaceful Settlement of Disputes. V Wolfrum, Rudiger, ur. United Nations: Law Policies and Practice (Volume 2), 982 – 994. C. H. Beck Verlag, Munchen

Wolfrum, Rudiger (1995b) Voting and Decision-Making. V Wolfrum, Rudiger, ur. United Nations: Law Policies and Practice (Volume 2), 1400 – 1408. C. H. Beck Verlag, Munchen

Woodhouse, Tom in Ramsbotham, Oliver (1998) Peacekeeping and Humanitarian Intervention in post - Cold War Conflict. V Woodhouse, Tom, Bruce, Robert in Dando, Malcolm, ur. Peacekeeping and Peacemaking, 39 – 74. Macmillan Press Ltd, London

6.3.2. ČASOPISNI ČLANKI

(2003) Joschka Fischer o ZDA in Evropi: Amerika ni imela Verduna, Delo – Sobotna priloga, 29.3.: 16 – 17 (povzeto po Der Spiegel, Hamburg)

Baković, Zorana (2004) Reforma varnostnega sveta OZN: Japonska zaprosila za stalni sedež, Delo, 23.9.: 4

Gradišnik, Branko (2003) Ameriška vojna proti Iraku: Najmanj brezobziren imperij, Delo – Sobotna priloga, 29.3.: 14 – 16

Hladnik – Milharčič, Ervin (2003) Dr. Danilo Turk o ZN in iraški krizi: Napad na Irak je revolucija, Delo – Sobotna priloga, 19.4.: 8 – 10

Hočevar, Tone (2004) Varnostni svet brez Italije? Morasti časi za rimsko diplomacijo, Delo, 27.9.: 4

Juvan, Manca (2004) Poveljnik ISAF generalporočnik Rick Hillier: "Nismo okupatorji, smo mirovna sila," Delo – Sobotna priloga, 8.5.: 21 – 22

Soban, Branko (2003) Johan Galtung, profesor mirovnih študij: Busheva hierarhija: Bog, ZDA, daleč zadaj Združeni narodi, Delo – Sobotna priloga, 22.3.: 15

6.4. DOKUMENTI

OZN dok. A/47/277 - S/24111, 17. junij 1992: An Agenda for Peace. Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping, <http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html>

OZN dok. A/50/60 - S/1995/1, 3. januar 1995: Supplement to An Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary General on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations, <http://www.un.org/Docs/SG/agsupp.html>

OZN dok. A/55/305 - S/2000/809, 21 avgust 2000: Report of the Panel on UN Peace Operations (Brahimijevo poročilo), http://www.un.org/peace/reports/peace_operations/

OZN dok. A/RES/55/5 B-F, 22. januar 2001: Scale of assessments for the apportionment of the expenses of the United Nations, <http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/215/86/PDF/N0121586.pdf?OpenElement>

Ustanovna listina Združenih narodov in Statut meddržavnega sodišča (1992) Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo, Ljubljana

6.5. GRADIVO Z MEDMREŽJA

Global Policy Forum: uradna stran, <http://www.globalpolicy.org/> in naslednje podstrani:

Assessed Contributions to Regular Budget of the 15 Largest Assessed Contributors: 2003–2004, <http://www.globalpolicy.org/finance/tables/reg-budget/assessedlarge04.htm> (6.9.2004)

Changing Patterns in the Use of the Veto in the Security Council, <http://www.globalpolicy.org/security/data/vetotab.htm> (22.9.2004)

Peacekeeping Operations Expenditures vs. Payment Arrears of Member States: 1975 – 2003, <http://www.globalpolicy.org/finance/tables/pko/expendarrears.htm> (6.9.2004)

Percentage Assessments to the UN Regular Budget of Select Large Players: 2001 – 2004, <http://www.globalpolicy.org/finance/tables/reg-budget/percentassess03.htm> (6.9.2004)

Regular Budget, Peacekeeping Operations and Total Payment Arrears: 1975 – 2003, <http://www.globalpolicy.org/finance/tables/core/arrearsgraph.htm> (6.9.2004)

Size of UN Peacekeeping Forces: 1947 – 2003, <http://www.globalpolicy.org/security/peacekpg/data/pcekprs.htm> (10.9.2004)

Subjects of UN Security Council Vetoes, <http://www.globalpolicy.org/security/membship/veto/vetosubj.htm> (22.9.2004)

UN Financial Crisis, <http://www.globalpolicy.org/finance/index.htm> (6.9.2004)

US Regular Budget Arrears vs. Regular Budget Arrears of All Member States: 1971 – 2003, <http://www.globalpolicy.org/finance/tables/reg-budget/usvttotalgraph.htm> (6.9.2004)

OVSE: uradna stran, <http://www.osce.org/> in naslednje podstrani:

OSCE Handbook, <http://www.osce.org/publications/handbook/files/handbook.pdf> (14.8.2004)

OSCE Field Activities, http://www.osce.org/field_activities/ (14.8.2004)

OSCE Mission Survey, <http://www.osce.org/publications/survey/> (14.8.2004)

OSCE Mission in Kosovo: Overview, <http://www.osce.org/kosovo/overview/> (14.8.2004)

OSCE Mission in Kosovo: Mandate: <http://www.osce.org/kosovo/mandate/> (14.8.2004)

OZN: uradna stran, <http://www.un.org/> in naslednje podstrani:

UN General Assembly: Background information, <http://www.un.org/ga/57/about.htm> (29.4.2004)

Counter Terrorism Committee, <http://www.un.org/Docs/sc/committees/1373> (24.7.2004)

Countries in arrears in the payment of their financial contributions under the terms of Article 19 of the UN Charter, <http://www.un.org/News/oss/art19.htm> (15.10.2004)

Dag Hammarskjöld: The UN Years, <http://www.un.org/Depts/dhl/dag/index.html> (14.5.2004)

Department of Political Affairs: About DPA,
http://www.un.org/Depts/dpa/about_dpa/fr_about_dpa.htm (1.9.2004)

Department of Political Affairs: Conflict Prevention,
http://www.un.org/Depts/dpa/prev_dip/fst_prev_dip.htm (2.9.2004)

Department of Political Affairs: Peacemaking and Peace-Building,
http://www.un.org/Depts/dpa/prev_dip/fr_peacemaking.htm (2.9.2004)

General Assembly Emergency Special Sessions,
<http://www.un.org/ga/documents/liemsp.htm> (29.8.2004)

General Assembly Special Sessions, <http://www.un.org/ga/documents/lispss.htm> (29.8.2004)

Image & Reality about the UN, Chapter 5: Is the UN Good Value for the Money,
<http://www.un.org/geninfo/ir/ch5/ch5.htm> (16.5.2004)

List of Member States, <http://www.un.org/Overview/unmember.html> (24.5.2004)

Payments to the UN Regular Budget for 2004,
<http://www.un.org/News/ossg/hon2004.htm> (28.9.2004)

Security Council Sanctions Committees: An Overview,
<http://www.un.org/Docs/sc/committees/INTRO.htm> (24.3.2004)

The Role of the Secretary-General,
http://www.un.org/News/ossg/sg/pages/sg_office.html (14.5.2004)

The Work of the UN Peace Building Support Offices,
<http://www.un.org/Depts/dpa/docs/conflict/text.html> (1.9.2004)

UN Peacekeeping Operations: Background Note,
<http://www.un.org/peace/bnote010101.pdf> (1.9.2004)

UN Peacekeeping: A Note on Training Peacekeepers,
<http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/intro/training.htm> (3.4.2004)

UN Peacekeeping: Fatalities by Year,
http://www.un.org/Depts/dpko/fatalities/totals_annual.htm (28.9.2004)

UN Peacekeeping: Questions and Answers,
http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/faq/qa_english.pdf (28.9.2004)

UN Peacekeeping: The Making of a Peacekeeping Operation,
<http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/intro/4.htm> (3.4.2004)

UN Political and Peace-building Missions: Background Note,
<http://www.un.org/peace/ppbm.pdf> (1.9.2004)

UN Security Council: Functions and Powers,
http://www.un.org/Docs/sc/unsc_functions.html (4.6.2004)

UNMIK at a Glance (About UNMIK), <http://www.unmikonline.org/intro.htm> (6.9.2004)

UNMIK at a Glance (Main Bodies), <http://www.unmikonline.org/structure.htm>
(28.9.2004)

Ministrstvo za zunanje zadeve RS: Predsedovanje RS Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) <http://www.gov.si/mzz/dkp/ovse/> (7.9.2004)

SIPRI Yearbook 1996: Chapter 2. Armed conflict prevention, management and resolution
<http://editors.sipri.se/pubs/yb96/ch2.html> (30.9.2004)

Stalna misija Republike Slovenije pri OZN: OZN,
<http://www.gov.si/mzz/dkp/mny/slo/ozn.shtml> (3.8.2004)

Stalna misija Republike Slovenije pri OZN: Reforma sistema OZN,
http://www.gov.si/mzz/dkp/mny/slo/reforma_sist_ozn.shtml (5.8.2004)